Стенограммы

IX Рийгикогу, II Сессия, Очередное пленарное заседание

Понедельник, 20.09.1999, 15:00

Отредактированная

Eelnõude üleandmine ja eelnõu tagasivõtmine
1. Päevakorra kinnitamine
2. Teated
3. Arupärimistele vastamine
4. Vaba mikrofon

15:00 Eelnõude üleandmine ja eelnõu tagasivõtmine

15:00 Esimees T. Savi
Austatud Riigikogu, tere päevast! Alustame täiskogu II istungjärgu teist töönädalat. Kui kolleegidel on üle anda seaduseelnõusid või arupärimisi, palun registreeruda! Vabariigi Valitsuse esindaja proua Ülle Aaskivi, palun esimesena!

15:00 Ü. Aaskivi
Austatud esimees, lugupeetud Riigikogu liikmed! Valitsus annab täna Riigikogu menetlusse välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse eelnõu. Ettekandja on haridusminister Tõnis Lukas.

15:00 Esimees
Valitsuse üleantud kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse eelnõule määrab juhatus juhtivkomisjoni kolme tööpäeva jooksul. Jätkame kolleegidega. Esimesena palun Toomas Varek!

15:00 T. Varek
Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Võtan tagasi 25 Riigikogu liikme nimel 13. septembril 1999. aastal esitatud Riigikogu otsuse "Rahvahääletusest põhiseaduse muutmiseks" eelnõu. Annan menetlusse 23 Riigikogu liikme poolt allakirjutatud Eesti Vabariigi põhiseaduse § 79 muutmise seaduse eelnõu ja Riigikogu otsuse "Eesti Vabariigi põhiseaduse § 79 muutmise seaduse eelnõu rahvahääletusele panemine ja rahvahääletuse korraldamine" eelnõu. Nimetatud eelnõud on vajalikud Vabariigi Presidendi otsevalimise seadustamiseks. Aitäh!

15:00 Esimees
Suur tänu! Küllo Arjakas, palun järgmisena!

15:00 K. Arjakas
Aitäh härra esimehele! Käesolevaga teen Riigikogu Keskerakonna fraktsiooni nimel ettepaneku Riigikogu menetlusest välja arvata Vabariigi Valitsuse algatatud Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 7 lõike 3 kehtetuks tunnistamise ning Eesti Vabariigi seaduse "Vara võõrandamise õigusvastasuse tõendamise lihtsustatud korra kehtestamise kohta" täiendamise seaduse eelnõu ehk seaduseelnõu 96. Lisan juurde ka mõned fraktsiooni kaalutlused. Käesoleva aasta algul, andes vastust ümberasunute vara tagastamise kohta, teatas õiguskantsler härra Eerik-Juhan Truuväli siitsamast Riigikogu infotunnist täiesti üheselt, et nii Eesti ja Saksamaa tollased kokkulepped kui ka hilisemad Saksamaa ja NSV Liidu varanõuete reguleerimise lepingud on selle küsimuse lõplikult lahendanud. Eelmise aasta septembris sai Vabariigi Valitsus tippjuristide eksperdihinnangu, milles samuti loetakse

ümberasunutele vara tagastamist ebaseaduslikuks. Käesoleva aasta jaanuaris tunnistas Vabariigi Valitsus oma istungil ka selle tagastamise ebaseaduslikkust. Lisan juurde, et ei Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon ega Eesti põhiseadus luba kedagi ilma jätta seaduslikul teel omandatud kodust ja sellega kaasnevast varalisest õigusest. Paraku on esitatud eelnõu sellega vastuolus. Üsna erinevalt hinnatakse ka vara tagastamist ootavate kodanike arvu. Eelnõu seletuskirjas mainitakse 4000 inimest, Saksa ja NSV Liidu segakomisjoni esindaja Helmuth Weiss hindas seda omal ajal 3500 peale ja Eesti Üürnike Ühendus hindab seda arvu veelgi märksa väiksemaks. Seega on parlamendile esitatud üsna erinevaid ja vähekontrollitud andmeid ja rohkem on ehk tegeldud teatud poliitiliste kaalutlustega ja teatud huvi rahuldava otsuse eelnõuga. Lõpetuseks, meenutades viimaste aastate praktikat: meile kõigile on teada, et omandipettused vara tagastamisel on Eestis saanud üsna tavaliseks asjaks. Ja omandireformi kõige kuldsemaid vilju lõikavad juristid ja kinnisvara vahendajad.

15:00 Esimees
Küllo Arjakas, kaks minutit on oma otsuse eelnõu tutvustamiseks. Nii et aeg on täis.

15:00 K. Arjakas
Aitäh! Ma vist ka lõpetasin.

15:00 Esimees
Lugupeetud kolleegid! Kõigepealt kaks sõna Keskerakonna fraktsiooni aseesimehe esinemise kohta. Riigikogu juhatus otsustas oma viimasel korralisel koosolekul mitte määrata juhtivkomisjoni ja tagastada algatajale 25 Riigikogu liikme algatatud Riigikogu otsuse "Rahvahääletusest põhiseaduse muutmiseks" eelnõu. Kõik on selge. Nüüd sai juhatus siis uued ettepanekud, millele määratakse juhtivkomisjon kolme tööpäeva jooksul. See on selgituseks. Tänan! Järgmine küsimus. Keskerakonna fraktsioon palub Riigikogu menetlusest välja arvata seaduseelnõu 96. Juhin kolleegide tähelepanu sellele, et nimetatud eelnõu on meie selle töönädala päevakorra projektis. Aga kuna küsimus on ikkagi menetlusest ja me ei ole selle töönädala päevakorda veel kinnitanud, siis kahtlemata on asjade järjekord selline, et kõigepealt lahendame küsimuse menetluses olemise kohta ja kui see jääb menetlusse, siis vaatame töönädala päevakorda. Kallid kolleegid, palun teid harjuda selle mõttega, et meie täiskogu istungi ajal on mobiiltelefonid välja lülitatud. Ma arvan, et me sellega austame üksteist. Tänan! Kuna ees seisab hääletusprotseduur, palun kohaloleku kontroll! Hetkel on kohal 74 Riigikogu liiget. Niisiis, Riigikogu Keskerakonna fraktsioon teeb ettepaneku Riigikogu menetlusest välja arvata seaduseelnõu 96, Vabariigi Valitsuse algatatud eelnõu. Kas valitsuse esindaja soovib sõna selgituseks? Kas fraktsioonide esindajad, komisjonide esindajad, juhtivkomisjoni esindaja soovivad sõna? Kolleeg Marju Lauristin, kas ma saan õigesti aru, et Mõõdukate fraktsiooni nimel? Kuidas? Keegi ei kuulnud mitte midagi.

15:00 M. Lauristin
Palume enne hääletamist kolm minutit vaheaega.

15:00 Esimees
Hääletamiseni me veel jõuame. Palun see soov ka kirjalikult edastada. Kas keegi nimetatuist soovib sõna selgituseks? Janno Reiljan, palun!

15:00 J. Reiljan
Aitäh, esimees! Lugupeetud kolleegid! Majanduskomisjonis oli tõepoolest see seaduseelnõu vaatluse all. Selle käikuandmise põhjendus oli äärmiselt kummaline. Nimelt ütles justiitsminister Rask, et on toimunud ebaseaduslikke akte ehk nagu me ajakirjandusest teame, on ebaseaduslikult antud maju tagasi nendele, kes ei oleks pidanud neid tagasi saama, ja nüüd antakse vastav seadus käiku. Ühtegi sisulist põhjendust, miks Eesti rahvas, Eesti maksumaksja peaks hüvitama okupatsioonivõimude, olgu Vene või Saksa, tekitatud kahjusid, ei osatud seal esitada, ühtegi sisulist põhjendust selle operatsiooni kasuks ei osatud ka tuua. Mõistmatuks jäi üldse, mis põhjusel see seadus menetlusse anti. Niisiis toetaks igati selle väljaarvamist. Kui tõepoolest kuskil ilmuvad välja mingid sisukad argumendid, mida arutada, siis võiks seda siin menetleda.

15:00 Esimees
Tänan, Janno Reiljan! Kas juhtivkomisjoni esindaja soovib selgituseks sõna? Ekraan on tühi. Sellisel juhul alustame hääletusprotseduuriga, kuid samas on Mõõdukate fraktsioon palunud kolm minutit vaheaega. Seega vaheaeg, mis lõpeb kell 15.12. V a h e a e g

15:00 Esimees
Austatud Riigikogu! Me hakkame hääletama Riigikogu Keskerakonna fraktsiooni ettepanekut arvata meie täiskogu menetlusest välja seaduseelnõu 96. Austatud Riigikogu, panen hääletusele Keskerakonna fraktsiooni ettepaneku arvata täiskogu menetlusest välja seaduseelnõu 96. Palun võtta seisukoht ja hääletada!Hääletustulemused Nimetatud ettepaneku poolt on 31 Riigikogu liiget, vastu on 41, erapooletuid ei ole. Ettepanek toetust ei leidnud ja nii jääb seaduseelnõu 96 täiskogu menetlusse. Tänan!

---

1. 15:00 Päevakorra kinnitamine

15:00 Esimees
Lugupeetud kolleegid, kohaloleku kontroll on sooritatud. Järgnevalt tuleb meil kinnitada meie teise töönädala päevakord, mille projekt on teile välja jagatud. Päevakorra projektis on ka mõningad muudatused. Nimelt on tulnud põhiseaduskomisjonilt ettepanek viia teisipäeva 21. septembri päevakorras olev kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu nr 123 (tegemist on selle teise lugemisega) täiskogu neljapäevasesse päevakorda. Neljapäevases päevakorras seekord arutelusid ei olnud. Nii et seega me saame neljapäevasesse päevakorda esimese päevakorrapunkti. Juhatus on nimetatud ettepanekuga nõus. Juhatusele on laekunud samas ka Reformierakonna fraktsioonilt ettepanek arvata meie töönädala päevakorrast välja seaduseelnõu 96. Kas keegi nõuab nimetatud ettepaneku hääletamist? Me räägime sellest, et Reformierakonna fraktsioonilt on tulnud ettepanek praegu töönädala projektis olev seaduseelnõu 96 töönädala päevakorrast välja arvata. Juhatajale on laekunud kirjalik avaldus. Kas keegi nõuab nimetatud ettepaneku hääletamist? Toomas Varek, palun!

15:00 T. Varek
Palun hääletada!

15:00 Esimees
Tänan! Kui üks Riigikogu liige nõuab nimetatud ettepaneku hääletamist, siis juhataja paneb ettepaneku hääletusele, millega ka alustame. Austatud Riigikogu, panen hääletusele Reformierakonna fraktsiooni ettepaneku arvata meie töönädala päevakorrast välja seaduseelnõu 96. Palun võtta seisukoht ja hääletada!Hääletustulemused Ettepaneku poolt on 71 Riigikogu liiget, vastu ega erapooletu ei ole keegi. Ettepanek leidis toetust ning kolmapäevase päevakorra projektis seisev päevakorrapunkt nr 6 on töönädala päevakorrast välja arvatud. Rohkem ettepanekuid juhatajale laekunud ei ole. Kas võin sellest lähtudes panna meie töönädala päevakorra hääletusele, et see kinnitada? Austatud Riigikogu, panen hääletusele täiskogu II istungjärgu teise töönädala päevakorra kinnitamise. Palun võtta seisukoht ja hääletada!Hääletustulemused Töönädala päevakorra kinnitamise poolt on 68 Riigikogu liiget, vastu ega erapooletu ei ole keegi. Meie töönädala päevakord on kinnitatud.

---

2. 15:00 Teated

15:00 Esimees
Järgnevalt, lugupeetud kolleegid, teated juhatuselt. Riigikogu juhatus on võtnud menetlusse järgmised eelnõud. Valitsuse poolt 13. septembril algatatud Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse täiendamise seaduse eelnõu, mille juhtivkomisjoniks on määratud põhiseaduskomisjon. Teiseks, valitsuse poolt samal kuupäeval algatatud sadamaseaduse paragrahvi 20 muutmise seaduse eelnõu,

juhtivkomisjoniks on määratud majanduskomisjon. Kolmandaks, valitsuse poolt 15. septembril algatatud autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu, juhtivkomisjoniks on määratud kultuurikomisjon. Neljandaks, valitsuse poolt 15. septembril algatatud maksumärkide seaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu, juhtivkomisjon on rahanduskomisjon. Viiendaks, Vabariigi Valitsuse poolt 15. septembril algatatud toote nõuetele vastavuse tõendamise seaduse eelnõu, juhtivkomisjoniks on määratud majanduskomisjon. Kuuendaks, Vabariigi Valitsuse poolt 16. septembril algatatud Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EMÜ) nr 2137/85 "Euroopa majandushuviühenduse kohta" rakendamise seaduse eelnõu, juhtivkomisjoniks on määratud õiguskomisjon. Edasi, Vabariigi Valitsuse poolt 16. septembril algatatud riigieelarve seaduse muutmise seaduse eelnõu, juhtivkomisjoniks on määratud rahanduskomisjon. Vabariigi Valitsuse poolt 16. septembril algatatud käibemaksuseaduse ja maksukorralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu, juhtivkomisjoniks on määratud rahanduskomisjon. Eesti Keskerakonna fraktsiooni poolt 16. septembril algatatud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõu, juhtivkomisjoniks on määratud kultuurikomisjon. Järgmine teade on seotud kolmapäeval toimuva infotunniga. Vabariigi Valitsus on teatanud, et infotunnis osalevad järgmised valitsuskabineti liikmed: rahandusminister Siim Kallas, siseminister Jüri Mõis, sotsiaalminister Eiki Nestor ja välisminister Toomas Hendrik Ilves. Juhatuse poolt on kõik teated edastatud.

---

3. 15:00 Arupärimistele vastamine

15:00 Esimees
Järgnevalt, austatud Riigikogu, alustame arupärimistele vastamist. Esimese arupärimise, millele ootame vastust rahandusminister Siim Kallaselt, on esitanud Riigikogu liikmed Jaanus Männik, Villu Reiljan ja Tiit Tammsaar. Ma palun arupärijate nimel kõnepulti arupärimise tutvustamiseks ühe algatajaist. Jaanus Männik, palun!

15:00 J. Männik
Austatud juhataja, head kolleegid! Austatud rahandusminister! Möödunud aasta 1. oktoobril rakendus uuendatud konkurentsiseadus. Menetlemisel tegime ettepanekuid turgu valitsevate ettevõtete - need on ettevõtted, mille turuosa ületab 40% - seisundi tõhusamaks ohjeldamiseks. Siiski jäid peale Konkurentsiameti poolt seadusesse pakutud nn pehmed lähenemised. Eestis toimiva varakapitalismi ja vohava tugevama õiguse tingimustes on eriti oluline, et see seadus oleks vettpidav ja toimiks efektiivselt. Arenemisvõimelise majanduse, see on puhta õhuga majandusruumi olemasolu üheks põhieelduseks on piisav ja aus turukonkurents nii siseturul kui juurdepääsul välisturgudele. Kui talutav juurdepääs välisturgudele on ühele väikeriigile suhteliselt keerukam küsimus, siis ausa konkurentsi taotlemine ja tagamine siseturul on riigivõimule mitte ainult jõukohane, vaid on ka üks tema peamisi kohustusi. Selle kohustuse täitmiseks on vaja objektiivset majandusanalüüsi, piisavat ülevaadet oma majandusest, turust ja ettevõtetest. Mis aga peamine, on vaja seadusandja ja valitsuse tahet seda ülevaadet omada, selle alusel seadused kujundada ning seaduste efektiivne toimimine tagada. Väidame, et Eestis on puudu nii ühest, teisest kui ka kolmandast. Kuna põllumajandussaaduste siseturgu on tabanud krahh, kuna meie poolt eelmisele rahandusministrile eelmise aasta 20. oktoobril esitatud analoogiline arupärimine jäi suuresti vastusteta või vastuseid ootama, kuna eelmise Riigikogu poolt jäi ajapuudusel seadustamata ning uue Riigikogu koosseisu häälteenamusega on menetlusest välja heidetud EME fraktsiooni algatatud konkurentsiseaduse karmistamise eelnõu, kuna sama saatus ähvardab ka Riigikogu nelja opositsioonifraktsiooni algatatud konkurentsiseaduse muutmise seaduse eelnõu, siis osalt kordame, osalt uuendame oma küsimusi. Teatavasti on Eestimaa põllumeestele praeguseks nii liha, piima kui ka teravilja turustamisel kujunenud talumatud tingimused. Peamine osa selles on reguleerimatusel ebaausal siseturul, lisaks kõrgete tollidega praktiliselt suletud Euroopa Liidu turud ja ostujõuetuks muutunud Vene turg. Peapõhjusteks on siin omakorda subsideeritud importi tasakaalustavate tollide puudumine ja mittetoimiv konkurentsiseadus. Eesti lihatööstuse ainuke euronõuetele vastav lihatöötlemisettevõte, 55-protsendilise turuosaga Rakvere Lihakombinaat müüdi minimaalsegi Eesti riigi poolse sekkumiseta meie siseturu peamisele konkurendile, Soome turgu valitsevale HK Ruokatalole. Samad omanikud pakuvad müügiks Tallinna Piimatööstust, mis valitseb

pealinna avarat piimasaaduste turgu ning selle hinnakujundust, aga samuti dikteerib ühepoolselt Põhja- ja Lääne-Eesti piimatootjate varumishindu. Turgu valitsev ettevõte AS Ühinenud Meiereid koos AS-iga Tallinna Piimatööstus dikteerib Vene turu piirangutele viidates vabariigi kümnele tuhandele piimatootjale ühepoolselt kui tahes madala hinna, jättes ka selle sageli maksmata. Põllumeeste osaks on kas nõustuda piima poolmuidu äraandmisega või lõpetada tootmine. Kuid isegi lõpetamine on problemaatiline, kuna Eesti lehmaliha lihakombinaadid ei vaja või vajavad seda väga vähe. Oleme jõudmas absurdsesse olukorda, kus, nagu ütleb Pärnumaa Saarde vallavanem Tarmo Kulu, lehmapidajal jääb tihti üle vaid loomad tappa ja maha matta. Eeltoodust tulenevalt palumegi vastata konkurentsiseaduse praktilist toimet, veel enam aga turgu valitsevate ettevõtete tegevust puudutavatele küsimustele. Tänan tähelepanu eest!

15:00 Esimees

Suur tänu, Jaanus Männik! Härra rahandusminister, teie käsutuses on Riigikogu kõnepult 15 minuti jooksul.

15:00 S. Kallas

Härra esimees, lugupeetud Riigikogu liikmed, austatud arupärimise esitajad! Kõigepealt ma teeksin kaks üldisema iseloomuga märkust nende küsimuste kohta, mis mulle on esitatud. Konkurentsiamet teostab järelevalvet konkurentsiseaduse täitmise üle, st jälgib eelkõige ettevõtjate omavahelist käitumist. Seega ei ole Konkurentsiameti ülesandeks üksikute ettevõtjate majandustegevuse põhjalike revideerimiste läbiviimine. Kuna nii AS Rakvere Lihakombinaat kui ka AS Ühinenud Meiereid on eraõiguslikud äriühingud, kelle aktsiad ei kuulu riigile, siis ei ole ka Rahandusministeeriumil, kelle ülesanne on riigi finantstegevusega seonduva korraldamine ja järelevalve, nende ettevõtjate kulude ja tulude, tooraine struktuuri ja tegevuse kohta väärtpaberiturul ning muu taolise kohta täpsemat ülevaadet, seda enam, et need andmed on suures osas ettevõtja ärisaladus. Seetõttu ei ole võimalik kõigile arupärimises sisalduvatele küsimustele ammendavat vastust anda. Teiseks tahaksin kindlasti rõhutada, et konkurentsiseaduse menetlemisel ei jäänud peale mitte Konkurentsiameti pehmed seisukohad. Enamik Riigikogu liikmeid ja ka valitsus ei pooldanud sellist majanduskorraldust, kus riik määraks, milline ettevõtja mis hinnaga ja kellele oma toodangut müüb või kellelt ostab. Seega ei ole käesoleval ajal konkurentsiseaduse alusel võimalik äriühingut, kel ei ole eri- või ainuõigust või loomulikku monopoli, sundida kelleltki kaupu ostma või kellelegi kaupu müüma hinnaga, mis viib selle äriühingu majanduslikesse raskustesse. Nüüd vastused arupärimise küsimustele. Konkurentsiamet on lõpetanud menetlused nii piima kui liha osas. Konkurentsiamet menetles novembrist 1998 kuni augustini 1999 juhtumit AS Rakvere Lihakombinaat seisundist kaubaturul ja selle tegevuse vastavusest konkurentsiseadusele 1998. aastal, lähtudes konkurentsiseadusest. Menetluse tulemusena leidis Konkurentsiamet, et AS-il Rakvere Lihakombinaat on sealiha kokkuostu kaubaturul ja veiseliha kokkuostu kaubaturul üle 40-protsendiline turuosa, seega on AS Rakvere Lihakombinaat mõlemal kaubaturul turgu valitsev ettevõtja vastavalt konkurentsiseadusele. Konkurentsiamet jõudis järeldusele, et AS Rakvere Lihakombinaat sõlmis varumislepinguid võrdsetel tingimustel, jagamata tootjaid mingi tunnuse alusel rühmadesse. Alates 1998. aasta augustist kuulub, nagu ka arupärijad mainisid, AS Rakvere Lihakombinaat aktsiatest 75% Soome aktsiaseltsile Ruokatalo OY. AS Rakvere Lihakombinaat kauba, toorme ja materjali kulude suhe realiseerimise netokäibesse on jäänud konstantseks 1998. aasta vältel. Seega ei ole toimunud realiseerimismahu ja kulude proportsiooni muutusi. Konkurentsiametil ei ole andmeid, et AS-il Rakvere Lihakombinaat oleks tekkinud olulisi kulusid seoses 1997. aasta börsikrahhiga. Intressikulud moodustasid 2% kõikidest kuludest. AS Rakvere Lihakombinaat ostis 1998. aastal Eestist sea- ja veiseliha kokku samas koguses kui 1997. aastal. Kokkuostuhindade langetamise põhjused olid järgmised. a. Sealiha järsk ülepakkumine ja odavnemine maailmaturul. Kuna kodumaine liha on asendatav importlihaga, siis asendatava kauba odavnemine viis nimetatud kauba suuremale kasutamisele äriühingu poolt. Euroopa Liidus langesid sealiha kokkuostuhinnad ajavahemikul 1997. aasta augustikuust kuni 1998. aasta augustikuuni keskmiselt 35,45%. b. Ekspordi vähenemine. AS Rakvere Lihakombinaat eksportis toodangut kõige rohkem Ukrainasse, kuid seoses Venemaa majandusraskustega tekkisid ka Ukrainal finantsprobleemid, mistõttu eksport sinna langes. c. Kodumaise veiseliha pakkumise järsk suurenemine. 1998. aasta sügisel suurendas veiste pakkumist piima kokkuostuhindade langus, piimarahade väljamaksmise pidurdumine ning ebasoodne ilmastik sööda varumiseks. Vaatamata liha kokkuostuhindade langetamisele, lõpetas AS Rakvere Lihakombinaat

1998. aasta kahjumiga. Seega oli kokkuostuhindade langetamine põhjustatud peamiselt välistest faktoritest. Oluline järeldus on see, et teised ettevõtjad käitusid kirjeldatud majandussituatsioonis samalaadselt, langetasid samuti kokkuostuhindu. Arvestades eelmainitut, ei saa AS Rakvere Lihakombinaat käitumist 1998. aastal käsitleda kaubaturgu valitseva seisundi kuritarvitamisena konkurentsiseaduse mõttes. See on Konkurentsiameti järeldus Rakvere Lihakombinaadi käitumise suhtes. Edasi. Konkurentsiamet menetles septembrist 1998 kuni maini 1999 juhtumit AS Ühinenud Meiereid kaubaturgu valitseva seisundi võimaliku kuritarvitamise kohta, kusjuures vaadeldavaks ajavahemikuks oli 1998. aasta september kuni detsember. Vastavalt uuringule kuulus 1998. aasta andmetel AS-ile Ühinenud Meiereid toorpiima kokkuostu kaubaturu käibest 37% ja kuna aktsiaseltsi majanduslik positsioon võimaldas tal toorpiima kokkuostuturul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest ja varustajatest, siis luges Konkurentsiamet AS Ühinenud Meiereid kaubaturgu valitsevaks ettevõtteks. 1999. aasta esimese kvartali andmetel on AS Ühinenud Meiereid turuosa langenud 28,9%. Samal ajal tõusevad teiste toorpiima töötlejate turuosad ja seega on AS Ühinenud Meiereid käesoleval aastal oma kaubaturgu valitsevat positsiooni kaotamas või juba kaotanud. 1998. aastal jaotas AS Ühinenud Meiereid piimatootjad, s.o toorpiima müüjad AS-ile Ühinenud Meiereid suur- ja väiketootjateks, mille eristamise peamiseks kriteeriumiks oli müüdava toorpiima kogus. Kõigile piimatootjatele kehtisid ühesugused toorpiima kokkuostuhinnad, mis ei tähenda, et need oleksid samad olnud. Keskmiselt kujunesid toorpiima kokkuostuhinnad suurtootjatel kõrgemaks seoses toorpiima kõrgema kvaliteediga ja juurdehindlustega piimarasva ja -valgu eest. Samuti kandsid väiketootjad suuremaid varumiskulusid sõltuvalt asukohast ja üleantava toorpiima kogusest, kuna tegelikud varumiskulud ühe toorpiima liitri kohta kujunesid suuremaks. Seega oli AS Ühinenud Meiereid käitumine suur- ja väiketootjate suhtes põhjendatud, sest nad ei olnud AS Ühinenud Meiereid seisukohalt võrdväärsed lepingupartnerid ja sõlmitud kokkulepped ei olnud võrdväärsed. Toorpiima soetushind oli suurima osatähtsusega kuluartikkel AS Ühinenud Meiereid valmistoodangu omahinnas. Kui suure osatähtsuse see 1998. aasta täisomahinnast moodustas, see loeti ettevõtja poolt ärisaladuseks, kuid selline omahinna struktuur on sarnane kogu piimatööstuses. Konkurentsiametil ei ole andmeid, et AS-il Ühinenud Meiereid oleks tekkinud kulusid seoses 1997. aasta börsikrahhiga. Intressikulud moodustasid 2% ringis kõikidest kuludest. AS Ühinenud Meiereid kasutas kodumaise tooraine pakkumise madalseisus nn maailmaturult imporditud võid ja Läti toorpiima. Ostetud või kogust peab ettevõtja ärisaladuseks. 1998. aastal oli Lätist imporditud toorpiima osatähtsus AS Ühinenud Meiereid poolt varutud kogu toorpiimast 3,6%. AS Ühinenud Meiereid ekspordib Läti toorpiimast valmistatud toodangut Euroopa Liitu, täites Läti vastavat ekspordikvooti. Konkurentsiamet tuvastas juhtumi menetluse käigus, et importtooraine kasutamine ei põhjustanud toorpiima kokkuostuhinna alandamist. Importtoorainet kasutati kohaliku toorpiima alapakkumise kompenseerimiseks talveperioodil ning importtoodangu valmistamiseks. Importtooraine kasutamise tõttu püsisid tootmiskulud madalamad, kui oleksid olnud ilma seda võimalust kasutamata. Idaturu ja nõndanimetatud maailmaturgude osatähtsus AS Ühinenud Meiereid kogukäibes oli 1998. aastal keskmiselt 70%. Importtooraine tõttu oli võimalik idaturule müüa ka osa Eestis kokkuostetud piimast. Kujunenud olukorras oli AS Ühinenud Meiereid sunnitud kokkuostuhinda alandama, kuna aktsiaseltsil puudus majanduslike tingimuste tõttu võimalus toorpiima kõrgema kokkuostuhinna maksmiseks. Menetluse tulemusena selgus, et AS Ühinenud Meiereid maksis olusid arvestades kõrgemat toorpiima hinda, kui tema olukord müügiturgudel võimaldas, mistõttu AS Ühinenud Meiereid tegevus kandis 1998. aastal kahjumit. Kahjumi tekkimine oli põhjustatud raskendatud olukorrast ida- ja muudel turgudel. Tekkinud turusituatsioonis kandsid kahjumit nii tootjad kui töötlejad. Asjaolu, et AS Ühinenud Meiereid käitumine oli tingitud välistest teguritest, kinnitab ka see, et teised ettevõtjad, kes eksportisid toodangut idaturule, käitusid samalaadselt, langetades toorpiima kokkuostuhindu. Eeltoodust lähtuvalt ei saa AS Ühinenud Meiereid käitumist kirjeldatud olukorras käsitleda kaubaturgu valitseva seisundi kuritarvitamisena konkurentsiseaduse mõttes. Vastuseks neljandale küsimusele, mida tuleks muuta konkurentsiseaduses, ütlen, et meie arvates ei pea konkurentsiseadust muutma, tagamaks ausat konkurentsi Eesti liha- ja piimatootjatele. Äriühingu sundimine ostma või müüma kaupa mingi hinnaga ei ole üldjuhul vaba ettevõtluse huvidest lähtuv konkurentsivabadus. Kui peetakse vajalikuks, siis peaks vastu võtma teisi seadusi, et reguleerida põllumajanduslikku tootmist, nii nagu on tehtud eri valdkondade reguleerimisel: näiteks energiaseadus, raudteeseadus jne. Kusjuures kohustustega peaks kaasnema ka kas eri- või ainuõiguse andmine või muu tingimus, soodustus. Tänan tähelepanu eest!

15:00 Esimees
Suur tänu, härra minister! Järgnevalt on Riigikogu liikmetel 20 minuti jooksul õigus esitada küsimusi. Kolleeg Tiit Tammsaar, palun esimesena!

15:00 T. Tammsaar
Tänan, härra juhataja! Lugupeetud härra rahandusminister! Võib-olla läheks natuke üldisemaks. Loomulikult ma saan aru, et enamikku inimesi ei huvita, kust kohast ja milliste hindadega tuleb poodi piim ja liha. Toon näite kütuseturu kohta. Teadaolevalt on sama situatsioon juba tekkinud või tekkimas kütuseturuga. Samad küsimused, monopoolne hinnakujundus ja nii edasi. See oleks küsimuse üks pool. Teine pool on see, kuidas te üldse hindate Konkurentsiameti töö efektiivsust? Kuidas te kommenteerite seoses Konkurentsiametiga praegu minu meelest kõige tähelepanuväärsemat juhtumit, kus kaks Rapla juuksurit jäid vahele ja Konkurentsiamet karistas neid kurjalt? Kas Konkurentsiameti töös saaks midagi teha, et muuta asi efektiivsemaks, või ei saa?

15:00 S. Kallas
Aitäh! Mis puutub esimesse küsimusse, siis kütuseturu teemadega Konkurentsiamet ka tegeleb, midagi konkreetselt ei oska ma vastata. Kui selles suhtes mingeid arenguid on, siis saab sellest ka avalikkust teavitatud. Nüüd küsimus, kas Konkurentsiameti tegevust saab efektiivsemaks muuta või mitte? Ma võiksin öelda, et sellele on pisut keeruline vastata. Konkurentsiseadus annab teatud raamistiku. Konkurentsiseaduse raamides saab käsitleda nähtusi umbes nii, nagu käsitleti seda Rakvere Lihakombinaadi ja Ühinenud Meiereide juhtumit, kus võrreldakse turgu valitseva ettevõtte käitumist teiste ettevõtetega ja vaadatakse, kas keegi ei ole kuritarvitanud neid mängureegleid. Need võimalused, mida Konkurentsiamet saab tegelikult teha, lähtudes konkurentsiseadusest, ei ole mitte väga suured. Konkurentsi reguleerivad paljudes valdkondades tegelikult eraldi seadused ja eraldi ametid, näiteks Sideamet ja Raudteeamet ja muud sellised, mis nagu on teises positsioonis ja nagu läbivad seda valdkonda ja kehtestavad seal reegleid. Näiteks Konkurentsiameti poole on telekommunikatsiooni teemadel palju kordi pöördutud, kuid seal on jälle see küsimus, et kuidas neid sagedusi jagatakse, ja see ei ole Konkurentsiameti küsimus. Ma olen püüdnud Konkurentsiameti teemat nii palju käsitleda, kui on olnud mahti. Valitsus on seda kaks korda arutanud, on moodustatud kolme ministri töörühm, kes peaks läbi vaatama selle, kuidas konkurentsi jälgimist täiustada. See töörühm koosneb justiitsministrist, majandusministrist ja rahandusministrist. Võib-olla me mõned ideed sealt genereerime. Praegu on üks idee, mis on olnud käigus, aga mis ei ole vist mitte väga hea idee, s.o omalaadse konkurentsikohtu tekitamine või Konkurentsiameti volituste tõstmine halduskohtu tasandile. See on aga üsna vaieldav idee ja jällegi on küsimus selles, kes ikkagi lõpuks määrab, milline on see tegu, mis konkurentsi mõttes on karistatav. Nii et probleem on päris keeruline. Küsimusele, kas Konkurentsiameti efektiivsust on võimalik suurendada, saab kindlasti vastata jaatavalt. Alati on võimalik ametite tegevuse efektiivsust suurendada, aga kas on võimalik olemasoleva konkurentsiseaduse ideoloogia raamides mingeid suuri ja radikaalseid muutusi ette võtta, selle kohta ma täna vastata ei oska.

15:00 Esimees
Tänan! Kolleeg Jaanus Männik, esimene küsimus.

15:00 J. Männik
Aitäh, härra juhataja! Tänan kuuldud vastuse eest, aga see tekitab ometi veel rohkem küsimusi, kui enne neid küsimusi esitades oli. Alustaksin sellest, et te väitsite - nähtavasti teeb seda siis imelikul kombel ka Konkurentsiamet, kes on konkurentsiseaduse efektiivse täitmise eest vastutav -, et toorpiima osa omahinnas on ärisaladus, ja veelgi enam, et ostetud või on ärisaladus. See on pehmelt öeldes imelik, sest isegi tollistatistika ütles 1997. aasta kohta, et siis imporditi seda 17 000 tonni, mis vastab umbes 320 000 tonnile ehk ligi poolele Eestimaa toorpiima aasta kogutoodangule, ja ainuüksi 1998. aasta esimesel poolel enne Venemaa kriisi imporditi seda üle 10 000 tonni. Nüüd on äärmiselt imelik kuulda, et seda asja, mis tollis esitatakse, peetakse ärisaladuseks. Kuidas ikkagi mõista seda, et niisugused suured ja jämedad asjad saavad turgu valitsevate ettevõtete puhul olla ärisaladused?

15:00 S. Kallas

Ei mõista muud vastata kui seda, et konkurentsiseaduse raamides ei saa Konkurentsiamet nii sügavale süüvida ettevõtte sisemistesse kalkulatsioonidesse. Ja mis puutub tolli, siis toll käsitleb ikkagi seda nähtust tervikuna, mitte aga ettevõtete lõikes, kuigi tal on ilmselt olemas andmed ka ettevõtete lõikes. Nii et ma oletan, et Konkurentsiamet on siin pidanud täpselt sellest seadusetähest kinni, mis on andnud talle volitused just nii palju neid andmeid küsida, kui palju ta on küsinud. Ei oska rohkem midagi sellele vastata.

15:00 Esimees
Tänan! Kolleeg Urmas Laht.

15:00 U. Laht
Suur tänu, härra esimees! Lugupeetud minister! Kuulasin huviga teie ettekannet. Te nentisite mõlema, nii Rakvere Lihakombinaadi kui ka Ühinenud Meiereide puhul, et need on turgu valitsevad ettevõtted. Teatavasti toimub piima realisatsioon iga päev, see tähendab, et tootjal ei ole teist võimalust, kui ta peab toorpiima kombinaati müüma. Kui turgu valitsev ettevõte määrab sellele hinna, mis on temale sobilik, nagu sellest ettekandest välja tuli, kas see ei ole siis ikkagi üks ebaausa konkurentsi tekitamise aluseid? Liha kohta te väitsite oma ettekandes, et maailmaturu hinna taseme langemine 35-45% tõi kaasa ka Rakvere Lihakombinaadi põhjendatud kokkuostuhindade langetamise Eestimaa tootjatele. Ka liha puhul on asi nii, et loom tuleb teatud hetkel realiseerida, vastasel juhul ei ole liha kvaliteet enam see, mille eest vastavat hinda saaks. Kui te ütlete, et Rakvere Lihakombinaat on samamoodi turgu valitsev ettevõte ja ta langetab Euroopa turgude ja maailmaturgude hindade langemise tõttu ka oma tootjatele hindu, kas see ei ole siis ikkagi turgu valitseva ettevõtte üks konkreetne võimalus tekitada ebaausat konkurentsi oma tootjate seas? Millise hinnangu teie annate nendele küsimustele peale selle, mis siin Konkurentsiamet on teile ametlikult vastanud?

15:00 S. Kallas
Konkurentsiametil on volitused konkurentsiseadusest lähtuvalt nende ettevõtete tegevust kontrollida ja seda analüüsida. Ma rõhutaksin seda, et Konkurentsiamet tegi järelduse, et kumbki ettevõte ei ole kuritarvitanud oma turgu valitsevat seisundit sel hetkel. Ja mõlemad ettevõtted lõpetasid 1998. aasta kahjumiga. Järelikult tekib ettevõtte seisukohalt küsimus, mida nad oleksid siis pidanud tegema. Kumbki ettevõte ei kontrolli enamikku Eesti turust, vaid neil on ainult turgu valitsev seisund - Ühinenud Meiereid 37%, Rakvere Lihakombinaat 40%. Kui teised käitusid kõik samamoodi ja välised olud, mis tõepoolest mõjutasid hindade langemist, mõjutasid nende tegevust hindade languse tõttu, siis mis nad oleksid pidanud sellises olukorras tegema, mis oleks see kriteerium, kust maalt öelda, et nad oleksid pidanud talitama teisiti, nad oleksid pidanud jätma hinna samale tasemele ja kandma veel suuremaid kahjumeid? Kus on see loogikareegel ja kes seda peaks ütlema, et mina saaksin anda sel juhul hinnangu, et see peaks olema ühte- või teistpidi taunitav muul viisil, kui see on, lähtudes konkurentsiseadusest? Nii et see on minu vastus. Rohkem hinnanguid anda ma lihtsalt ei oska. Kui põllumajandusspetsialistil on selle kohta konkreetselt teisi arvamusi ja teisi retsepte, kuidas nad oleksid pidanud käituma sellises olukorras, siis oleks neid kahtlemata huvitav võrrelda.

15:00 Esimees
Tänan! Kolleeg Andres Varik.

15:00 A. Varik
Tänan, austatud esimees! Lugupeetud rahandusminister! Vastates küsimustele te ütlesite, et sisekonkurentsi õigust on võimalik tagada eriseadustega, nagu raudteeseadus, ja te tõite näiteks veel ühe seaduse. Nüüd küsimusele vastates te ütlesite, et seda ei ole õige teha konkurentsiseaduse muudatuste kaudu. Kas valitsus töötab praegu välja eriseadust ja mis nime all see tuleb ja millal see Riigikokku jõuab?

15:00 S. Kallas
Ei, valitsus ei tööta praegu mingit analoogilist eriseadust välja, mida oleks võimalik põllumajanduses kohaldada samamoodi nagu energeetikas.

15:00 Esimees
Tänan! Kolleeg Tiit Tammsaar, teine küsimus.

15:00 T. Tammsaar
Tänan, härra juhataja! Lugupeetud härra Kallas! Ma saan aru, et konkurentsiseadus on hea. Konkurentsiamet töötab hästi. Põllumeest ta loomulikult ei rahulda. Aga arvestades seda, et praegu on valitsusel tõsised eesmärgid valitsemiskulusid vähendada, siis võib-olla teeks hoopis ettepaneku Konkurentsiamet üldse likvideerida. Mis te sellest arvate?

15:00 S. Kallas
Jah, riigiameteid on muidugi liiga palju. Aga mis puutub teie küsimuse algusesse, siis te ei tsiteerinud mind päris täpselt. Ma ei öelnud, et Konkurentsiamet töötab hästi ja konkurentsiseadus on hea. Kõik arukad ettepanekud on teretulnud ja kõik ideed nende töö parandamiseks on teretulnud. Ka valitsus mõtleb konkurentsiseaduse täiendamise peale. Nii et ma arvan, et ühel või teisel viisil tuleb meil siin Riigikogus peatselt sel teemal ka mõtteid vahetada. Konkurentsiameti kaotamine on vist liiga radikaalne idee, lähtudes sellest, et selline raamistik nagu konkurentsi reguleerimine peab ikkagi eksisteerima.

15:00 Esimees
Tänan! Kolleeg Janno Reiljan.

15:00 J. Reiljan
Aitäh, härra esimees! Härra minister! Teie esitatud põhjendused on teile tõenäoliselt ette andnud Konkurentsiamet. Lubage majandusteoreetiliselt ja praktiliselt teile vastu vaielda. Nimelt, kui üks ettevõte turgu valitseb, siis ta valitseb seda nii ostjana kui müüjana. Ja kahjumi põhjuseks ei ole sugugi mitte ainult välispõhjused, selleks võivad olla ebaratsionaalne hankepoliitika, nagu antud juhul näiteks Ühinenud Meiereide puhul on teada, või ebaratsionaalsed kulud, nagu Rakvere luksuskaater jne, jne. Tähendab, kahjum iseenesest ei näita küll, et oleks tegemist välisteguritega. Teiseks. See, et teised hinda langetasid, ei tõesta mitte midagi sel lihtsal põhjusel, et kui monopol või, ütleme, turgu valitsev ettevõte langetab sisseostuhindu, on tal võimalik langetada väljaostu- või müügihindu. Väiksematel konkurentidel ei jää ju põhimõtteliselt mitte midagi muud üle, kui ka see mäng kaasa teha. Tähendab, teie esitatud näited tõestavad vastupidi just seda, et turgu valitseval ettevõttel oli täielik võimalus veeretada enda tekitatud raskused väiksemate üksiktootjate kraesse. Ta käitus nagu tõeline monopol, rikkudes kõiki konkurentsiseaduse punkte. Vabandage väljendust, millele te ikkagi toetute oma väidetes, mis ei vasta ei teooriale ega praktikale majanduses?

15:00 S. Kallas
Kõik need väited, et ühel või teisel ettevõttel on kahjumite tekkimiseks loomulikult palju põhjusi, on õiged. Põhjusi võib olla palju, aga see on nende äriühingute ülesehituse küsimus ja see on peaasjalikult omanike küsimus. Ma arvan, et omanikud ei sea ülesandeks mingisugust ebaratsionaalset tegevust. Aga ma ütleksin seda, et loomulikult mina toetun oma vastuses konkurentsiseadusele ja Konkurentsiameti läbiviidud analüüsi tulemustele, ja mul ei ole teist konkurentsiametit ega teist niisugust osakonda, kes hakkaks andma mingisuguseid muid andmeid selle kohta. Ja see oleks vist ka ebaloomulik. Ma võiksin sellisel juhul lihtsalt küsida vastuküsimusena, et milline on see konkreetne ettekujutus, kes oleks pidanud ja kuidas reguleerima Ühinenud Meiereide ja AS Rakvere Lihakombinaat tegevust. Kes oleks pidanud neile andma käsu ühte või teist hinda maksta? Või millest lähtudes see käsk oleks antud? See oleks huvitav olnud, sest käsu andmine on loomulikult suhteliselt lihtne asi. Kuidas seda põhjendada ja seda korraldust kujundada, see on palju keerulisem asi. Nii et me võime siin kindlasti vaielda lõputult ja jõuda tõenäoliselt umbes sama tulemuse juurde, et turumajanduses on konkurents niisugune nähtus, mis kujundab ettevõtete tegevust, ja kui ta väga palju kaatreid ostab, siis ta kaob sealt turult. Nii et see ei ole objektiivselt kellegi huvides ja pigem on ikkagi see tegevus kui tervik, millest põhiosa on tootmine, mis ühe või teise tulemuse annab. Ei saa kuidagi väita, et kahjumid on ainult nende rumala juhtimistegevuse tagajärg. Ju need põhifaktorid ikka ka mõju avaldasid. Selle üle me võime ilmselt lõputult vaielda. Aga praegusel hetkel me peame lähtuma sellest, et on konkurentsiseadus. Konkurentsiseadus annab teatud raamistiku, kuidas vaadelda turgu valitsevate ettevõtete käitumist ja

kuidas anda hinnanguid sellele, kas nad on selle seaduse mõttes seda seisundit kuritarvitanud või mitte. Praegusel juhul on Konkurentsiameti seisukoht, et nad ei ole seda seisundit kuritarvitanud, ja kui kellelgi on argumenteeritud seisukohti ja põhjendusi, et see seisukoht on vale, siis oleksid need argumendid kindlasti väga huvipakkuvad.

15:00 Esimees
Tänan! Kolleeg Jaanus Männik, teine küsimus.

15:00 J. Männik
Aitäh, härra juhataja! Austatud härra minister! Just nimelt meile teadaoleva informatsiooni põhjal on alust oletada, et need asjad ei ole kaugeltki mitte korras. Näiteks te ütlesite, et Konkurentsiamet väidab, nii nagu ka teie, et toorpiima omahind on ärisaladus. Kujutage ette: turgu valitseva ettevõtte omahind on ärisaladus. Ja siis te väitsite, et see ei ole oluliselt muutunud. Ometigi on teada, et toorpiima osatähtsus on eelmise aastaga võrreldes tänavu peaaegu kahekordselt vähenenud, ütleme 1,8-kordselt. Kui see ei ole oluline vähenemine, siis mis see on? Samal ajal ei ole piima jaehind tõesti oluliselt vähenenud. Siit teeb nüüd Konkurentsiamet järelduse, et toorpiima osatähtsus on omahinnas samasugune. Kus see loogika siin on?

15:00 S. Kallas
Konkurentsiamet on, nagu ma siin ka vastasin, uurinud nende tegevust aastal 1998. Näiteks teinud kindlaks, et Lätist imporditud toorpiima osatähtsus oli 3,6%. Või osatähtsust nad tõepoolest ei ole avaldanud. Nii et ma ei oska rohkem midagi öelda. Jään ikkagi selle juurde, et küsimus, mis Konkurentsiametit puudutab, on see, kas nad on turuseisundit kuritarvitanud, ja praeguseks hetkeks on antud hinnang, et nad ei ole turgu valitsevat seisundit kuritarvitanud.

15:00 Esimees
Tänan! Kolleeg Tiit Toomsalu.

15:00 T. Toomsalu
Tänan, härra juhataja! Lugupeetud härra rahandusminister! Teie sõnavõtust sain ma aru, et konkurentsiseadus ei ole üks tururegulatsiooni mehhanismidest antud kontekstis, liha- ja piimatootjate ning töötlejate vaheliste suhete reguleerimise kontekstis. Ma tahaksin küsida, kas sellest lähtudes te peate üldse mõttekaks põllumajandustootjate ja valitsuse vahelisi läbirääkimisi põllumajandustoodete taotlushindade määramiseks? Ja kui te siiski peate neid mõttekaks, siis kas härra rahandusminister 2000. aasta riigieelarve projekti kokkupanekul juba arvestab sinna ka vahendid, et maksta otsetoetusi või kompensatsiooni nende taotlushindade ja faktiliste turuhindade vahe katteks?

15:00 S. Kallas
Siin on küsimus kahes osas. Esiteks on küsimus selles, kas ma pean mõttekaks valitsuse ja põllumajandustootjate vahelisi läbirääkimisi. Läbirääkimised on alati kasulik protsess, mis aitab seisukohti kujundada ja lõpuks mingitele kokkulepetele jõuda. 2000. aasta eelarve koostamisel on need läbirääkimised olnud aluseks sellele, et kujundada eelarvesse need summad, mis lähevad põllumajandustootjatele toetusteks, ja pigem lähtuvad need summad eelkõige olemasolevatest ressurssidest. Mis puutub läbirääkimistesse taotlushindade üle, siis siin ma saan öelda oma isikliku, mitte kui valitsuse liikme arvamuse. Valitsuse positsioon on see, et nende üle peetakse läbirääkimisi, aga kui minu isiklikku arvamust küsitaks, siis ma ei näe nendel mitte mingisugust mõtet.

15:00 Esimees
Suur tänu, härra minister! Ma vabandan, Janno Reiljan, 20 minutit küsimuste esitamiseks on lõppenud. Järgnevalt on arupärimise esitajatel võimalus esineda viieminutilise kõnega kõnepuldist. Kas keegi kasutab selle ära? Jaanus Männik, palun!

15:01 J. Männik

Aitäh, härra juhataja! Aitäh, austatud rahandusminister, vastuste eest! Head kolleegid! Ma pean tunnistama, et vastused olid tõesti sellised, justkui käsitletud kahe turgu valitseva ettevõtte puhul probleeme ei ole. Nad on tegutsenud turul seaduse alusel, korrektselt. Ühtegi etteheidet ei ole ja seadus on ka korralik ja hea. Selle vastusega ei tahaks rahulduda ja seda kahel põhjusel. Esiteks sel põhjusel, et kui kogu nende kahe turgu valitseva ettevõtte poolt toimetatav on tõesti olnud täiesti korrektne ja seadusjärgne, siis on selle seadusega midagi tõsiselt viltu. Kui aga see tegutsemine ei ole päris korrektne, siis ei tööta Konkurentsiamet oma ülesannete kõrgusel. Meie küsimus on pikka aega üleval seisnud nii eelmise koosseisu ajal kui ka nüüd. Alguses algatas Maarahva Erakonna fraktsioon ja nüüdseks on juba neli opositsioonifraktsiooni algatanud konkurentsiseaduse muutmise seaduse eelnõu eesmärgiga teha seda õhku vähe puhtamaks, nii nagu mul oli võimalus siin alguses öelda. Kahjuks peame tunnistama, et valitsus rahandusministri isikus ei näe siin suuri probleeme, ei taha mitte midagi ette võtta ja arvab, et olukord on n-ö normaalne. Seadust täidetakse ja häda pole midagi. Ometigi oleme siin saalis arutanud mitmel korral seda olukorda, millesse on sattunud Eesti põllumajandus. Me oleme nähtavasti üksmeelselt valitsuskoalitsiooniga konstateerinud, et selles sektoris valitseb kriis. Meie oleme täiesti veendunud, et selle kriisi peapõhjusteks on kaks asjaolu. Ühelt poolt see, et me oleme ühepoolselt avatud subsideeritud impordile, st oleme kinkinud oma turgu suuresti ära. Teiselt poolt ei toimi riigi põhihoob, s.o siis konkurentsiseadus, siseturul õhu puhtana hoidmisel. Konkurentsiseadus ühelt poolt ei võimalda seda, teiselt poolt aga ma väidan, et Konkurentsiamet ei ole oma ülesannete kõrgusel selliselt, et siin midagi märgatavat ära teha. Sellepärast ongi võimalikud niisugused groteesksed olukorrad, kus üks turgu valitsev ettevõte on olnud kahel järjestikusel aastal võimeline maksma mitmekordselt erinevat hinda ja jätma ka selle hinna maksmata, kui ta ei pea seda vajalikuks või kui tal endal on finantsolukord natuke kitsam, st hoidma täielikult sundseisus mitutkümmend tuhandet põllumeest, toorainega varustajat. See olukord ei saa mitte kuidagi olla normaalne ja konkurentsiseadusega on kahtlemata põhjus, õigus ja võimalus seda muuta nii, et tagada olukord, kus see turgu valitsev ettevõtja on kohustatud ühesuguse kvaliteediga toodangut ostma võrdsetel tingimustel ja et selle turgu valitseva ettevõtja hinnakujundus oleks siiski läbi valgustatud, et sellest oleks ülevaade nii tarbijatel, avalikkusel kui ka tarnijatel. Ja edasi veel niisugused teisesed tingimused, et turgu valitsevate ettevõtete puhul oleks siiski riigi kontrolli all olukord, kus see ettevõte on otsustanud oma enamusaktsiad võõrandada. Need ei ole sugugi meie välja mõeldud ja pakutud meetmed, maailmas on neid kasutatud.

15:01 Esimees
Jaanus Männik, viis minutit on täis.

15:01 J. Männik
Aitäh! Ma kohe lõpetan. Kasutatakse veelgi jäigemaid meetmeid, kuid me ei taotle siin jäikust, vaid efektiivsust ja paindlikkust. Aitäh!

15:01 Esimees
Suur tänu, Jaanus Männik! Austatud Riigikogu, avan järgnevalt läbirääkimised. Palun avaldada arvamust! Kolleeg Janno Reiljan, sõnavõtt kohalt.

15:01 J. Reiljan
Aitäh, härra esimees! Härra ministri esinemine näitas, et Konkurentsiametis ja terves Rahandusministeeriumis ei paista olevat ühtki inimest, kes saaks üldse aru konkurentsi mõistest ja selle reguleerimise võimalustest, sest need põhjendused, mis esitati siin turgu valitseva ettevõttega turgude funktsioneerimise kohta, on naeruväärsed. Näiteks ei ole ka börsikrahhil ja intressituludel või -kuludel mitte mingisugust omavahelist seost. Börsikrahhi kulud kajastuksid hoopis kuskil mujal. Aga ka probleem on hoopis kuskil mujal. See küsimus ei ole seotud mitte niivõrd Konkurentsiameti tööga ja konkurentsiseadusega, kuivõrd ühe väga aktuaalse probleemi lahendamisega. Monopoolsed ettevõtted, lokaalselt monopoolsed ettevõtted kasutavad oma seisundit kurjasti, kas meie Konkurentsiamet sellest aru saab või mitte. Kindla hinna reguleerimine, kindla hinna määramine olevat vastuolus vabaturu põhimõtetega. Tsiviliseeritud maailmas on aga väga palju muid põhimõtteid. Nende põhimõtete alusel reguleeritakse Euroopa Liidus hindu. Ma soovitaksin ministritel edaspidi mitte klammerduda

konkreetselt ühe küsimusekese külge, mitte uskuda oma ametnikke, kelle kvalifikatsioon paistab olevat väga madal, ja tegelda probleemidele lahenduse otsimisega. Siis võib-olla oleks saanud sellele küsimusele ka sisulisemalt vastata.

15:01 Esimees
Tänan, Janno Reiljan! Kas keegi soovib veel arvamust avaldada? Ekraan on tühi. Kas võin teha ettepaneku läbirääkimiste lõpetamiseks? Lugupeetud kolleegid! Panen hääletusele läbirääkimiste lõpetamise.Hääletustulemused Läbirääkimiste lõpetamise poolt on 22 Riigikogu liiget, vastu ega erapooletu ei ole keegi. Läbirääkimised on lõpetatud. Lõppsõnavõimalus. Härra minister? Ei soovi. Arupärijate esindaja? Samuti mitte. Sellega on meie esimese arupärimise käsitlemine lõpetatud. Tänan! Järgmise arupärimise on esitanud kolleeg Janno Reiljan. Arupärimise teemaks on eksport- ja importkauba allahindluse probleem tolliladudes. Ma palun arupärimise esitajal selgitada täiskogule probleemi. Janno Reiljan, palun!

15:01 J. Reiljan
Aitäh, härra esimees! Lugupeetud kolleegid! Riigieelarve on nutuses seisus. Seda tuleb tunnistada ja see ei ole nii mitte ainult sel aastal, vaid see on pikka aega süvenenud protsess. Selle protsessi üheks väga tähtsaks komponendiks on maksupettused, nende lai kasutamine. Eestis on väga palju seadusi, aga neid, mis protsesse korralikult reguleeriksid, on väga vähe. Antud juhul puudutab arupärimine tolliladudes toimuvat, mis, nagu välja tuleb, ei ole mitte ettevõtluse toetamiseks, vaid riigi petmiseks. Eksportkauba allahindlus 2,27 miljardi krooni väärtuses tähendab, et kas on riigilt välja petetud käibemaksu umbes 400 miljonit krooni või on kanditud *offshore*-firmadesse riigile kuuluvat tulumaksu ligi 600 miljonit. Oletame, et kombineeriti neid kahte varianti. Siis on keskmine riigile tekitatud kahju umbes pool miljardit. Importkauba allahindamine 600 miljoni krooni võrra tähendab, et käibemaksu jäeti maksmata üle 100 miljoni krooni. Peale selle tekitab see veel teisi küsimusi, nimelt peaks see nagu kahjulik protsess olema. See peaks suurendama ettevõtete kasumit. Ettevõtted, kes oleksid kasumis, oleksid nüüd nagu kahju saanud. Tõenäoliselt läheb osa kaupa müümisele sellisel teel, kus nagunii tulumaksu ei maksta. Selliste signaalide alusel muide avastataksegi majanduses reguleerimist vajavaid valdkondi. Ja nüüd siis ongi 600 miljonit riigitulusid kuhugi kadunud. Selle asemel et neid taga otsida, tegeleme riigieelarve kärpimisega, koolimajade katuste raha äravõtmisega ja muu taolisega, mis olevat väga perspektiivne. Mina arvan, et perspektiivne oleks siiski see, et kõik ettenähtud maksud korjatakse kokku, siis on võimalik ausate firmade maksukoormust vähendada, kui me leiame, et tulusid on liiga palju ja neid ei ole millegi peale otstarbekas kulutada. Küsimused puudutavad seda, kui suur on pettuse ulatus selle aasta esimesel poolel või seitsme kuuga, mida Rahandusministeerium teeb edaspidi, et sellist asja ära hoida jne. Loodame, et hakatakse tegelema sisuliselt riigieelarve küsimustega, mitte selle formaalse poolega, kus pettused on aktsepteeritud ja tulude sissekasseerimine on teisejärguline ülesanne. Aitäh!

15:01 Esimees
Tänan, Janno Reiljan! Härra rahandusminister, palun!

15:01 S. Kallas
Härra esimees, lugupeetud Riigikogu liikmed! Austatud härra Reiljan! Mul on hea meel alustuseks tõdeda, et meie hoiakud sellele küsimusele lähenemisel langevad täielikult kokku. Tolliameti andmetel vähenes tollilattu paigutatud kauba väärtus 1999. aasta esimese seitsme kuu jooksul impordil 60,3 miljonit krooni ja ekspordil 612,6 miljonit krooni. Väärtuste muutumise analüüs kaubagrupiti näitas, et hindade alanemine toimub põhiliselt toidukaupade taasväljaveol tollilaost. Impordil vabaks ringluseks toimub nii kaubahinna tõusu kui ka alanemist, mis jätab keskmise hinnataseme ligikaudu samaks. Tollilattu ekspordi ootele paigutatud kaubast läheb tegelikult ekspordiks umbes 90%, impordiks vabaks ringluseks umbes 2%. Siis on veel tarned vee- ja õhusõiduki varudeks ning tarned lennujaamas või sadamas pärast tolli- ja piirikontrolli asuvasse müügipunkti, see on 8%. Väärtuse alanemine toimub järelikult peamiselt ekspordil. Vastavalt käibemaksuseaduse § 13 lõikele 2 rakendatakse käibemaksu nullmäära kaupade ekspordile Eestis registreeritud käibemaksukohustuslastele. Kauba paigutamine tollilattu ekspordi ootele loetakse võrdseks ekspordiga. Müük tollilaos ei ole käive käibemaksuseaduse mõistes. Müügil *offshore*-firmadele toimub reeglina ka

kaubaväärtuse vähendamine ja nüüd me oleme selle peamise põhjuse juures, mida härra Reiljan siin mainis. Põhjuseks on soov võimalikult vähe maksta kaubaväärtusel põhinevat tollimaksu välisriigis. Impordi puhul on hinna alandamise eesmärk maksta vähem käibemaksu. Sel eesmärgil müüb kauba tollilattu paigutanud Eesti ettevõte kauba *offshore*-firmale ning viimane omakorda Eesti ettevõttele, kes deklareerib kauba vabaks ringluseks juba alandatud väärtusega. Tolliväärtuse määramise seaduse alusel on nimetatud tehingud võetud tolli poolt tolliväärtuse määramise järel kontrolli alla ja rakendatud tagatise sissenõudmise süsteemi. Vastavalt tolliväärtuse määramise seadusele võidakse järelkontrolli alla võetud juhtumit uurida kuni kolm aastat. Tollistatistikasse kantakse tolli määratud väärtus. Samas on muidugi tollilaos hinna alanemine teatud juhtudel ka põhjendatud. Näiteks hooajalise kauba, riknenud kauba hinna alanemine, valuutakursi muutustest tulenevad hinna langused. Rahandusministeerium on käesoleva probleemi lahendamiseks ette valmistanud käibemaksuseaduse ja tolliseaduse muudatused, mis välistavad kauba paigutamise ekspordi ootele tollilattu. Kuna mõlemad seadused on praegu menetluses, siis teeme konkreetsed parandusettepanekud nende eelnõude menetlemise käigus. Vastus kolmandale küsimusele. Tollilaost impordiks vabaks ringluseks deklareeritud kauba tolliväärtusena ei saa aktsepteerida hinda, mis oli selle paigutamisel tollilattu, see on vastuolus tolliväärtuse määramise seadusega. Kaubatehingu väärtus on kauba tegelik hind, mida ostja maksis ja maksab müüjale. Tollilaost ekspordi väljasaatmisel ei arvestata tagastatava käibemaksu summat deklareeritava hinna alusel, kuna ekspordi toimumise hetkeks võetakse kauba tollilattu ekspordi ootele paigutamise hetk. Mis puudutab tulumaksu teemat, siis tulumaksu kohustuse määramisel lähtutakse raamatupidamise seaduses sätestatust, kui tulumaksuseaduses endas ei ole sätestatud teisiti. Seega võib maksumaksja oma kaupa alla hinnata ainult väga konkreetsetel juhtumitel, nagu näiteks riknemine, hooajalisus jne. Selle toimingu peab vormistama aktiga, seega ei saa allahindluse põhjuseks olla välisriigi tollimaksust hoidumine. Tulumaksuseaduse § 16 kohaselt ei arvestata tulu maksustamisel kahjudega, mis on tekkinud tehingutest maksumaksjaga seotud isikute vahel. Lisaks sellele lubab tulumaksuseaduse § 37 määrata maksuhalduril ka maksustamiseks tehinguväärtusi, mis võivad erineda tehingul näidatud väärtusest, kuid kahjuks peab nentima, et nimetatud võimalust ei ole veel täielikult kasutatud. Maksuamet on vaatluse alla võtnud mõned ettevõtted, kes ekspordivad Venemaale imporditud toidukaupu, kuid tänaseks pole täpsetest tulemustest veel võimalik rääkida. Nii et tulumaksu probleem on selles kontekstis väiksem. Põhiline probleem siin on see, et ühel hetkel tehti otsus, ja see oli vägagi poliitiline otsus, lugeda ekspordiks kauba laekumine tollilattu. Tollilaos vähenes kauba hind ja vastavalt sellele sai seda edasi väiksema hinna eest eksportida, peaasjalikult Venemaale. Nii et see on otsus, mis minu arvates on vale. See on riikliku sahkerdamise otsus. Äriidee ei saa olla riiklik sahkerdamine, ei saa üldse olla sahkerdamine, seda enam ei saa riigi äriidee olla sahkerdamine ja kui teine riik on kehtestanud meile topelttollid, siis sellest möödahiilimiseks see võte küll kõige parem ei ole. Seetõttu ongi tehtud ettepanek vastavate muudatuste sisseviimiseks. Sellist väärtuse langemist tollilaos ei saa enam toimuda ja vastavalt sellele ei kuulu ka käibemaks sellises ulatuses tagastamisele. Tagastamise põhimõtted muutuvad ka oluliselt. Seetõttu ei saa terve rida ettevõtteid sellisel juhul käibemaksu enam üldse tagasi ja käibemaksu laekumine tõepoolest paraneb. Siinkohal olen ma lugupeetud küsijaga ühel meelel, et see nähtus on vaja välistada, ja selleks on ka vastavad sammud astutud.

15:01 Esimees

Suur tänu, härra minister! Riigikogu liikmetel on küsimusi. Janno Reiljan, palun, esimene küsimus!

15:01 J. Reiljan

Aitäh, härra esimees! Härra minister! Mind rõõmustab teie vastus, et me käibemaksu suhtes oleme vähemalt ühel seisukohal. Kahtlemata ei jõudnud ma siin jooksvalt jälgida teie tulumaksu osa käsitlevat vastust. Ma hakkan analüüsima stenogrammi, et saada täpset selgust, mis ja kuidas seal toimub. Kuid küsimus on järgmine. Kõigis nendes tehingutes on tavaliselt osapoolteks *offshore*-firmad. Nii tollipettustes, maksupettustes kui ka muudes pettustes on väga suur osa *offshore*-firmadel. Millist tähtsat rolli täidavad ja mis kasu annavad Eestile *offshore*-firmad, et üldse selliste firmade eksisteerimist, selliste firmade tegevust aktsepteeritakse? Peale pettuse ei paista ju sellistel firmadel olevat ühtegi funktsiooni. Tänan teid tähelepanu eest!

15:01 S. Kallas

Offshore-firmade probleem on kogu maailmas maksuadministraatoritele suurimaks probleemiks, millega praegu väga palju tegeldakse. Kui te tutvute lähemalt uue tulumaksuseaduse eelnõu §-ga 29, siis see on võtnud arvesse praktiliselt kogu eksisteeriva kogemuse, mis lubaks *offshore*'ide kaudu maksumaksmisest hoidumise vastu võidelda. Nii et selles mõttes on seal üsna palju asju kirjas. Võtmeküsimuseks on seal loomulikult see, missugused riigid peaksid kuuluma nende riikide hulka, kus registreeritud firmadele peaksid eksisteerima eraldi reeglid. Aga see küsimus on ääretult keeruline, sest selleks, et tunnistada mingisugune firma *offshore*-firmaks, on vaja kõigepealt riikide loetelu. Selle riikide loetelu koostamisega on päris palju probleeme, sest osa firmasid, mida kasutatakse nendeks tehinguteks, eksisteerivad _veitsis, Ameerika Ühendriikides. On üsna raske ette kujutada, et Ameerika Ühendriigid pannakse näiteks kirja niisuguse riigina, mille puhul rakendatakse tehingutele eri korda. Kogu maailm näeb sellega väga palju vaeva, aga ma ütlen veel kord, et § 29 uues tulumaksuseaduses kirjeldab üsna pikalt võimalikke abinõusid, mida saab kasutada *offshore*-firmade kaudu toimuvate maksupettuste tõkestamiseks. Keegi ei saa tegelikult keelata firmade tegutsemist ega nende registreerimist ükskõik kus, küll aga saab mingil määral kontrollida neid tehinguid. Tänapäeval on küll see probleem, et seda täiuslikult lahendada ei ole võimalik.

15:01 Esimees
Tänan! Kolleeg Andres Varik.

15:01 A. Varik
Tänan, austatud juhataja! Lugupeetud rahandusminister! Eelmine Riigikogu arutas minu teada kaks korda *offshore*-firmade maksustamist. Siis olid Reformierakond ja minu teada Siim Kallas sellele vastu. Millised on praeguse valitsuse ja rahandusministri seisukohad *offshore*-firmade maksustamise küsimuses?

15:01 S. Kallas
Kunagi ei ole olnud küsimus niiviisi seatud, et me oleksime üldse arutanudki *offshore*-firmade maksustamist. Me oleme arutanud dividendide maksustamist ühel või teisel viisil, mis on pisut teine asi. Aga ma ütlen veel kord, et see on teema, mida on meie pakutud uues tulumaksuseaduses väga põhjalikult käsitletud. Ma arvan, et see on ka vastus sellele küsimusele. Kui me tahame välja tulla uue tulumaksuseaduse loogikaga, siis me peame igati tõkestama raha kadumist *offshore*-firmade kaudu. See on vastus. Kuidas meil see tehniliselt õnnestub? See ei ole lihtne, aga me teeme oma maksimumi.

15:01 Esimees
Tänan! Kolleeg Janno Reiljan, teine küsimus.

15:01 J. Reiljan
Aitäh! Teie vastus rõõmustas mind, kuigi ma ei kuulnud midagi *offshore*-firmade positiivsest rollist. Kuid minu küsimus on järgmine. Miks me ei rakenda tundmatu omanikeringiga firmade suhtes näiteks tagatiste süsteemi? See tähendab, et tehingute maksud peavad olema makstud enne, kui tehing saab lõpetatud või ta saab toimuda, selleks et see probleem kaotada. Kui see tagatiste süsteem on olemas, siis ei oleks enam erilist küsimust, on ta *offshore*-, riiuli- või muu firma, sest petmisvõimalus kaob. Lõpuks huvitab meid ju petmisvõimaluse kaotamine, mitte mingite firmade kaotamine.

15:01 S. Kallas
Ma ei oska praegu täpselt vastata. Seda tagatist ehk kautsjoni maksmise varianti selliste tehingute tegemisel on ka arutatud. Ma ei suuda praegu meenutada, mis on olnud argumendid selle poolt ja vastu. Kui tuleb tulumaksuseaduse arutelu, siis olen ma valmis sellele küsimusele vastama. Minu meelest oli probleem ikkagi selles, et administreerimine kujuneb äärmiselt keeruliseks, see ei ole niisama lihtne. Aga mulle ei tule need argumendid praegu meelde. Ma tean, et see on olnud arutluse all ühe variandina, kuid uues tulumaksuseaduses, kui mu mälu mind ei peta, seda küll sellisel kujul ei ole. Aga mis puutub *offshore*-firmade kasulikkusesse või vajalikkusesse, siis peate küsima kellegi käest, kellel on selline firma. Tema oskab seletada. Minul niisugust firmat ei ole.

15:01 Esimees
Tänan! Kolleeg Liina Tõnisson.

15:01 L. Tõnisson
Tänan, härra eesistuja! Lugupeetud härra rahandusminister! Ka minul ei ole *offshore*-firmat, nii et ma selles küsimuses sõna ei võta. Aga mulle jäi teie põhisõnavõtust kõrvu, et te ei toeta kehtivat süsteemi, kui tollilattu paigutatud kaup loetakse ekspordiks. Mulle jäi selgusetuks, kas valitsus on võtnud seisukoha see süsteem likvideerida. Kui, siis mis moel ja millal?

15:01 S. Kallas
On ette valmistatud tolliseaduse muutmise seaduse eelnõu, kus tunnistatakse kehtetuks § 40 lõike 1 punkt 1. See peaks selle kohta käima. Ka käibemaksuseaduse muutmise seaduse kahest paragrahvist jäetakse välja teine lause. Need eelnõud on ette valmistatud. Nii et need ettepanekud on töös, ütleme nii.

15:01 Esimees
Tänan! Kolleeg Liina Tõnisson, teine küsimus.

15:01 L. Tõnisson
Tänan, härra eesistuja! Lugupeetud Siim Kallas! Ma pean teid kurvastama. Tolliseaduse muutmise seaduse eelnõus, mis on menetluses majanduskomisjonis, on asi veel hullemaks läinud. Seal on kirjas, et valitsus kinnitab nende kaupade loetelu, mille puhul lubatakse kuulutada ekspordiks tollilattu ladustatud kaup. See ehmatas komisjoni, ma julgeksin öelda, lausa surmani. Äkki te oskate seletada, miks see seal on. Teie esindajad ütlesid, et need võivad olla toidukaubad. See ehmatas meid veel rohkem. Nii et kuskil midagi vist ei haaku. Äkki te oskate seda seletada?

15:01 S. Kallas
Jään praegu seletuse võlgu. Kaldun arvama, et siin on mingisugune müra, sest minul on siin tõepoolest ees seadusepügal, mis selle asja justkui radikaalselt lahendab. Ma ei oska vastata.

15:01 Esimees
Tänan! Kolleeg Andres Varik, teine küsimus.

15:01 A. Varik
Tänan, austatud juhataja! Lugupeetud Siim Kallas! Te märkisite oma vastuses, et tollilattu deklareeritakse või peaks deklareeritama kaupa vastavalt kauba tegelikule väärtusele ja et toimib ka tolliväärtuse määramise seadus, kuid siiski on juhtumeid, kui nii ei toimita. Kas teil on praegu kaasas selle kohta andmeid? Kas on midagi ette võetud ettevõtetega, kes ei ole nii toiminud? See periood, nagu te märkisite, on kolmeaastase tsükliga. Ehk te annate mõningad märkused selle kohta.

15:01 S. Kallas
Mul ei ole näiteid selle kohta käepärast. Millisest deklareerimisest on jutt? Praegu me rääkisime ühest asjast, sellest, et kaup deklareeritakse lattu ühe hinnaga ja eksporditakse teistsuguse hinnaga ning vahepeal hinnatakse oluliselt alla. Me rääkisime põhiliselt sellest probleemist ja seda käsitles ka härra Reiljani küsimus. Nüüd see, missugusest muust väärtuse määramisest... Jutt on impordi puhul hinna alandamise eesmärgist. Tõepoolest, toll uurib neid juhtumeid tähelepanelikult. Mul siin näiteid kaasas ei ole. On selliseid maksupettusi, et kauba tollilattu paigutanud Eesti ettevõte müüb kauba *offshore*-firmale, see omakorda Eesti ettevõtetele. Maksupettuse juhtumeid on antud uurimisorganitele uurimiseks üle 80. Aga ma ei tea, kas need kõik käivad selle kohta. Neid on olnud. Üks asi on kohtus ka edukalt läbi läinud. See näitab maksupettusi puudutava protsessi keerulisust. Nii et selles asjas tegutsetakse. Minu arvates on ka ajakirjanduses viimasel ajal märke sellest, et Maksuamet on päris aktiivselt seda sorti nähtustega võitlema asunud. Aga protsess on väga keeruline. Ma vaatan igaks juhuks, ega mul lisamaterjalis mõnda konkreetset näidet ei ole. Ei ole.

15:01 Esimees
Tänan! Kolleeg Urmas Laht.

15:01 U. Laht
Suur tänu, härra esimees! Lugupeetud minister! Te tõite siin päris põhjalikult välja, et soovite parandada seda olukorda, mis on tekkinud seoses nende *offshore*-firmadega, kes tahaksid tegelda maksupettustega. Kas te oskate praegu hinnata, kui suur hulk raha jääb riigieelarvesse laekumata *offshore*-firmade pettuste tõttu? Kas teie ministeerium või mõni ametkond on selle valdkonnaga tegelnud või seda analüüsinud? Teatavasti on *offshore*-firmad juba päris mitu aastat tegutsenud. Ka enne on sellele tähelepanu pööratud, et siit on jäänud suur hulk raha riigile laekumata.

15:01 S. Kallas
Seda on analüüsitud mitutpidi. Tõenäoliselt on seda väga raske hinnata, sest me ei ole täpselt piiritlenud, mida me selle all mõtleme. *Offshore*'ide kaudu raha siirdamine toimub väga mitmel moel. Esiteks, käibemaksupettused. Kui palju on käibemaksupettusi toimunud, seda on üritatud hinnata. Maksupettustevastase võitluse komisjonis oli sellest juttu ja kui mu mälu mind ei peta, siis oli see suurusjärk mõnisada miljonit krooni. See on toimunud otseselt nende tehingute kaudu, kus on nn karussellskeemid ja mille puhul oletatakse, et see on maksupettus. Aga kõigepealt peab oletama, et see on maksupettus. Teatud asjade puhul ei ole ilmselt võimalik kaardistada, et tegemist on pettusega. Seal on küsimus sadades miljonites. Mõned muud asjad on veel käibemaksupettused. Tõenäoliselt jääb meil käibemaksupettuste tõttu saamata kuni 500 miljonit. Ärge seda arvu väga adekvaatsena võtke, seda on väga raske hinnata. Mis puudutab tulumaksu saamata jäämist, siis seda on veel keerulisem hinnata, sest selleks peaks olema adekvaatne ülevaade ettevõtete toodete omahinnast ja peaks olema näha, kus on sees teenuste ost *offshore*-firmadelt. See summa ei saa väga suur olla, sest selle asja juhtimine on väga keeruline. Sellele küsimusele on väga raske vastata. See saab olla kogu käibest ainult... ma ei tea, raske on öelda, mitu protsenti, aga kindlasti ei moodusta see väga olulist osa kasumist. Kui hakkab toimuma arutelu uue tulumaksuseaduse ümber, siis ilmneb, kes kui palju hakkab millestki ilma jääma ja kui suureks vastuseis kujuneb. Nii et siis võime me võib-olla ka adekvaatsemalt hinnata, kui palju maksupettuste tõttu raha saamata jääb. Aga ma siiski leidsin ühe viite härra Variku eelmisele küsimusele vastamiseks. Ettevõtted, keda kontrollitakse imporditehingute asjus, on põhiliselt firmad, kes impordivad elektroonikat, sealhulgas olmeelektroonikat, ja ka toiduaineid. Neid on võetud järelkontrolli alla, ütleme siis nii.

15:02 Esimees
Suur tänu, härra minister! Riigikogu liikmetel teile rohkem küsimusi ei ole. Kas arupärija kasutab oma võimalust esineda kõnepuldist? Palun, Janno Reiljan!

15:02 J. Reiljan
Aitäh, härra esimees! Lugupeetud kolleegid! Maksupettuste tõkestamine ei ole loodetavasti poliitiline probleem, mis peaks olema erakondadevahelise kemplemise objektiks, ja loodetavasti ta selleks ka ei saa. Küsimus on selles, et kui me tõkestame maksupettused, siis soosime sellega ausaid ettevõtteid, loome normaalse ärikeskkonna, kus ettevõtted saavad edukalt areneda siis, kui nad kulusid tegelikult kokku hoiavad. Ministri vastused rõõmustasid mind, seal oli palju momente, mis näitasid, et sellega tegeldakse. Kuid väga tihti on täna kõlanud väljendid (nii ka eelmisele arupärimisele vastates) "tegemist on väga keeruliste probleemidega" ja "väga raske on hinnata". Me elame Eesti Vabariigis. Kaheksas aasta on läbi. Arvatavasti on triviaalsed probleemid enam-vähem lahendatud ja meie peaksime siin tegelema ainult väga keeruliste probleemidega, mis nõuavad kiiret lahendamist. Maksupetised on need probleemid ammu lahendanud, aga riigil on need lahendamata. Küsimus ei ole selles, kas saab hinnata. Ma ütleksin, et pool miljardit on ülioptimistlik hinnang. Ma imestaksin, kui maksupettused on alla kahe miljardi. Aga muidugi on see täpselt samamoodi lakke vaadates saadud hinnang nagu härra ministri pool miljardit. Küsimus ei ole selles, kas me hindame seda või ei hinda. Küsimus on selles, et tuleb luua süsteem, et maksupettus ei saaks funktsioneerida. Sellest võidab kogu majandus. Mitte riik, mitte riigieelarve, vaid võidavad just nimelt ettevõtjad. Ausad ettevõtjad võidavad. Kui petmiseks ei ole võimalusi, siis teevad nad tunduvalt vähem kulutusi ka selle petmissüsteemi ülesehitamiseks ja isegi

petised võidavad, issand olgu neile armuline. Nüüd tuleme selle juurde, mida kasutada ja mida mitte kasutada. Kui tagatiste süsteemi puhul ei tule eluaeg majanduses tegutsenud inimesele, selle valdkonna tippjuhile meelde ükski argument, mis oleks selle tagatiste süsteemi vastu, siis tähendab see, et vastuargumendid olid nii vähetähtsad või niivõrd kunstlikult konstrueeritud, et nendega ei olegi põhimõtteliselt mõtet tegelda. Siin maailmas on palju tähtsamaid ja vajalikumaid asju, millega tegelda. Mul on üleskutse kolleegidele, et me ei teeks mitte seadusi, vaid süsteemseid seadusi. Kui teha kuldse sangaga ämber, aga põhi unustada alla panemata, siis ei ole see ämber ja see ei pea midagi. Aitab pisikesest augukesest. Küsimus ongi selles, et teha need maksuvõrgud lihtsad ja kindlad. Jääb küsimus, kas kõik on sulid. Ei, kui me kontrollime kõiki inimesi, siis ei tähenda see, et me peame neid kõiki sulideks. Me kontrollime selleks, et sulid kindlaks teha, et nad kindlalt vahele jääksid. Mind kui ausat inimest see küll kuidagiviisi ei solva. Arvatavasti ei solva selline kindel kontroll ja kindel mehhanism ühtegi ausat ettevõtjat. Niisiis, see arupärimine rõõmustas selles mõttes, et üksikuid abinõusid kavatsetakse kasutusele võtta. Nad ei ole veel kasutusele jõudnud ja tolliseaduses ei olnud neist tõepoolest jälgegi, isegi sellest mõtteviisist ei olnud jälge. Esinejad ei saanud probleemist aru, kui nende käest seda küsiti. Kuid võib-olla on siin koalitsioonil ja opositsioonil hea võimalus teha lõpuks sisukat koostööd. Arvatavasti on sulid ja petised meie ühised vaenlased, nad ei ole opositsiooni või koalitsiooni vaenlased. Aitäh!

15:02 Esimees

Tänan, Janno Reiljan! Austatud Riigikogu, avan läbirääkimised. Esimesena kolleeg Liina Tõnisson, kõne puldist. Oli tegemist eksitusega, väidab Liina Tõnisson. Kas võime läbirääkimised lugeda peetuks ja lõpetatuks? Läbirääkimised on lõpetatud. Lõppsõnavõimalus. Härra minister ei soovi sõna. Arupärija samuti mitte. Kõik on öeldud. Sellega on lõpetatud ka teise arupärimise käsitlemine. Järgmisena, lugupeetud Riigikogu, hakkame käsitlema Riigikogu liikme Sven Mikseri arupärimist, mis on esitatud 14. juunil härra õiguskantslerile tema käesoleva aasta 7. juuni ettepaneku nr 18 kohta. Kolleeg Sven Mikser.

15:02 S. Mikser

Austatud härra esimees, head kolleegid! Lugupeetud härra õiguskantsler! Minu arupärimine on pärit sellest ajast, kui me kevadel väga pikalt menetlesime riigi selle aasta lisaeelarvet. Selle menetlemise käigus tekkis huvitav probleem. Nimelt, käesoleva aasta 7. juunil tegi härra õiguskantsler Riigikogule ettepaneku nr 18. Selle ettepaneku sisuks oli tähelepanek, et Riigikogu kodukorra seaduse § 104 on vastuolus põhiseaduse § 98 lõikega 1. Paragrahvi 98 lõikes 1 sätestatakse, et Vabariigi Valitsusel on õigus siduda mis tahes tema esitatud seaduseelnõu menetlemist usaldusküsimusega. See on kahtlemata väga oluline võimude tasakaalustatuse mehhanismi osa. Seevastu kodukorraseaduse käesoleva aasta kevadeni kehtinud redaktsiooni § 104 välistas riigieelarve eelnõu menetlemise sidumise usaldusküsimusega. Selline vastuolu kahe seaduse vahel oli siis olemas. Kõnealune Riigikogu kodukorra seaduse § 104 võeti vastu 1994. aasta 15. novembril, peaaegu neli ja pool aastat enne seda, kui õiguskantsler oma ettepaneku Riigikogule tegi. Teadupärast sätestab õiguskantsleri ülesanded põhiseaduse § 142, milles öeldakse, et kui õiguskantsler leiab, et seadusandliku või täidesaatva riigivõimu või kohaliku omavalitsuse õigustloova akti ja põhiseaduse vahel on vastuolu, teeb ta akti vastuvõtnud organile ettepaneku viia akt 20 päeva jooksul põhiseadusega kooskõlla. Kuna härra Truuväli töötas õiguskantslerina ka 1994. aasta novembris ja töötab jätkuvalt kuni tänase päevani, siis ma arvan, et see annab meile väga hea võimaluse teada saada, miks võttis nii kaua aega, kuni leiti see vastuoksus kahe seaduse, põhiseaduse ja kodukorraseaduse vahel. Me oleme ju kõik huvitatud sellest, et meie seadused oleksid põhiseadusega kooskõlas. Siit lähtuvalt on mul järgmised küsimused. 1. Millal ja mil viisil sai härra õiguskantsler teada Riigikogu kodukorra seaduse § 104 ja põhiseaduse § 98 lõike 1 vahelisest vastuolust? 2. Kas ta peab loomulikuks, et 1994. aasta novembrist kuni 1999. aasta juunini oli selline vastuolu põhiseaduse ja nimetatud seaduse vahel, ning miks ei ole ta varem oma põhiseaduslikke kohustusi täitnud? Need kaks küsimust pälvivad minu arvates erilist tähelepanu seetõttu, et selle nelja ja poole aastase perioodi vältel menetleti Riigikogus väga mitutki eelarvet, nii et see vastuolu oleks võinud silma torgata märksa varem. 3. Millise hinnangu annab härra Truuväli kui õiguskantsler õiguskantsleri kui institutsiooni tööle, kes nelja ja poole aasta vältel ei märganud vastuolu ega esitanud põhiseaduses ettenähtud ettepanekut seaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks? Ma arvan, et kuigi olukord on vahepeal muutunud ja see vastuolu kahe seaduse vahel on tänaseks

kõrvaldatud, on need väga huvitavad küsimused, sest need aitavad meil ilmselt tulevikus töötada nii, et sellised vastuolud põhiseaduse ja teiste seaduste vahel avastataks kiiremini ja seadused viidaks kooskõlla vähema poliitilise käraga. Aitäh!

15:02 Esimees
Tänan, Sven Mikser! Härra õiguskantsler, Riigikogu kõnepult kuulub teile!

15:02 E.-J. Truuväli
Härra esimees! Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Daamid ja härrad! Riigikogu liige härra Sven Mikser on esitanud mulle kolm küsimust. Esimene küsimus: "Millal ja millisel viisil saite teada Riigikogu kodukorra seaduse § 104 ja põhiseaduse § 98 lõike 1 vahelisest vastuolust?" Vastan: sain teada 1994. aasta Riigi Teatajat lugedes, et Riigikogu kodukorra seaduse §-s 104 sätestatu rikub põhiseaduse § 98 lõikes 1 toodut ning on vastuolus, juriidilises keeles kollisioonis, Vabariigi Valitsuse seaduse § 30 lõikega 3 (1992. aasta redaktsioon) ja §-ga 80 (kehtiv redaktsioon). Ilmselt huvitas arupärijat küsimust esitades, mis ajendas õiguskantslerit tegema käesoleva aasta 7. juunil ettepanekut viia Riigikogu kodukorra seaduse § 104 formaaljuriidilisse vastavusse põhiseaduse § 98 lõikega 1. Ajendiks oli peaministri pöördumine käesoleva aasta 24. maist, milles taotleti Riigikogu kodukorra seaduse mainitud sätte põhiseadusele vastavuse kontrollimist. Kõrge kogu! Teine küsimus: "Kas Te peate loomulikuks, et alates 1994. aasta novembrist on Riigikogu kodukorra seadus vastuolus põhiseadusega ning miks Te ei ole varem oma põhiseaduslikke kohustusi täitma asunud?" Küsimuses on kaks alaküsimust. Vastus esimesele alaküsimusele. Tõepoolest ei peeta õiguse süstemaatika seisukohalt heaks, kui on seadused või muud õigusaktid, mis on formaaljuriidiliselt vastuolus põhiseadusega. Praegusel juhul väljendub formaaljuriidiline vastuolu põhiseadusega kollisioonis kahe nn konstitutsioonilise seaduse, Riigikogu kodukorra seaduse ja Vabariigi Valitsuse seaduse vahel. Siin kehtivad nn kollisiooni ületamise reeglid. Nimetatud seaduste puhul kehtib reegel, et erinormidega õigusakt (kõnesoleval juhul Vabariigi Valitsuse seadus) on ülimuslik tema suhtes üldnormidega õigusakti suhtes ehk sama öelduna ladina keeles: *lex specialis derogat legi generali*. Selgitan: põhiseaduse § 98 lõige 1 sätestab Vabariigi Valitsuse õiguse. Tsiteerin põhiseadust: "Vabariigi Valitsus võib siduda tema poolt Riigikogule esitatud eelnõu vastuvõtmise usaldusküsimusega." Öeldu tähendab, et Vabariigi Valitsuse nimetatud õigus on piiranguteta. Seda aitab rõhutada põhiseaduse § 87 (selles sätestatakse teatavasti Vabariigi Valitsuse pädevus), eriti selle sätte punkt 9. Tsiteerin põhiseadust: "Vabariigi Valitsus ... täidab muid ülesandeid, mis põhiseaduse ja seadustega on antud Vabariigi Valitsuse otsustada." Viimati öeldust tuleneb, et Riigikogu võib Vabariigi Valitsuse pädevust ja tema õigusi laiendada, kuid ei tohi piirata, see tähendab kitsendada. Riigikogu kodukorra seaduse § 104 just seda tegi, see vastuolu on nii põhiseaduse § 98 lõikega 1 kui ka põhiseaduse § 87 punktiga 9. Vastus teisele alaküsimusele. Härra Riigikogu liige, tuletan meelde teist alaküsimust: "Miks Te ei ole varem oma põhiseaduslikke kohustusi täitma asunud?" Eelöeldust tulenevalt oli tegu kahe seaduse kollisiooniga, mis oli ületatav, nagu märgitud, vastava reegliga. See tähendab, Vabariigi Valitsuse õigusi Vabariigi Valitsuse seadusega ei piiratud. Teisisõnu, Vabariigi Valitsuse põhiseaduslikke õigusi sisuliselt ei rikutud, sest vaidluse puhul ei oleks rakendatud mitte Riigikogu kodukorra seaduse § 104, vaid Vabariigi Valitsuse seaduse vastavat sätet. Lisaselgitus. Riigikohus korraldab üle aasta rahvusvahelisi konverentse põhiseaduslikkuse järelevalve küsimustes. Tänase arupärimise aineks olevat küsimust kollisioonidest õigusaktides on seal alati käsitletud ning resümeerivalt on jõutud seisukohale, et kollisioonid samajõuliste õigusaktide vahel, kõnesoleval juhul on mõlemad nn konstitutsioonilised seadused, on ületatavad nn kollisioonide reeglite järgi, nad on põhiseadusvastased formaaljuriidilises mõttes ega nõua seepärast põhiseaduslikkuse järelevalve sekkumist enne, kui mõni huvitatud pool seda ei nõua. Lisan, et olen seda seisukohta varasemas praktikas arvestanud. 10. veebruaril 1994, see on samal aastal, mil võeti vastu kõnesoleva seaduse uus redaktsioon, tegi õiguskantsler ettekande (mitte ettepaneku), milles käsitles mitmes seaduses formaaljuriidiliste vastuolude (s.o kollisioonide) kõrvaldamist. Näiteks oli nende hulgas maksukorralduse seaduse § 2, mis sisaldab legaaldefinitsioone ning mille ühes punktis on sätestatud, et maks on vastuvaidlematus korras sissenõutav. See on vastuolus põhiseaduse §-ga 15. Sama seaduse §-d 35-40 näevad aga siiski ette kaebuse lahendamise korra, st jällegi *lex specialis derogat legi generali* ehk erinorm (praegusel juhul §-d 35-40) kummutab üldnormi (praegusel juhul § 2). Seda aktsepteeris Riigikogu vastav komisjon ja kuigi § 2 on tänaseni parandamata ja maksude alal on igal aastal tuhandeid vaidlusi, ei ole põhiseaduse teemal vaidlust olnud, sest rakendub erinorm, s.o seaduse §-d 35-40.

Eeltoodud teoreetilistest seisukohtadest (vaata Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi vastavaid otsuseid) ning Riigikogu ja riiklikust praktikast johtuvalt ei pidanud õiguskantsler vajalikuks varem Riigikogu kodukorra seaduse §-st 104 tulenevale kollisioonile reageerimist. Möönan kahetsevalt, et oleksin oma 7. juuni 1999. aasta ettepanekule pidanud lisama lause, et tegemist on kahe konstitutsioonilise seaduse kollisiooniga, mis võib-olla oleks vältinud käesoleva arupärimise esitamise. Kõrge kogu! Kolmas küsimus: "Millise hinnangu annate õiguskantsleri tööle, kes ei ole nelja ja poole aasta vältel märganud vastuolu ega esitanud põhiseaduses ettenähtud ettepanekut seaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks?" Kui lugupeetav Riigikogu liige aktsepteerib minu vastuseid kahele esimesele küsimusele, siis ta ilmselt ei vaja vastust kolmandale küsimusele. Kui ei, siis reserveerin talle võimaluse jääda kolmanda küsimuse tonaalsusest väljaloetava seisukoha juurde. Võin vaid lisada, et, esiteks, olen rääkinud ja, teiseks, kasutan formuleeringut, mida Euroopa ajaloo hämaratel ja helgetel etappidel on loendamatu arv kordi öeldud, sealhulgas kristlaste poolt: "Siin ma seisan ja teisiti ma ei saa!" Daamid ja härrad, aitäh!

15:02 Esimees
Suur tänu, härra õiguskantsler! Riigikogu liikmetel on nüüd võimalus esitada küsimusi. Sven Mikser, palun, esimene küsimus!

15:02 S. Mikser
Aitäh, härra õiguskantsler! Ma aktsepteerin teie vastust teisele küsimusele, mis lahendab ka kolmanda küsimuse. Aga mul on pisut teiselaadiline küsimus. Nimelt, teatavasti neli ja pool aastat eksisteeris selline vastuolu või seaduste kollisioon. Seejärel esitasite te ettepaneku see vastuolu likvideerida, milleks vastavalt seadusele on Riigikogul aega 20 päeva. Riigikogu tegi seda tavatult kiiresti. Nimelt tekkis siin isegi väike konflikt kodukorraseaduse teise paragrahvi osas. Kaks lugemist toimusid ühe nädalaga, üks lugemine lisati nädala päevakorda küsitaval kombel. Lisaks kuulutas president selle seaduse ka tavatult kiiresti välja, pressiteade selle kohta tuli juba samal päeval, kui seadus vastu võeti, ja ametlikel andmetel kuulutati ta välja järgmisel päeval. See vastuolu ehk kollisioon oli ilmselt üsna õrn ja raskesti tabatav, kuid tundub, et Riigikogu ja järelikult ka president tegid oma otsused väga kiiresti ja ilmselt mitte väga kaalutletult, st just ajalises mõttes. Kuidas te hindate seda ajalist suhet, kui õiguskantsleril on võimalus kaaluda oma otsust ja oodata asjast huvitatud poole pöördumist aastaid, seejärel teeb Riigikogu korrektsiooni ainsa nädalaga ja president kuulutab selle välja juba samal päeval?

15:02 E.-J. Truuväli
Aitäh küsimuse eest! Mina ei saa vastata Vabariigi Presidendi eest, aga ma võin vastata sellele küsimusele eesti vanasõnaga: tänasida toimetusi ära viska homse varna.

15:02 Esimees
Tänan! Kolleeg Jaanus Männik.

15:02 J. Männik
Aitäh, härra juhataja! Austatud õiguskantsler! Nimetasite siin peale käsitletava veel ühte kollisiooni, s.o maksukorralduse seadusest tulenevat. Kas teil, st õiguskantsleril, on ülevaade kõigist võimalikest kollisioonidest Eesti seadustes ja kui palju neid võiks üldse olla?

15:02 E.-J. Truuväli
Aitäh! Ma oleksin Jumal, kui ma ütleksin, et mul on ülevaade kõikidest kollisioonidest. Vaadake, asi on selles, et on olemas kaks kontrollivõimalust. Üks on nn normikontroll ja teine on kontroll, mis on võimalik ainult siis, kui on olemas konkreetne kaasus ehk *case*. Ka normikontrolli puhul on probleemid väga keerulised siis, kui võib olla vastuolu põhiseaduse nn printsiipnormidega. Kui te nüüd kannatate minu vastust oodata kuni selle kuu 30. päevani, siis kuulete, et viimasel ajal lahendab Riigikohus küsimusi ja tunnistab põhiseadusvastaseks õigusakte, mis on just nimelt rikkunud nn printsiipnorme. Printsiipnormide puhul on eriline probleem selles, et enamasti on vaja leida vastav konkreetne kaasus või lahendus. Ma toon ainult ühe näite. Riigikogu on vastu võtnud seaduse, millega muudeti seadust, mille kohaselt nähakse ette õigusvastaselt võõrandatud vara, eeskätt elamute tagastamise kord.

Varasem kord nägi ette, et lähtutakse ehitise endisel individualiseeritaval kujul säilimise protsendist, nüüd võeti vastu seisukoht (ja täiesti õigustatud seisukoht), et ei piisa, kui me lähtume kubatuurist või ruutmeetritest, vaid me lähtume ehitise säilinud väärtusest või uuestiloodud väärtusest. On olnud õige mitu kohtulugu ja ka õiguskantsleri poole pöördumist, kus on protestitud selle seaduseparanduse vastu. Mina ei saa nn normikontrolli põhjal väita, et uus metoodika oleks vale. Küsimus on lihtsalt selles, et konkreetse kaasuse puhul on subjektiks tunnistatud isikul õigus valida kas esimese või teise variandi vahel, sest Euroopas kehtib üldtunnustatud õigusprintsiip, et niisugusel juhul võib pool valida talle soodsama.

15:02 Esimees
Tänan! Kolleeg Trivimi Velliste.

15:02 T. Velliste
Aitäh, härra esimees! Austatud härra õiguskantsler! Kas neid kollisioone maailma õiguspraktikas on ka kunagi raskusastme järgi liigitatud, näiteks nii nagu maavärinaid, et neid saaks mingisuguste pallidega mõõta ja vastavalt raskusastmele erinevalt käsitleda? Näiteks nii, et kui on tegemist tõsise kollisiooniga, siis tegeldakse sellega kiiremini, kui aga tegemist on väga vähe olulise kollisiooniga, siis see võidakse jätta kauemaks ootama, jätta igavesti eksisteerima.

15:02 E.-J. Truuväli
Aitäh! Seadusloomes ei ole maavärinaid, on oma kindlad reeglid, lugupeetav Riigikogu liige, sest õigusteadus on teatavasti üks vanemaid teadusi Euroopa kultuuriruumis. Ka ülikoolides on õigusteaduskond kogu aeg olnud kõrvuti teoloogiateaduskonnaga, mõnikord on talle sekundeerinud ka filosoofiateaduskond. Sellest tulenevalt on kujunenud päris kindlad kollisioonide ületamise reeglid, mida ma olen siin saalis 1993. aastast alates õige mitu korda korranud. Nad on päris vettpidavad. Kõnesoleval juhul, nagu nägite, kui Vabariigi Valitsus leidis, et tema õigusi on piiratud, siis ta ehmatas sellest ära, aga see on tema juristide kvalifikatsiooni viga. Õiguskantsleril tuli reageerida. Minu arvates siin ei ole neid probleeme, mis võrduksid maavärisemisega või üheksakorruselise maja õhkulaskmisega.

15:02 Esimees
Tänan! Kolleeg Jaanus Männik, teine küsimus.

15:02 J. Männik
Aitäh, härra juhataja! Austatud härra õiguskantsler! Härra Mikser oma küsimust esitades ilmselt (ma ei oska küll tema eest rääkida) ei oodanud diskussiooni kollisioonidest kui eriolukorrast. Seetõttu ma küsin võib-olla laiendavalt. Teatavasti te protestisite lisaeelarve sätte, millega võeti ära elamuehituseks mõeldud 103 miljonit, mille määramine tulenes elamuseadusest. Kas te võite kinnitada, et muid rikkumisi ei toimunud? Näiteks, ega ei rikutud kohaliku omavalitsuse korralduse seadust seoses sellega, et investeeringuid keset aastat vähendati või ära võeti? Ega ei rikutud mõnda muud seadust, nii nagu lisaeelarve menetlemise ajal saalis väideti? Kas te võite kinnitada, et lisaeelarve puhul muid seadusi ei rikutud?

15:02 E.-J. Truuväli
Härra esimees, see küsimus ei puuduta käesolevat arupärimist. Kui te lubate, siis ma olen nõus vastama.

15:02 Esimees
See on teie vaba tahe, härra õiguskantsler.

15:02 E.-J. Truuväli
Aitäh! Ma ei ole teinud veel ühtegi ettepanekut, aga ettepanek tuleb. See ei sisalda mitte ainult seda ühte - 103 miljonit puudutavat seaduserikkumist, seal on ka muud.

15:02 Esimees

Suur tänu, härra õiguskantsler! Riigikogu liikmetel teile rohkem küsimusi ei ole. Kas arupärija Sven Mikser kasutab oma õigust esineda kõnepuldist? Ei. Lugupeetud kolleegid, on võimalus avada läbirääkimised. Kas keegi soovib avaldada oma arvamust? Ekraan on tühi. Kas võime läbirääkimised lugeda peetuks? Sellisel juhul on võimalus lõppsõnaks. Härra õiguskantsler ei soovi sõna, arupärija Sven Mikser samuti mitte. Ka kolmanda arupärimise käsitlemine on lõpetatud. Lugupeetud kolleegid! Riigikogu liikmed Mihhail Stalnuhhin, Edgar Savisaar, Urmas Laht, Endel Paap, Arvo Jaakson, Viktor Andrejev ja Toomas Varek on esitanud arupärimise välisminister Toomas Hendrik Ilvesele. Ma palun kõnepulti arupärijate esindaja Viktor Andrejevi! Palun!

15:02 V. Andrejev

Austatud juhataja, head kolleegid, lugupeetud välisminister! Eesti on võtnud oma välispoliitikas selged suunad. Need eeldavad Välisministeeriumi aktiivset tööd nii Euroopas kui ka mujal maailmas. Selle töö üheks eesmärgiks võib pidada Eesti majandusele soodsate tingimuste loomist välisturul. Kuid paraku ei võimalda Eesti tööstuse ja põllumajanduse tase meil tõsiselt teiste riikidega konkureerida. On vaja aastaid, et seda olukorda muuta. Samas ei saa Eesti täiel määral kasutada oma potentsiaalset võimalust Venemaa turul, kus ta juba on olnud konkurentsivõimeline ning võiks selleks jälle saada. Majandusliku kriisi tingimustes ei saa eirata ühtegi võimalikku partnerit. Pealegi on suure osa Kirde-Eesti majanduse suunitletus idaturule formeerunud ajalooliselt. Selles kontekstis on ülimalt tähtis lähemate aastate jooksul soodustada Eesti väliskaubandust ka Venemaa turul. Tasakaalustatud välispoliitika eeldab häid suhteid kõikide naaberriikidega. Oleme sõlminud vabakaubanduslepingud Läti, Leedu, Ukraina ja teiste riikidega, Euroopa Liidu assotsiatsioonileppe ja alla kirjutanud WTO lepingu, kuid lepingut, mis soodustaks majanduslikke suhteid Venemaaga, pole alla kirjutatud. Eeltoodust tulenevalt palume vastata järgmistele küsimustele. 1. Millise majandusliku taustaga küsimustes peetakse praegu läbirääkimisi Eesti ja Venemaa vahel, millised on Eesti seisukohad arutatavates probleemides?
2. Millised on Välisministeeriumi strateegilised seisukohad läbirääkimistel Venemaaga? 3. Kuidas arvestavad Välisministeeriumi strateegilised seisukohad läbirääkimistel Venemaaga Kirde-Eesti suures osas idanaabrile suunitletud majanduse vajadusi? Tänan!

15:02 Esimees

Suur tänu, Viktor Andrejev! Härra välisminister, palun teid täiskogu kõnepulti!

15:02 T. H. Ilves

Lugupeetav härra esimees! Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Ma vastan härrade Andrejevi, Jaaksoni, Lahe, Paabi, Savisaare, Stalnuhhini ja Vareki küsimustele. "1. Millistes majandusliku taustaga küsimustes peetakse praegu läbirääkimisi Eesti ja Venemaa vahel, millised on Eesti seisukohad arutatavates probleemides?" Ühtlasi liidan ma siia ka teise küsimuse: "Millised on Välisministeeriumi strateegilised seisukohad läbirääkimistel Venemaaga?" Läbirääkimiste staadiumis on hulk Eesti ja Venemaa valitsuse vahelisi kokkuleppeid, mis käsitlevad, esiteks, kaubandusrežiimi, teiseks, investeeringute soodustamist ja kaitset, kolmandaks, maksustamisrežiimi ja transpordiküsimusi. Konkreetsete kokkulepete loetelu on toodud Eesti ja Venemaa valitsuse vahelise koostöökomisjoni kaubandus-majandustöögrupi istungi protokollis, mille ma olen teile juba saatnud vastuseks teie kirjalikule küsimusele. Kõikide eelmainitud küsimuste puhul lähtub Eesti vastavates valdkondades kehtivatest rahvusvahelistest normidest ja põhimõtetest ning vajadusest rakendada Euroopa Liidu õigusakte, mis tuleneb Eesti taotlusest ühineda Euroopa Liiduga. Välisministeeriumi ülesanne on korraldada riikidevahelisi suhteid, tema ülesanne ei ole korraldada regioonidevahelist koostööd. Riikidevahelised lepingud on samas arusaadavalt ka regioonidevaheliste suhete baasiks. Tingimused koostööks Venemaaga peaksid olema võrdselt head nii Ida-Virumaa kui ka näiteks Võrumaa jaoks. Vaatamata sellele, et kaubanduskokkuleppe läbirääkimised on taas käivitunud, on lepingu allakirjutamise otsus siiski poliitiline ja sõltub seetõttu selgelt Venemaa tahtest. Eesti on oma tahet korduvalt deklareerinud. Eesti ja Venemaa kaubavahetuse kohta üldiselt võin ma öelda, et peamine Venemaa ja Eesti, nagu ka kõikide teiste riikide vahelist kaubavahetust takistav tegur on pärast augustikriisi odavnenud rubla, mis on oluliselt kahandanud importkaupade konkurentsivõimet Venemaal. Illustreerimaks augustikriisi mõju Venemaa kaubavahetusele tervikuna, võib tuua järgmise näite. Venemaa statistikaameti andmetel kahanes möödunud aasta sama ajaga võrreldes Venemaa väliskaubanduse käive tänavu esimeses kvartalis 30%, sealjuures 50% kahanes

kaubanduskäive nn kaugvälismaaga, kuhu ka meie oleme arvatud, st riikidega, mille valuuta ei odavnenud koos Vene rublaga. Odava rubla korral omandavad suurema kaalu Venemaa imporditollid, lisaks on Vene turule iseloomulik hulk mitte kõige positiivsemaid tendentse, nagu seaduste ja maksude ebakindlus, korruptsioon ja palju muud, millest kirjutavad täna ilmunud Luubis just nimelt vene ärimehed Kirde-Eestis. Nii odav rubla kui ka teised kaubavahetust takistavad tegurid, mis sõltuvad peamiselt Venemaast endast, jäävad paraku alles ka pärast erinevate kokkulepete sõlmimist. Vähendamata uute turgude leidmise olulisust, tuleb märkida, et Eesti kaupade konkurentsivõimet, millele Riigikogu liikmed oma küsimuses viitavad, on võimalik suurendada ka Eesti enda siseriiklike sammudega, innovaatika kaudu, kvaliteediküsimuste abil jne. Kolmas küsimus: "Kuidas arvestavad Välisministeeriumi strateegilised seisukohad läbirääkimistel Venemaaga Kirde-Eesti suures osas idanaabrile suunitletud majanduse vajadusi?" Teised Eesti regioonid ei orienteeru majanduslike faktorite osas Venemaa turule ei vähemal ega rohkemal määral kui Kirde-Eesti. Seega ei ole otstarbekas püüda ühele Eesti piirkonnale sätestada rahvusvahelistes lepingutes soodsamaid tingimusi kui teistele. Lisaks ei võimalda seda kahe riigi vaheliste kaubandus- ja majandussuhete aluseid sätestavad rahvusvahelise õiguse põhimõtted. Mis puutub piiriäärsete alade elanike vastastikuse suhtlemise hõlbustamist nii Kirde- kui ka Kagu-Eestis, muu hulgas majandussidemete vallas, siis siin lähtub Eesti Euroopa tavadest piiriülese koostöö korraldamisel ning osaleb aktiivselt Euroopa Liidu põhjadimensiooni programmi väljatöötamisel. Seal peaks olema oluline roll ka Eesti-Vene majanduskoostööl, sõltuvalt sellest, kuidas sellesse suhtub Vene Välisministeerium. Eesti ja Venemaa valitsuse vahelise komisjoni päevakorras on ka regionaalkoostöö konkreetsed probleemid. Üheselt ei saa nõustuda väitega, et Kirde-Eesti majandus on suuresti idanaabrile orienteeritud. Näiteks ütleb tänases Luubis Kreenholmi Valduse, ühe Narva suurima maksumaksja peadirektor Meelis Virkebau, et Venemaa turu osatähtsus on 0-0,5%. Ülalmainitud rahvusvahelistes lepingutes sätestatavaid režiime ei ole võimalik diferentseerida riigi sees regiooniti geograafilistest, keelelistest või muudest kategooriatest lähtuvalt. Ühest riigist pärit kaupu maksustatakse ühesuguse tollimaksumääraga, sõltumata sellest, kus regioonis see valmistatud on või kus regioonis see tarbijani jõuab. Samuti ei ole võimalik läheneda topeltmaksustamise vältimisele regiooniti. Kuigi põhjadimensioon on praegu alles väljatöötamise, mitte veel realiseerimise staadiumis, on Eesti näidanud oma huvitatust lisada sellesse initsiatiivi ka hulk Kirde-Eestiga seotud projekte transpordi ja energeetika vallas: Eesti energiaettevõtete koostöö Leningradi oblasti partneritega, koostöö Narva ja Ivangorodi transpordisõlme tänapäevastamise nimel, mille hulka kuulus ka uue silla ehitamine, jne. Need on kõik projektid, mida Eesti praegu üritab põhjadimensiooni kaudu realiseerida, kuigi need on kõik algstaadiumis, sest kogu põhjadimensioon on algstaadiumis. Aitäh!

15:02 Esimees

Suur tänu, härra välisminister! Kas Riigikogu liikmetel on küsimusi? Juhataja ootab. Kas arupärijatel on küsimusi? Urmas Laht, palun esimesena!

15:02 U. Laht

Suur tänu, härra juhataja! Lugupeetud välisminister! Te olite välisminister ka eelmise valitsuse koosseisus ja olete välisminister praegu. Kindlasti oli teil juba enne praeguse ametiposti vastuvõtmist hulgaliselt ideid, kuidas arendada väliskaubandust nn ida suunal. Teame ju kõik, et idaturg on üks olulisemaid turge maailmas, mida on hõivamas Euroopa Liidu riigid, Ameerika, Kanada. Siit minu küsimus. Mitu korda olete te kohtunud oma kolleegi, Venemaa välisministriga, arutamaks Eestile enamsoodustusrežiimi saavutamist kaubanduses?

15:02 T. H. Ilves

Ma ei oska loetleda kõiki neid kordi, mil ma olen temaga kokku saanud. See on olnud kohtumistel alati kõneaineks. Viimati rääkisin ma härra Ivanoviga Peterburis maikuus.

15:02 Esimees

Tänan! Kolleeg Endel Paap.

15:02 E. Paap

Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud härra välisminister! Teatavasti ostavad Narva elektrijaamad ja Sillamäe soojuselektrijaam Venemaalt Slantsõst põlevkivi päris suures koguses. See paralüseerib AS Eesti Põlevkivi tööd. Kaevurid on töötanud vähemalt pool aastat lühendatud töögraafikuga, kaks kuni neli päeva nädalas, sest põlevkivi pole võimalik turustada. Mida võtavad ette Välisministeerium ja Eesti valitsus oma turu kaitseks, et kaevurid saaksid vähemalt täis töönädalaga töötada ja saaksid kas või Eesti keskmist palka?

15:02 T. H. Ilves
Aitäh küsimuse eest! Eesti Välisministeerium ei saa eriti tegelda söekaevandamisega. Aga ma juhin tähelepanu, et oluline on majanduskliima parandamine Kirde-Eesti ja Loode-Venemaa vahel. Kui me otsustame nüüd takistada Vene kauba ostmist, siis see tekitab kindlasti hoopis vastupidise efekti sellele, kui me hõlbustame kaubavahetust nende kahe regiooni vahel.

15:03 Esimees
Tänan! Kolleeg Meelis Paavel.

15:03 M. Paavel
Aitäh, härra esimees! Lugupeetav härra minister! Kas teil on olnud lisaks riiklikele kontaktidele ka kontakte Vene äriringkondade või ärimeestega, mis aitaksid kaasa Eesti-Vene kaubavahetusele?

15:03 T. H. Ilves
Aitäh küsimuse eest! Ma olen palunud Eesti ärimehi, kes käivad sageli Venemaal asju ajamas, et nad kutsuksid ärimehi siia. Viimati oli mul Peterburis päris pikk ja põhjalik arutelu Karjala Autonoomse Vabariigi kaubandussuhete eest vastutava mehega, kes oli väga huvitatud sellest, et arendada koostööd puidutööstuses. Ta ise näitas initsiatiivi üles ja lubas kontakte jätkata. Ma siiamaani veel ootan ja loodan, et ta seda teeb. Samal ajal pean ma ütlema, et Eesti ärimeestele on tekitanud probleeme Venemaa maksujõulisus pluss korruptsioon. Need probleemid on olnud küllaltki muret tekitavad. See ongi põhjus, miks Eesti ärimehed, kui ka nende tegevus on olnud suunatud idaturule, on suhtunud Venemaa võimalustesse suhteliselt skeptiliselt.

15:03 Esimees
Tänan! Kolleeg Enn Tarto.

15:03 E. Tarto
Aitäh, härra istungi juhataja! Austatud välisminister! Me teame, et kui Eesti taasiseseisvus, siis oli keeruline probleem see, kuidas viia majandussuhtlemine eelkõige läände, sest okupatsiooniajal suheldi ainult idaga. Arvan, et see on üks meie suuremaid saavutusi, et me seda oleme enam-vähem suutnud saavutada. Muidu Eesti iseseisvust enam ei oleks. Aga ma tahan veel kord täpsustada. Millised on need võimalused nüüd, kui Venemaa on asunud tegema uusi majandusreforme? Kas meil tasub sinna panna suuri lootusi või peame lihtsalt vaatama seda kui ühte ajutist hädaabinõu, mille puhul meie oleme valmis, aga sealtpoolt on olukord ebakindel?

15:03 T. H. Ilves
Aitäh küsimuse eest! Venemaa on küllalt keeruline. Ühest vastust on raske öelda. Esiteks, kõige fundamentaalsem pikaajaline probleem on see, et majanduslepingute sõlmimisele on pidevaks takistuseks olnud Venemaa nõudmine, et me muudaksime oma kodakondsuse seadust. See on pikaajaline probleem. Keskmiselt pikaajaline probleem tuleneb Venemaa meeletust korruptsioonist. Sellest kirjutatakse praegu kõikides lehtedes. Siis on veel niisugune keskmiselt pikaajaline probleem, mis on seotud Vene majanduse kokkuvarisemisega. Lühiajaline probleem, mida ma ennustan, on asi, mis ei puuduta üldse Eesti võimet midagi teha, see on praegune kriis Venemaal. Kui viimase kahe nädala jooksul on surma saanud 295 inimest, kui, nagu ma täna lugesin, on 30 000 Vene sõdurit Põhja-Kaukaasia piirkondade piiril, kui Venemaa peaminister on tühistanud või lugenud õigustühiseks T_et_eenia ja Venemaa vahelise lepingu ning kostab hääli, et ei tuleks mitte ainult korraldada lauspommitamist, vaid isegi kasutada aatomipommi, mis, ma loodan, on rohkem äärmuslik

emotsionaalne purse, siis peame me arvestama sellega, et lühiajaliselt on Venemaal tunduvalt suuremaid muresid kui tegelemine selliste küsimustega nagu majanduslepingud. See on ka täiesti arusaadav. Kui meil oleksid sellised probleemid, siis ma usun, et ka meil oleks natuke raske keskenduda majanduslepingute sõlmimisele. Meil tuleb aru saada ka nendest asjadest.

15:03 Esimees
Tänan! Kolleeg Urmas Laht, teine küsimus.

15:03 U. Laht
Suur tänu, härra esimees! Lugupeetud välisminister! Mis te arvate, kas lähima paari-kolme aasta jooksul teie juhitud ministeerium suudab saavutada olulisi murranguid Vene suunas või ida suunas just selles osas, mis puudutab välislepinguid, nii nagu on saavutatud praegu tõsine edasiminek WTO-ga, nagu on saavutatud tõsine edasiminek Euroopa Liiduga? Kas teie juhitud ministeerium kahe-kolme aasta jooksul suudab ka Vene suunas sellise läbimurde teha?

15:03 T. H. Ilves
Kahepoolsed suhted eeldavad positiivset suhtumist mõlemalt poolelt. Meil on väga hea suhtumine ja valmisolek lepinguid sõlmida. Meie probleem on pigem see, et kõikvõimalike lepingute puhul, kus on isegi saavutatud kokkulepe, ütleme, teksti osas, puudub Venemaa valmisolek neid allkirjastada. Kõige parem näide on piirileping, kus on kõik kaua aega valmis olnud. Ennustada on praegu suhteliselt raske, sest see eeldab tõepoolest kahepoolset tahet. Teiste mainitud lepete puhul, mis on sõlmitud Euroopa Liidu ja lääneriikidega, kas või viisavabadusega seoses, oli see kahepoolne tahe olemas.

15:03 Esimees
Suur tänu, härra välisminister! Riigikogu liikmetel teile rohkem küsimusi ei ole. Kas arupärijate esindaja kasutab ära võimaluse esineda kõnepuldist? Ekraan on tühi. Kas on vajadus avada läbirääkimised? Näib, et ei. Kas härra ministril on soovi lõppsõnaks? Ei ole. Arupärijate esindajal samuti mitte. Seega on neljanda arupärimise käsitlemine lõpetatud. Austatud Riigikogu, kolleegid Mihhail Stalnuhhin, Edgar Savisaar, Urmas Laht, Arvo Jaakson ja Toomas Varek on 17. juunil esitanud arupärimise härra sotsiaalministrile seoses energeetikasektori ümberkorraldamisega. Kes arupärijate esindajatest alustab arupärimise selgitamist? Arvo Jaakson, palun!

15:03 A. Jaakson
Aitäh, härra esimees! Austatud kolleegid! Lugupeetud minister härra Nestor! Vastupidi igasugustele ootustele on üha süvenev majanduskriis seadnud eriti raskesse olukorda Ida-Virumaa. Igal nädalal kaotab selles piirkonnas töö ligikaudu 200 inimest. See aga tähendab, et väheneb oma eluga ise toimetulevate inimeste arv ja süvenevad sotsiaalsed pinged. Töötuse protsendi poolest on Ida-Virumaa Eesti Vabariigis esikohal. Siin on ainuüksi ametliku statistika kohaselt ligikaudu 11 000 töötut, ent tegelikkuses võib selle arvu korrutada viiega. Seega on töötute tegelik arv Ida-Virumaal hoopis 55 000 inimest. Teatavasti läheb ühe töötu ülalpidamine koos töötu abiraha ja sotsiaaltoetusega riigile maksma 60 000 krooni aastas. Ühe uue töökoha loomine on aga kümme korda kallim. Seoses Vabariigi Valitsuse kavandatava tööstuse reorganiseerimisega Ida-Virumaal võivad raskesse olukorda sattuda ka Eesti energeetika suurettevõtted ning Narva elektrijaamad. Senine pankrotilaine on tabanud peaaegu kõiki teisi suurettevõtteid Ida-Virumaal ja nii on saanud selgeks, et riik ei ole mingite alternatiivide rakendamiseks valmis olnud. Seoses sellega on meil härra sotsiaalministrile järgmised küsimused. Palun tutvustage energeetikasektori ümberkorraldamisele eelnenud põhjalike sotsiaalmajanduslike analüüside tulemusi! Kuidas mõjutab energeetikasektori ümberkorraldamine Kirde-Eesti tööturgu? Milles seisneb Eesti Energia äriplaan ja kus oleks võimalik sellega tutvuda? Kas see plaan sisaldab meetmeid ka juba tekkinud ja üha süvenevate sotsiaalprobleemide leevendamiseks? Milliseid meetmeid kavatsevad Sotsiaalministeerium ja Vabariigi Valitsus rakendada Eesti Energia reorganiseerimise käigus tekkivate sotsiaalprobleemide lahendamiseks? Mida konkreetselt kavatsetakse selleks teha, millal ning mis vahenditest kavatsetakse teha selleks kulutusi? Kas peate normaalseks ja töövõtjate huvides olevaks olukorda, kui tekkinud sotsiaalprobleem lahendatakse teie juhtimisel läbirääkimistega nn oma poiste vahel, sest tööandjaid esindab ju Reformierakond, ametiühinguid teie erakonnakaaslane Raivo

Paavo ning riiki teie ise? Nimetage, palun, kolm konkreetset abinõu, mida olete kavandanud ette võtta Ida-Virumaal tekkinud olukorra lahendamiseks! Aitäh!

15:03 Esimees
Tänan, Arvo Jaakson! Härra sotsiaalminister, teil on võimalus vastamiseks.

15:03 E. Nestor
Austatud esimees! Austatud Riigikogu! Mainitud Riigikogu liikmed esitasid mulle arupärimise juba mitu kuud tagasi. Ma olen sellele arupärimisele kirjalikult vastanud. Arupärimine sai siin arupärijate poolt soravalt ette loetud, seetõttu lubage mul vastamisel lisada võib-olla see osa, mida ma kirjaliku vastuse kirjutamise ajal veel ei teadnud ehk teisisõnu, tuua värskeid andmeid selle kohta, mis on viimase paari kuu jooksul toimunud. Tähelepanu Ida-Virumaa sotsiaalprobleemide vastu on loomulik ja arusaadav, sest tõesti, energeetikasektori ümberkorraldused toovad võib-olla teatud määral kaasa ka tööpuuduse kasvu ja seda piirkonnas, kus olukord on selline, nagu arupärija ka märkis, et tööpuudus on juba praegu Eesti kõige suurem. Selles mõttes on need kavandatavad muudatused loodetavasti ka Riigikogu, aga kindlasti Vabariigi Valitsuse igapäevase tähelepanu all. Julgen teile kinnitada, et mingil juhul ei tehta selliseid otsuseid ülepeakaela, vaid mõeldakse läbi ka kõik sotsiaalsed tagajärjed, mis nendel küsimustel on. Julgen väita, teades Eesti majanduse ümberkorraldusi juba mõnda aega, et Ida-Virumaa energeetikasektori kohta tehtud uuringud on ühed põhjalikumad, mida Eestis siiamaani tehtud on. Ma kujutan ette, et nende pinnalt saab täiesti selgelt edasi minna. Mis on siis selgunud? Kõigepealt võin öelda, et Ida-Virumaa on Eestis küllalt eriline paik seetõttu, et kui mujal on üleminek normaalsele majandusele kaasa toonud töökohtade arvu kasvu nendes sektorites, mis eelmise majanduskorra ajal meil nagu vajaka jäid, põhiliselt on toimunud kasv teenindussektoris, siis huvitaval kombel Ida-Virumaal seda toimunud ei ole. Teisisõnu, suur osa töökohti on seal endiselt nendes harudes, milles töökohad üle Eesti on vähenenud. Mis puudutab elektrijaamades toimuvat või Eesti Põlevkivis toimuvat, siis siin on ka valitsusel täiesti selged numbrid teada. Teisisõnu, maksimaalne negatiivne pool tööpuuduse kasvust on märgistatav ja selge ning saab kavandada ka vastumeetmeid. Siiani on valitud selline pehme üleminekutee ehk töökohtade vähendamise põhiline osa toimub nii, et inimestel lihtsalt lubatakse jääda väljateenitud vanaduspensionile. Kuid tuleb öelda ka seda, et teatud arv inimesi kindlasti vabaneb ja neile oleks vaja leida uued töökohad. Ida-Virumaal on nende probleemide lahendamiseks valitud tõsine sotsiaalse partnerluse tee. Küsimuste lahendamisse on kaasatud nii Ida-Virumaa tööandjad kui ka ametiühingud. Kujutan ette, et mitmed sammud, mida on tehtud kokkulepete teel või seaduste muutmise teel, toovad kaasa sealsete huvigruppide tõsise osalemise nende küsimuste lahendamises. Mis puudutab Narva elektrijaamu, siis sealse strateegilise investori leidmisel on Vabariigi Valitsusel läbirääkimiste aluseks soov, et investor eraldaks ka kindla summa raha, mis põhiliselt läheks töötajate ümberõppeks. Oleme rääkinud sellest võimalikust summast suurusjärgus viis miljonit dollarit viie aasta jooksul. Ida-Viru Maavalitsuse eestvõttel on valminud Ida-Virumaa sotsiaalplaan. See on väga põhjalik dokument. Põhiliselt näen ma selle väärtust regionaalse arengu seisukohalt, sellepärast et selle sotsiaalplaani väljatöötamisel oli vaja küllalt palju tööd teha ka kohalike omavalitsustega ja suurendada nende huvi töökohtade arvu suurenemise vastu. Kogu selle probleemideringi eest Ida-Virumaal on valitsus määranud vastutavaks ministriks majandusministri, sest kõik muudatused algavad ja lõpevad seal majanduses. Sellesse töösse on sisuliselt kaasatud kõik ministeeriumid. Valmimas on konkreetne kava, mida valitsus kavatseb osaliselt juba homme arutada. Näiteks on mõeldud Eesti Regionaalarengu Sihtasutuse Ida-Viru agentuuri loomisele. On mõeldud uuesti ellu äratada ettevõtluskeskus, mis kahjuks on küll viimaste aastate jooksul varjusurma vajunud. On mõeldud näiteks luua ettevõtluse inkubatsioonikeskus, mis peaks võimaldama kohalikel ettevõtjatel alustada äritegevust, sest kõigi eelduste kohaselt peaks suurem osa uusi töökohti, mis seal tekivad, tekkima just teenindussfääris. Üheks dokumendiks, mida ka Ida-Virumaal ette valmistatakse, on tööturupakt, mis kujutab endast tegevuskava. Aga pakt on ta seetõttu, et osalema on kutsutud kõik sotsiaalpartnerid, kes nende küsimustega tegelevad ja selle vastu huvi tundma peaksid. Mis puudutab eraõigusliku isiku äriplaani, siis siin jään ma teile vastuse võlgu. Kujutan ette, et konkreetseid majanduskavu oleks õigem küsida majandusministri käest, aga mis puudutab eraõigusliku isiku äriplaani, siis puudub sotsiaalministril õigus seda kommenteerida. Ta teab neid kavasid, mis kuuluvad tema valdkonda. Nende kavade seis sõltub väga palju ka sellest, kas me suudame muuta meie kutseharidust selliseks, et Ida-Virumaal ei tuleks registreerida töötuna neid noori, kes on kutsekooli lõpetanud. Mõne sõnaga tänasest seisust. Jah,

Ida-Virumaal oli augusti seisuga meie poole pöördunud tõesti 11 079 inimest. Seda on tublisti rohkem kui möödunud aasta samal ajal. Tööhõiveametil oli neile pakkuda 92 vaba töökohta. Soolise jaotuse järgi on tööhõiveametisse pöördumiste arv suurenenud meeste osas kaks korda, tähendab, Ida-Virumaal on jäänud rohkem mehi töötuks. Põhiliselt annavad pöördujate seas tooni töötlevast tööstusest tulnud inimesed, kaubandusest tulnud inimesed, nii huvitav kui see ka ei ole, ja teenindusest tulnud inimesed. Nende puhul on pöördumiste arv kolm korda suurenenud. Arupärimises märgitud mäetööstus ja energeetika täna veel tooni ei anna. Mäetööstuse töötajate pöördumised moodustasid selle aasta augustikuus kõigist pöördumistest 1,7%, energeetikasektori töötajate pöördumised 1,8%. Nii et Ida-Virumaa tööpuuduse põhilised probleemid on praegu kuskil mujal. Arupärijad on ka küsinud, kust leitakse vahendeid valitsuse kavade rakendamiseks. Esiteks on siin ette nähtud strateegilise investori vahendid, kas või mainitud suuruses. Teiseks, need vahendid, mis on ette nähtud riigieelarves, need vahendid, mis on ette nähtud omandireformi sihtotstarbelise eraldisena tööhõiveküsimuste lahendamiseks. Valmimas on ka Eesti Vabariigi tööhõive tegevuskava, kus võib lisaks Eesti riigieelarvelistele vahenditele tulla raha ka mujalt, kas või Euroopa Liidust. Ette on valmistatud hulk seadusemuudatusi, mis peaksid ära hoidma tekkida võivaid probleeme. Sotsiaalministeeriumis on valminud tööturuteenuste seaduse eelnõu. Üks muudatusi, mis sellega kaasneb, on tööandjate kohustus teavitada ühel ajal töötajaga ka tööhõiveametit sellest, et inimene jääb ilma tööta. See võimaldaks tegelda tööturuteenustega ennetavalt, mitte ainult siis, kui inimesed on juba töötuks jäänud, nii nagu seadused praegu lubavad. Arupärijate kolmandale küsimusele vastan nii, et meil on vabad tööandjad ja meil on vabad töötajad, kes oma ühinguid moodustavad ise ja valivad ise ka nende ühenduste juhid. Läbirääkimistel tööandjate ja töötajatega ei ole nende parteilisuse küsimus kunagi päevakorrale tulnud ning ma loodan, et kunagi ka ei tule. Nii nagu ma toetan seda, et vabadel valimistel valib Eesti valijaskond Riigikogu ja see annab peaministrikandidaadile volitused Vabariigi Valitsuse moodustamiseks, usun ma ka seda, et Eesti tööandjad ja töötajad suudavad vabalt ja demokraatlikult valida oma juhte. Üheks tulemuseks, mis on sellel aastal saavutatud nendel läbirääkimistel kas või Ida-Virumaa probleemideringi lahendamiseks, on olnud ühe uue moodustise loomine. Nimelt on sõlmitud kokkulepe Eesti Tööandjate ja Tööstuse Keskliidu, Eesti kahe ametiühingu keskliidu ja Vabariigi Valitsuse vahel moodustada kohalike tööhõiveametite juurde tööhõivenõukogud, mis koosnevad tööandjate esindajatest, ametiühingute esindajatest ja omavalitsuste esindajatest. On kokku lepitud ka see, mis küsimustega need nõukogud tegelevad. Nad saavad küllalt suure sõnaõiguse tööhõiveprobleemide lahendamisel igas piirkonnas, kaasa arvatud Ida-Virumaal. Iseenesest on ka see idee üks neid, mida Ida-Virumaa ametiühingud ja tööandjad on Vabariigi Valitsuse ees tõstatanud, ja praeguse seisuga on küsimus oma esialgse lahenduse leidnud. Tänan arupärijaid küsimuse eest ja julgen kinnitada, et probleemid Ida-Virumaal on jätkuvalt meie tähelepanu keskmes. Aitäh!

15:03 Esimees

Tänan, härra minister! Kas Riigikogu liikmetel on küsimusi? Siiri Oviir, palun esimesena!

15:03 S. Oviir

Tänan, härra juhataja! Lugupeetud minister! Täna arutame siin saalis Ida-Viru maakonna tõsiseid tööturuprobleeme. Mõni aeg tagasi arutasime Võhma probleeme ja eks ole arutatud teistegi piirkondade probleeme. Teie poolt poliitiliselt juhitav Sotsiaalministeerium vastutab riigi tööpoliitika eest. Seni oleme kuulnud üldsõnalisi ütlemisi riigi ühtsest tööpoliitikast rüütatuna "oleksitesse" - oleks, teeksime jne. Nii nagu ei ole kahel perekonnal ühesuguseid muresid - rõõmudes ollakse võib-olla sarnasemad -, on ka Eesti regioonid oma probleemidega, eriti mis puudutab tööhõivet, täiesti erinevad. Ei saa võrrelda Valgat ja Tallinna, Ida-Virumaad ja Põlvat, need on täiesti erinevad regioonid, neil on erinevad probleemid. Kas te ei leia, et on vaja erinevaid regionaalseid tööpoliitikaid? Kui te leiate, et eri regioonidele tuleb läheneda erinevalt, siis millal me neist erinevatest tööpoliitikatest kuuleme? Ja mis veel tähtsam: millal nad hakkavad positiivset toimet avaldama?

15:03 E. Nestor

Aitäh küsimuse eest! Laias laastus on need meetmed, mida üks riik saab tööhõiveprobleemide lahendamiseks võtta, ühesugused. Küll möönan ma, et teatud eripära on. Eripära on põhiliselt seotud sellega, millised on uute töökohtade loomise võimalused, ja eripära on seotud ka sellega, milline on inimeste ettevalmistus. Ma arvan, et arupärijatel on tuline õigus, kui nad eraldi Ida-Virumaa küsimuse

üles võtsid. Sest seal, nagu ma nimetasin, on probleemid kuhjunud ja nende lahendamiseks tuleb leida ka erilisi meetmeid. Mujal on nende küsimuste lahendamise põhimõttelised teed ühesugused. Need teed on uute töökohtade loomine, täiendusõpe, ümberõpe. Midagi muud tarka siin välja mõelda ei saa. Mis puudutab Ida-Virumaad, siis ma arvan, et n-ö vedaja ministri rollis olev majandusminister on käitunud äärmiselt mõistlikult, kui ta on koondanud kõigi ministeeriumide nägemused Ida-Virumaa probleemideringi lahendamisest ja tuleb välja tervikliku kavaga ainult Ida-Virumaa jaoks. Mis puudutab kõiki muid Eesti piirkondi, siis ma arvan, et mainitud tööhõive tegevuskava, mis peab leidma valitsuse heakskiidu sellel sügisel, kujutab endast konkreetset programmdokumenti kõigi piirkondade jaoks. On loomulik, et inimeste jaoks, kes on jäänud ilma tööta ja vajavad uut töökohta, vajavad uut ametit, on Pärnu maakonnas, kus tööpuudus on kõige väiksem, vaja täpselt samasuguseid meetmeid kui nendes piirkondades, kus tööpuudus parasjagu suurem on. Siin ei saa käsitleda kõiki Eesti piirkondi erinevalt.

15:03 Esimees
Tänan! Arupärija Urmas Laht, palun!

15:03 U. Laht
Suur tänu, härra esimees! Lugupeetud minister! Me kuulasime väga põhjalikult ja täie huviga vastust, mida te kavatsete lähitulevikus tegema hakata. Hirmuäratav oli muidugi nende inimeste hulk, kes on tänaseks päevaks töötud. Te ütlesite, et neid on tsipa üle 11 000 ja et enamik nendest on tulnud töötlevast tööstusest, kaubandusest ja teenindussfäärist, siia ei ole lisatud veel energia- ja mäetööstust, mis lähiaegadel on ettevõtteid sulgemas. Kuidas teie juhitav ministeerium prognoosib, kui suureks kasvab töötute hulk Ida-Virumaal? Teine küsimus. Te rääkisite, et tuleks ja oleks vaja töötada välja alternatiivsed võimalused, kuidas neid inimesi rakendada. Milliseid võimalusi näeb teie juhitav ministeerium nende inimeste rakendamiseks? Probleem on selles regioonis väga suureks paisunud.

15:03 E. Nestor
Põhiline osa inimestest, kes Ida-Virumaal on tänaseks jäänud tööta, vajavad teatud kindlat, spetsiifilist haridust. Ma kujutan ette, et lõppkokkuvõttes hakkab see majandusloogika, mis mujal on toiminud, toimima ka Ida-Virumaal ja põhiline osa uusi töökohti tekib sealgi teenindussfääris. Selles sfääris me näeme põhilist võimalust, kohustust ja soovi anda täiendavat haridust. Iseküsimus on, et Ida-Virumaal on osutunud täienduskoolituse andmine küllalt keeruliseks. Kahjuks ei leia Ida-Virumaal täienduskoolituse andmisel kasutamist riigi kutseharidusvõrk. Näiteks Lääne-Virumaal toimub põhiline osa ümberõppest riiklikes kutsekoolides. Põhiline osa tegevusest, mida me püüame seal arendada, on see, et viia vastavusse see haridus, mida Ida-Virumaal kutseharidusena antakse, ja see, mida soovitakse või vajatakse. Teine osa tegevusest on seotud sellega, et meie sideliinid, infoliinid ei tööta veel nii erksalt, nagu tahaks. Selle tööga tegeldakse ja põhimõtteliselt peaks ka Ida-Virumaal mõne aja pärast olema võimalik ilma suurema vaevata valida töökohti või näha, kus on vabu töökohti mujal Eestis peale Ida-Virumaa. See on teine tõsine tegevus. Kolmas küsimus oli, palju energeetikasektorist töötuid juurde tuleb. Praegused arvud on seotud teatud maksimumiga, aga need võivad muutuda näiteks juhul, kui läbirääkimised Ida-Virumaal õli tootmiseks tehtavate uute investeeringute üle on edukad. Väidetavalt on maht, mida nendel läbirääkimistel käsitletakse, nii suur, et meil tuleks mõelda selle peale, kuidas hakata kaevureid juurde koolitama, sest tänane kaevurite hulk ei vasta vajadusele, mis selle äriplaaniga seostub. Öelda täna, et meil on mingi kindel prognoos, et aasta või kahe-kolme-nelja-viie pärast on Ida-Virumaal selline tööpuudus, ei saa keegi. Eesmärk on teha kõik, et see number oleks võimalikult väike, arvestades energeetikasektori muudatusi, mis tulevikus on tulemas, ja kiiremas korras tuleks lahendada ka küsimused, mis on seotud tänase suure tööpuudusega Ida-Virumaal.

15:03 Esimees
Tänan! Kolleeg Endel Paap.

15:03 E. Paap
Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud härra minister! Teie joonistasite küllaltki roosilise pildi Ida-Virumaa tulevikust, aga mina tahaksin küll ütelda, et see nii ei ole. Võib-olla te ei olegi kursis, et Eesti Põlevkivi uue juhtkonna paikapanemisega tuli Ida-Virumaale juhtivaid töötajaid väljastpoolt Ida-Virumaad,

kaheksast inimesest olid seitse uued. Need uued inimesed, kes ei ole üldse mäeharidusega, püüavad Eesti Põlevkivi reformeerida niimoodi, et alles jääb ainult kaks kaevandust ja üks karjäär. Ja kui te räägite õlitootmisfirmast, siis ammugi ei suuda kaks Eesti kaevandust ja üks karjäär toita nii seda firmat kui ka Eesti elektrijaamasid. Kas te olete selle asjaga kursis ja mida te suudate ette võtta, et seda ei juhtuks? Praegu töötab meil kuus kaevandust ja kolm karjääri, järele jääb kaks kaevandust ja üks karjäär.

15:03 E. Nestor
See kuulub teise ministri valdkonda, mitu kaevandust ja mitu karjääri on. See kuulub kindlasti Eesti Põlevkivi ja tema austatud nõukogu valdkonda, kes ka neid otsuseid saab langetada, ja kuulub nende läbirääkimiste valdkonda, mida energeetikasektori ümberkorraldamiseks peetakse. Nii et mul oleks hea meel, kui austatud Riigikogu liikmed esitavad oma küsimuse sellele ministrile, kes nende asjadega rohkem tegeleb, tema suudab ehk täpsemalt vastata. Kuigi paistab, et mul õnnestus kuidagi nii vastata, et Riigikogu liige härra Laht ütles, et minister maalis julma pildi, ja Riigikogu liige härra Paap ütles, et see julm pilt oli roosa. Tegelikult tekitab olukord muidugi muret ja midagi roosat seal ei ole. Palju on juhtivtöötajaid Tallinnast, Tartust või ma ei tea kust toodud, seda ei oska ma hinnata ja ma leian, et sotsiaalministril puudub ka õigus seda teha.

15:03 Esimees
Tänan! Kolleeg Viive Rosenberg.

15:03 V. Rosenberg
Aitäh, austatud eesistuja! Lugupeetud minister! Oma ülevaates Ida-Virumaa töötute inimeste kohta te avaldasite üllatust, et seal on tekkinud töötuid teenindus- ja kaubandussfääris. Kas te olete arvamusel, et kui majandustegevus, ettevõtlus ei ole paigas, siis võiksid teenindussfäär ja kaubandus õitseda?

15:03 E. Nestor
Asi on väga lihtne. Kui me vaatame neid muutusi, mis on toimunud töökohtade arvus üle Eesti alates 1993. aastast, siis vähenenud on töökohad töötlevas tööstuses või traditsioonilistes tööstusharudes ja toimunud on töökohtade juurdekasv teeninduses. See on täiesti loogiline muutus, mis Eesti majanduses on toimunud. Nii on toimunud kõigis Eesti maakondades peale ühe ja selle ühe maakonna nimi on Ida-Virumaa. Minu meelest vajaks see kompleksset uurimist, mis Ida-Virumaal viga on, miks seal teenindussfääris töökohtade arv ei kasva. Mingit loogilist seletust sellele minu meelest ei ole.

15:03 Esimees
Tänan! Kolleeg Siiri Oviir, teine küsimus.

15:03 S. Oviir
Tänan, härra juhataja! Lugupeetud minister! See on fakt, et Ida-Virumaal on üle 11 000 töötu. Meie tööhõiveamet arvestab neid töötuid, kes saavad töötu abiraha, see arv on üldjuhul kuue kuu kohta. Need inimesed saavad 400 krooni abiraha. Samal ajal on riik kehtestanud toimetulekupiiriks - see on see, alla mille inimene elamisega toime ei tule - 500 krooni. Üle 11 000 töötu ründab sotsiaalosakondasid, saamaks juurde keskeltläbi 100 krooni. Meie määrused, meie õigusaktid on muutnud sotsiaaltöötaja arveametnikuks-kassiiriks, sest juurde maksma peab. Kas see olukord ei ole absurdne? Kas me ei hõiva oma töötajaid, nimelt sotsiaaltöötajaid, kes peaksid tegelema hoopis teiste asjadega kui kassiiriks olemine, lisatööga, mida saaks õigusaktide korrastamisega vältida? Millal valitsus ühtlustab töötu abiraha määra ja toimetuleku määra?

15:03 E. Nestor
Aitäh küsimuse eest! Väike täpsustus: 11 079 on meie poole pöördujate arv, see on suurem kui abisaajate arv. Niikaua kuni Riigikoguni pole jõudnud töötu sotsiaalse kaitse seaduse muutmise seadus, mida me praegu ette valmistame, eelistan mina rääkida sellest suurusjärgust, mida tuleb loogilise töötute numbrina võtta, st see on tõesti pöördumiste arv, mitte abisaajate arv. Mis puutub töötu abiraha suurendamisse, siis praeguste kavade kohaselt on see tõsiselt võetav ülesanne, nii et me võime rääkida mingist suurendamisest pärast seda, kui oleme loonud töötukindlustuse. Kontseptsioon, mille

eelmine valitsus välja töötas, kuulub mitmel põhjusel läbivaatamisele ja ma loodan, et Riigikogu saab oma kõrge poliitilise otsuse töötukindlustuse kohta langetada järgmisel aastal. Toimetulekutoetuse saajatel on õigus toimetulekutoetust saada. Minu meelest on küsimuse lahendamine niimoodi, et otsustaja õigused on kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajate käes, õige. Ma kujutan ette, et nemad teevad õigema otsuse, kui teeks mõni teine ametnik. Kuni meil töötukindlustust veel ei ole, tuleb neil inimestel kõigi eelduste kohaselt leppida nii töötu abiraha kui toimetulekutoetuse saamisega. Arutame praegu varianti, millega oleks võimalik töötu abiraha väljamaksmise perioodi pikendada.

15:03 Esimees
Tänan! Arupärija Urmas Laht, teine küsimus.

15:03 U. Laht
Suur tänu, härra juhataja! Lugupeetud minister! Kuulasin tähelepanelikult teie argumente ja vastuseid. Oma kõnes tõite välja, et just teenindussfääris ja hiljuti kooli lõpetanute hulgas on töötuse protsent küllaltki kõrge. Arupärijatele vastates ütlesite, et soovite teenindussfääri ja kutsehariduse kaudu parandada tööhõivet Ida-Virumaal. Kas need on tõsiselt väljaöeldud mõtted või on siin tegemist lihtsalt vastamisega vastamise pärast? Ühest küljest teenindussfääris töötute arv praegusel hetkel just suureneb, nagu teie trendid näitavad, ja teisest küljest te ütlete, et hakkate seal töökohtade arvu suurendama. Üks küsimus ongi, kuidas te seda ette kujutate. Teine küsimus. Te ütlesite, et kavatsete tööle panna korralikud infoliinid, mis praegu ei tööta, et leida mujal Eestis neid piirkondi, kus vajatakse töökäsi, ja inimesed saaksid siis ümber asuma hakata. Kus on Eestis sellised piirkonnad, kus tänasel päeval on nendele inimestele töökohti pakkuda?

15:04 E. Nestor
Jah, Eestis on tegemist tööpuudusega, mida nimetatakse struktuurijärgseks tööpuuduseks. Teisisõnu, meil on samal ajal puudu töökätest. Nii nagu te võite tänasest Äripäevastki lugeda, toob osa Eesti tööandjaid tööjõudu mujalt sisse. Ning samal ajal on puudu tööst ja töökohtadest. Seda olukorda on võimalik lahendada ainult sel teel, et inimestele õpetatakse neid kutseid, mida tegelikult vaja on. Sellise süsteemi loomine on kindlasti komplekssem, kui võimaldab ühe ministeeriumi töömaa. See hõlmab kindlasti ka Haridusministeeriumi, hõlmab meie sotsiaalpartnereid. Ühe päevaga ei ole seda võimalik luua. Arvamus, et Ida-Virumaal peaks kasvama töökohtade arv just teeninduses, põhineb aga kogemusel, mis on saadud mujalt Eestist ja teistest riikidest, kes on sisuliselt samasuguses olukorras, tegelevad samade probleemidega nagu meiegi.

15:04 Aseesimees S. Oviir
Tänan! Järgmisena esitab teise küsimuse kolleeg Endel Paap.

15:04 E. Paap
Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud härra minister! Mina küsiksin uuesti. Ma rääkisin selle mõttega, et järele jääb vähe ettevõtteid. Selle tagajärjel jäävad Eesti Põlevkivi 7000 töötajast alles ainult pooled, 3500. Ma küsin niimoodi: kas Sotsiaalministeerium tegeleb ainult töötu abiraha väljamaksmisega või võitleb ka töötuse suurenemise vastu?

15:04 E. Nestor
Sotsiaalministeerium võitleb tööpuuduse vastu. See, kas Eesti Põlevkivi kaevandused on koondatud ühte, kolme või nelja ettevõttesse, puudutab ettevõtete arvu, meid huvitab töökohtade arv. Arupärija mainitud 3500 on leitud mingil teistsugusel meetodil, andmed, mis minul on, ei kajasta selliseid numbreid. Nende ennustuste kohaselt, mida on julgetud teha, on maksimaalne vabanevate inimeste arv, kellele töökoha leidmisega tuleb kindlasti tegelda, juhul kui näiteks Kohtla-Järve kanti õlitootmist ei tule, alla 700. Nii et 3500 ei tule mitte kuskilt. Eesti Põlevkivi puhul on veel see omapära, et põhiline osa vabanevatest inimestest läheb pensionile, Eesti Põlevkivis on väga palju pensionäre, kes töötavad.

15:04 Aseesimees
Tänan! Arvo Jaakson, palun, teie küsimus!

15:04 A. Jaakson
Aitäh, proua eesistuja! Härra minister! Ma olen lugenud ajakirjandusest Ida-Virumaa asemaavanema Agu Värimäe arvamust, et ühe aastaga uue töökoha loomine ennast ära ei tasu, kuid kümne aastaga küll. Siit minu küsimus: kas te olete ka samal seisukohal ja mis saab siis nendest töötutest, kelle vanus on 55, 60 või 50 aastat?

15:04 E. Nestor
Üldiselt on selliseid äriprojekte, mis tasuvad ennast ühe aastaga, väga raske leida, need on tõelised õnneprojektid. Suurem osa äriprojekte tasub ennast tunduvalt pikema aja jooksul. Niisiis loota, et on projekte, mis ennast ühe aasta jooksul ära tasuvad, ilmselt eriti ei maksa. Võib ju loota, aga ma ei kujuta ette, kui palju neid leitakse. Mis puudutab inimesi, kes on pensionieelses eas ja jäävad ilma tööta, siis nendel on probleem tõesti suurem, sest nende soov, tahe ja teinekord ka võimalused ümber õppida on loomulikult väiksemad. Nendes küsimustes on lahendus selline, et seaduseelnõud, mida me ette valmistame, toovad meie mõistesüsteemi uue rühma, mille puhul antakse töötu tööle suunamisel teatud eeliseid tööandjatele. Need on riskirühmad ja nende seas on nii kuni 24-aastased noored, kes on samuti Ida-Virumaal probleemiks, kui ka isikud, kes on pensionieelses eas. See on see, mida Sotsiaalministeerium saab oma haldusalas teha. Ma arvan, et rakenduse leiavad ka seadustega loodud võimalused selleks, et minna omal soovil varem pensionile.

15:04 Aseesimees
Kas on veel küsida soovijaid? Ei ole. Tänan, härra minister! Kas arupärijatel on soovi esineda läbirääkimistel? Härra Sirendi, palun!

15:04 A. Sirendi
Suur tänu! Ma kuulasin väga suure huviga härra Nestori esinemist. Mulle tundub, et härra Nestor ei ole sotsiaalministrina üleüldse seesama Nestor, kellena ta esines siin opositsionäärist Riigikogu liikmena. Ta rääkis täna täpselt sedasama, mida rääkis eelmine sotsiaalminister eelmises valitsuses. Omalt poolt lisas ta ainult: "Midagi muud tarka siin välja mõelda ei saa ega oska." Ministriks olemine asetab nähtavasti inimese hierarhias ja sotsiaalses suunitluses mõnevõrra teisele positsioonile, tema ise ja ka tema hinnangud on siis teistsugused. Tundub aga, et sotsiaalminister ei ole kursis oma liitlaste poolt väljapakutuga. Kõigepealt lubati aastas luua 13 000 uut töökohta, et lahendada Eesti olulisemad probleemid. Seda muidugi siit puldist ei räägitud, räägiti ainult uutest töökohtade kaotamistest ja soovitati teeninduses luua uusi töökohti. Luua teeninduses töökohti selle piirkonna inimestele, kellel ei ole raha teeninduse eest maksmiseks, ei ole mitte teenindus, vaid heategevus. Tõepoolest on võimalik luua teeninduses uusi töökohti, kui töötasu tõuseb 9000-ni, mida jällegi head liitlased on meile keskmisena lubanud ja mida juba praegu on asutud ootama. Tundub, et ministri praegune esinemine lohutas töötuid, sest nagu kuulda oli, on valitsus võtnud Ida-Virumaa küsimuse oma tähelepanu keskmesse. Muidugi, 13 000 töökohta ei võta keegi tõsiselt. Kui ka ühe töökoha loomine läheb maksma 600 000 krooni, on ainuüksi 13 000 töökoha jaoks vaja üheksa miljardit. Aga seal on 55 000 töötut ja see summa on muidugi tükk maad suurem. Nii et see, mida siin Riigikogus on aastaid tehtud põllumajanduse kahjuks, läheb alati ja edaspidigi väga kalliks maksma. Ühest töökohast ilmajäämine hoiab kokku võib-olla tuhandeid kroone, uue töökoha loomine läheb alati maksma sadu tuhandeid kuni üks miljon krooni. Tänan!

15:04 Aseesimees
Tänan, härra Sirendi! Urmas Laht, palun!

15:04 U. Laht
Suur tänu, proua eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Jälgisin huviga härra ministri vastuseid väga tõsisele probleemile väga tõsises piirkonnas. Teatavasti on see Eesti piirkond, kus töötuse osakaal on väga suur ja kus see iga päevaga tõuseb. Töökohti jääb aina vähemaks. Alles hiljuti külastasin Sompa kaevandust, tutvumaks probleemidega, mis on selles regioonis. Sealne direktor nentis, et aasta lõpuks suletakse kaevandus ja sellega lõpetab ainuke tööandja selles asulas oma tegevuse. Mulle tundub, et valitsus on moodustanud komisjoni - on saanud tavaks, et selleks, et ühe asjaga mitte tegelda, moodustatakse

komisjon, küll ta siis hääbub - ja nüüd liigutakse taas selles suunas, et küll komisjon midagi teeb, aga midagi konkreetset sealt välja ei tule. Küll oleks kena, kui ma oma sõnades praegu eksiksin ja lugupeetud minister lükkaks konkreetselt oma tegevuskavaga mu sõnad ümber ning Ida-Virumaa saaks endale kindluse, et töötus, see probleem, mis praegusel hetkel on kõige aktuaalsem, iga päevaga mitte ei suureneks, vaid veel enne aastavahetust stabiliseeruks. Tundub, et Ida-Virumaal on küpsemas samalaadne olukord, kui tänasel päeval on Eestimaa põllumajanduses, kus põllumees on jäetud oma muredega üksi. Samasugune olukord on tekkimas ka Ida-Virumaal, kus inimesed on jäetud oma muredega, oma probleemidega üksi. Nad peavad ise otsima lahendusi, mismoodi elu edasi elada ja mismoodi omadega toime tulla. Muidugi, kena oli kuulata härra ministri suust oletatava firma loomisest, mis annaks nii palju tööd, et pool Eestit saaks seal tööl käima hakata. See on tõesti kena, kui see ükskord sünnib. Kindlasti tuleks vaadata väga tõsiselt sotsiaalgarantiisid, et siis, kui sellel firmal juhtub äpardus ja ta ei suuda ennast majandada, ei tekiks inimestel samalaadset probleemi. Üks õlitööstusega seonduv probleem on meil Ida-Virumaalt teada, seal ei lõpetatud oma majandamist mitte just kõige õnnelikumalt. Ma kutsun valitsust ja ka koalitsiooni - neist on kahjuks küll jäänud saali kaks inimest - päris tõsiselt mõtlema selle üle, kuidas lahendada väga tõsised sotsiaalprobleemid Ida-Virumaal. See probleem ei ole sulepeast välja imetud, see ootab väga tõsiseid ja konkreetseid otsuseid. Tänan!

15:04 Aseesimees

Tänan! Kas ka teiste fraktsioonide volitatud esindajatel on soovi esineda? Ei ole. Teen ettepaneku lõpetada läbirääkimised ja palun hääletada![Hääletustulemused] Läbirääkimiste lõpetamise poolt on 12 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei ole. Läbirääkimised on lõpetatud. Lõppsõnavõimalus. Härra minister, palun! Lõppsõna peab jääma kolme minuti raamidesse.

15:04 E. Nestor

Aitäh, austatud juhataja! Jääbki kolme minuti raamidesse, aga kuna Arvo Sirendi räägib alati nii ilusasti, kuidas sa talle vastu ei ütle. Nestor rääkis opositsiooni liikmena, et Ida-Virumaal on tööpuudus kõrge, ja ütles täna, et tööpuudus on kõrge. Nestor ütles opositsiooni liikmena, et kutseharidus vajab reformi, ja ütleb täna, et kutseharidus vajab reformi. Need muudatused, mille eest ma võitlesin töötu sotsiaalse kaitse seaduses, tuuakse varsti teie ette lauale ja ma loodan, et Arvo Sirendi on nende poolt. Aga kuna Arvo Sirendi juba niimoodi sõna võttis, siis ma ütlen, et kõige suurem miinus 1990. aastate algusest alates on see, kui austatud KMÜ valitsus langetas otsuse, et erastamisest laekuvast rahast ei tohi kindlat summat kasutada töötute ümberõppeks ja koolituseks, ja andis selle raha hoopis kuskile mujale. Kui me eelmisel aastal selle siin ühisel jõul taastasime, siis nüüd võib ainult mõelda, mida kogu selle rahaga oleks tõesti võinud vahepeal teha. Mis puudutab minu partnereid, siis ma ütlen nii, et mina olen seotud nende lubadustega, mida andsid enne valimisi Mõõdukad, ja valitsuse liikmena olen seotud nende lubadustega, mis on kirjas koalitsioonileppes, teiste lubadustega ma seotud ei ole. Valitsus ei ole moodustanud, härra Laht, komisjoni, ta on määranud ministri, kes vastutab. Just sellel põhjusel, mis te mainisite, s.o et tehti jälle komisjon, et midagi ei juhtuks. Me otsustasime, et komisjoni ei ole vaja, on vaja ministrit, kes selle eest vastutab. Ja kuna seal kõik algab majandusest ja lõpeb majandusega, siis on see majandusminister. Mis puudutab teie mainitud tagatisfondi, mis muuseas, härra Sirendi, on loodud Nestori ettepanekul pankrotis ettevõtete töötajate palganõuete väljamaksmiseks, siis tema tulevik on seotud töötukindlustuse seadusega, sest on ilmselt loogiline, et me haarame töötukindlustusse ka pankrotimenetluse. Tänan tähelepanu eest! Soovin teile jõudu tööle!

15:04 Aseesimees

Tänan, härra minister! Nüüd on võimalik ka kellelgi arupärijate esindajatest esineda lõppsõnaga. Urmas Laht, palun! Samuti kolm minutit.

15:04 U. Laht

Suur tänu, proua eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Tänastest arupärimistest oli see üks tõsisem ja tõsisem ka arutelu osas. Palun ministrilt vabandust, kui ma ütlesin komisjon. Ma loodan, et vastutav minister annab õige pea Riigikogule vastuse, mis seal on kavandatud teha. Ja ma loodan kindlasti, et ka teie leiate veel selle aastanumbri sees võimaluse esineda siin saalis sõnavõtuga, kuidas on Ida-Virumaa probleemide lahendamine liikunud. Ma saan aru, teil on samasugune mure nagu tänastel arupärijatel ja

te olete seisukohal, et Ida-Virumaa probleemid on tõesti tõsised ning vajavad konkreetset lahendamist. Ma loodan, et need lahendused me leiame koos, nii koalitsiooni- kui opositsioonipoliitikud, ning toetame selle juures ka valitsust, kui ta tuleb välja konkreetsete kavadega. Kuid ma panen kindlasti südamele, et need probleemid ei anna oodata. Me ei saa kasutada siin venitamistaktikat, nii nagu on tehtud põllumajanduses seitse aastat, need tulemused peavad tulema küllaltki kiiresti. Suur tänu!

15:04 Aseesimees

Tänan! Arupärimise vastused-küsimused on esitatud, lõpetame arupärimise menetlemise. Asume järgmise arupärimise juurde. Arupärimise on esitanud Riigikogu liikmed Jaanus Männik ja Jaan Pöör 18. augustil. Arupärimine on esitatud Hüvitusfondi tegevuse kohta. Arupärijad, palun, teie kõne puldist. Kõneks on aega viis minutit.

15:04 J. Männik

Austatud eesistuja! Head kolleegid! Austatud härra riigikontrolör! Oleme esitanud arupärimise Hüvitusfondi tegevuse kohta. Ma tutvustan seda mõne sõnaga. Seaduse alusel avalik-õigusliku institutsioonina ellu kutsutud Hüvitusfond on tegutsenud omandireformi ühe elluviijana juba mõnda aega, käsutades ja kasutades väga suuri riigivara erastamisest laekunud vahendeid. Ajakirjanduses, televisioonis ja raadios ning teie kevadises ettekandes Riigikogule, härra riigikontrolör, on esitatud mitmeid ärevust tekitavaid arve ja fakte Hüvitusfondi kohta, selle tegevuse juhtimise vigade, 1998. aasta astronoomilise, 370 miljoni kroonise kahjumi, samuti ulatuslike ning väidetavalt seadusvastaste tehingute kohta pankrotistatud Maapangaga. Nüüd, mil Riigikontroll on lõpetanud Hüvitusfondi tegevuse revideerimise ning muu hulgas soovitanud lõpetada erastamisraha kandmise fondi, palume vastata meie seitsmele küsimusele, mida te loodetavasti kuulajatele tutvustate. Hüvitusfondi ja Maapanga käekäik pakuvad isiklikku huvi nendega seotud väga suurele hulgale rahvale ja ettevõtetele, eeskätt aga riigile kui fondi asutajale ja Maapanga suurimale võlausaldajale. Arvame, et küsimused Hüvitusfondi tegevuse õnnestumiste ja ebaõnnestumiste, läbipaistvuse ja seaduslikkuse kohta pakuvad huvi veelgi üldisemas kontekstis. Teatavasti on riigis pooleli ja päevakorral veel mitmeid nn suuri asju, sealhulgas 10 miljoni dollari kadumine Eesti Pangast, kindlustusseltside ärevusttekitav seisund, sealhulgas neist mõne väidetav "tühjaks kühveldamine", EVEA ja ERA panga pankrot, rahapesukahtlustused Eesti pankades ja muu säärane. Üks ühine iseloomulik joon seejuures on, et meie uurimis-, järelevalve- ja kohtuorganid pole seni suutnud tuvastada nn suurte asjade puhul ühtegi süüdlast, mitte ühegi juhi või omaniku süülist tegevust. Kindlasti produtseerib asjade selline seis rahva võõrandumist riigist, muljet ringkäendusest ja korporatiivsest riigist ning õigusemõistmisest. Nii et loodame sisukaid vastuseid. Aitäh!

15:04 Aseesimees

Tänan! Lugupeetud riigikontrolör, palun, teie vastus arupärimisele. Teil on võimalik vastata 15 minuti vältel.

15:04 J. Parts

Aitäh, proua juhataja! Austatud Riigikogu! Riigikogu liikmed härra Männik ja härra Pöör on pärinud minult aru, teemaks Hüvitusfond. Esitatud on seitse küsimust, millele ma ka alljärgnevalt vastan. Esimene küsimus: kui palju, mis kujul ja millal aastate lõikes on eraldatud riigi vahendeid fondi bilanssi? Vastan. Hüvitusfondi laekub vastavalt erastamisest laekuva raha kasutamise seadusele riigivara erastamisest 40%, munitsipaalvara erastamisest 25% ja riigimaa erastamisest 45%. Seisuga 31. detsember 1998 on erastamisest laekunud fondi põhikapitali 1,3 miljardit krooni. Laekumine on toimunud aastate kaupa järgmiselt: 1993. aastal 81,4 miljonit krooni, 1994. aastal 205,2 miljonit krooni, 1995. aastal 268,2 miljonit krooni, 1996. aastal 243,5 miljonit krooni, 1997. aastal 268,9 ja 1998. aastal 235,2 miljonit krooni. Teine küsimus: milline on fondi bilansimaht, möödunud aasta käive, kahjum, nende struktuur ning kahjumi ja käibe suhe? Fondi bilansimaht oli 1998. aasta lõpu seisuga 1 miljard 447 miljonit krooni. Majandustegevuse tulem oli 370 miljoni krooni suurune kahjum. Fondi käibe mõistet ei kasutata, seega ei ole võimalik vastata küsimustele kahjumi ja käibe suhte kohta. Fond ei koostanud ka kasumiaruannet, seda asendab fondi liikumise aruanne. Liikumise aruanne ei sisalda, kui tõmmata paralleele äriühingu kasumiaruandega, kulusid, emiteeritud obligatsioonidele tehtud kulusid. Vastus küsimusele fondi majandustegevuse tulemite kohta aastate kaupa on järgmine. Ma ütlen

suurusjärkudes: 1993. aastal oli kasum 425 000 krooni, 1994. aastal 6 547 000 krooni, 1995. aastal 32 000 000 krooni, 1996. aastal 63 498 000 krooni, 1997. aastal 132 241 000 krooni. 1998. aastal oli kahjum 370 000 000 ehk siis kasum miinusmärgiga. Möödunud, 1998. aasta oli esimene kahjumiga lõppenud aasta Hüvitusfondi loos. Halva majandustegevuse tagajärjel hävis 1998. aastal fondi kogu eelmistel aastatel teenitud 234,7 miljoni kroonine kasum ja fond kulutas oma tegevuseks täiendavalt erastamisest laekunud raha 135,3 miljonit krooni. Kahjumi struktuuri kohta märgiksin, et põhiliselt võib kahjumi tekkimise järgi liigitada järgmiselt. Kõigepealt aktsiate müügist tekkinud realiseerimiskahjum 111 miljonit, aktsiate allahindlusest 186 miljonit, provisjonid pikaajalistelt investeeringutelt 119 miljonit ning tütar- ja sidusettevõtete allahindlus 26 miljonit. Seega suurusjärgus üle 400 miljoni krooni. Kolmas küsimus, mis koosneb omakorda kolmest küsimusest. Ma vastan allküsimuste kaupa. Esimene allküsimus: millistel põhjustel kujunes fondi 1998. aasta tulemuseks kahjum, mis on võrreldav mõne ministeeriumi aastaeelarve mahuga? Tooksin välja järgmised põhjused: majanduskeskkonna järsk muutus, nõukogu ja juhatuse juhtimisvead, sisekontrolli puudumine, vastutavate ametiisikute tegutsemine fondi ja obligatsiooniomanike huvide vastaselt, nõukogu ebapiisav järelevalve juhatuse üle ja juhatuse esimehe Arle Möldri ebapiisav järelevalve vastutavate ametiisikute tegevuse üle. Sellise olukorra kujunemist on soodustanud osaliselt ka Hüvitusfondi seaduse ebaõnnestunud redaktsioon, mis ei taga nõukogu ja juhatuse tegevust finants- ja krediidiasutustele ning investeerimisfondidele esitatavate üldtunnustatud nõuete kohaselt. Need on üldised, kuid võib-olla olulisimad põhjused. Pisut konkreetsemalt. Väärad strateegilised otsused. Fondi nõukogu kinnitas ebaõigetest eeldustest lähtuvalt fondi strateegia ja finantsplaani, mis jäeti õigeaegselt muutmata. Finantsplaani koostamise eelduste kohaselt oli oodatav börsiindeksi TALSE tase 1998. aasta lõpul 400 punkti, tegelik oli alla 100 punkti, 90,74. Kaubeldavate aktsiate osakaal võis olla kuni 30% põhikapitalist, see tõstis oluliselt investeeringute portfelli riskiastet. Fondi majandustegevuse kahjumi tekkimise põhjustas mõlema eelduse sobimatus, liialt kõrge börsiaktsiate osakaal bilansis ja kukkuv börsiindeks. Teine oluline kuluallikas oli provisjonide suurendamine pikematele investeeringutele 119 miljonit krooni. Provisjonide suurendamise tingis laenude andmine nõrga finantsseisundiga ettevõtetele. Finantsplaan kinnitati fondi nõukogus 23. jaanuaril 1998. aastal sellele vaatamata, et juba 1997. aasta oktoobrist oli alanud börsilangus ja liigne optimism aktsiaturgude arengu suhtes ei olnud 1998. aastal enam põhjendatud. Vaatamata majanduskeskkonna muutumisele, finantsplaani aasta jooksul ei täpsustatud. Mõned näited investeerimistegevuse tagajärjel tekkinud kahjumist. Fondi 1998. aasta kahjum kujunes peamiselt investeeringutega seotud kulude, eelkõige lühiajaliste väärtpaberitega seotud kahjumi ning provisjonikulu suurenemisest. Investeeringute kulu kasv 1997. aastaga võrreldes tulenes 1998. aastal alustatud lühiajaliste aktsiapositsioonide vähendamisest ehk siis aktsiate müügist tekkinud realiseerimiskahjumist (111 miljonit krooni) ning allahindlusest ehk turuhinda ümberarvestamisest (see oli auditeeritud andmetel 186 miljonit krooni). Teine näide. Fond hoidis suuri osalusi börsil kaubeldavates ettevõtetes. Nimetan näidetena Rakvere Lihakombinaati, Normat, Hoiupanka, Ühispanka, Hansapanka. Nende aktsiapositsioonide kasumlik realiseerimine ei olnud kukkuva börsiindeksi puhul 1998. aastal enam võimalik. Lühiajaliste aktsiate realiseerimise kahju ning allahindlus tulenesid peamiselt Tallinna Börsi põhinimekirja aktsiate (nagu Hansapank, Ühispank) müügist ja ümberhindlusest. Siinjuures oli oluline kaal mõningatel suurtel tehingutel. Näiteks Eesti Ühispangaga sõlmitud forvardtehingus kandis fond kahju 78 miljonit krooni, mis moodustus peamiselt Ühispanga, Norma, Tallinna Panga, Hansapanga ja teiste aktsiate allahindlusest ja realiseerimiskahjumist. AS Herald Holdinguga sõlmitud forvardtehingust AS Viru Rand aktsiatega sai fond kahju 32,9 miljonit krooni. Eesti Maapangaga sõlmitud tehingute aluslava allahindlus tõi kahjumit 21 miljonit krooni. Kahjumi põhjuseks olid kahjum laenutegevusest. Toon selle kohta vaid mõned näited, mis on seotud suuremate summadega. Laenusumma Nordika Kinnisvarale 35 miljoni krooni ulatuses, mida on provisjoneeritud 17,5 miljoni krooni ulatuses. Laen AS Talinvestile 46 miljonit krooni, mida on provisjoneeritud 31 miljoni krooni ulatuses. Laen AS Parkimismajale 12,3 miljonit krooni, mida on provisjoneeritud 4,3 miljonit krooni. Need oleksid mõned näited. Kolmanda küsimuse teine allküsimus: kas, kuivõrd ja kelle poolt oli tegemist ebakompetentsuse ja hooletuse ning põhikirja ja seaduserikkumisega, kuritegelikkusega? Ma vastan. Esiteks. Ei nõukogu ega ka juhatus ei ole suhtunud oma kohustustesse asjakohase ametialase hoolikuse ja asjatundlikkusega. Praeguseks on nõukogu ja juhatuse tegevus paranenud. See on kontsentreeritud kokkuvõte vastavast kontrollaktist ja peakontrolöri otsusest. Teiseks. Olulisemad seaduse- ja põhikirjarikkumised on kajastatud kontrollaktis. Järgnevalt esitan mõned neist. Raamatupidamise korraldamise eest vastutanud juhatuse esimees Arle Mölder rikkus Ühispangaga

tuletistehingute lõpetamisel 5. mail 1998. aastal raamatupidamise seaduse § 4 lõike 1 punkte 2 ja 3, § 5 lõike 10 ja § 7 lõike 1 nõudeid, sest oli jätnud eelnimetatud olulised tehingud nende toimumise momendil dokumenteerimata ja kirjeldamata. Juhatuse liige Andres Männart rikkus Hüvitusfondi seaduse § 29 lõiget 3, kinnitades fondi nimel väärtpaberite tuletistehingu Ühispangaga ja eirates nõukogu kinnitatud investeerimispiiranguid, mille tagajärjel fond sai 78,3 miljonit krooni kahju. Juhatus on esimees Möldri juhtimisel tegutsenud vastuolus Hüvitusfondi seaduse § 29 lõikega 5, sest ei ole juhindunud täpselt nõukogu korraldustest AS Talinvestile laenu andmisel, ja § 29 lõikega 6, sest ei teatanud kohe nõukogule fondi majandusliku seisundi olulisest halvenemisest, mis tulenes Ühispangaga sõlmitud raamlepingu alusel 1997. aasta lõpus sõlmitud tuletistehingutest. Fondi põhikirja ja seaduse rikkumisena leidsid aset investeerimispiirangute mitmed ületamised. Seoses endise juhatuse tegevusega oli seisuga 31. detsember 1998 Eesti Ühispanka tehtud investeeringuid 321,5 miljonit krooni, mis on 24,7% fondi põhikapitalist. Fondi seaduse § 49 lõike 3 järgi ei tohi ühe krediidiasutuse hoiustesse ja tema emiteeritud võlakirjadesse tehtud investeeringud kokku olla suuremad kui 15% fondi põhikapitalist. 1998. aasta keskel ületas endine juhatus investeerimispiiranguid ka Hoiupanga ja Hansapanga aktsiate osas, vastavalt 43,6 miljonit krooni ja 63,3 miljonit krooni. Seisuga 31. detsember 1997 ületas fondi aktsiaportfell kehtestatud limiiti 48,5 miljonit krooni. Kolmanda küsimuse kolmas allküsimus: kas, kelle või mille suhtes on algatatud (algatamisel) kohtuasjad? Fondi juhatus esitas 30. juulil 1999. aastal, st käesoleval aastal avalduse Keskkriminaalpolitseile kriminaalasja algatamiseks maksuvabade äriühingutega tehtud tehingute uurimiseks. Kuna Hüvitusfondi juhatus esitas ise avalduse kriminaalasja algatamiseks, ei pidanud Riigikontroll põhjendatuks esitada selles osas materjale kriminaalasja algatamiseks. Keskkriminaalpolitsei uurimisosakond algatas 10. augustil k.a asjakohase kriminaalasja § 161 tunnustel selle kohta, et 1997. aastal kuritarvitasid Hüvitusfondi endised juhatuse liikmed *offshore*-firmadega lepinguid sõlmides oma ametiseisundit. Riigikontroll saatis kontrollakti koos dokumentaaltõenditega Tallinna Prokuratuuri ja Riigikontroll on ametiabi korras nõustanud ka prokuratuuri seisukoha võtmisel aktis toodud asjaolude, tehingute ning toimingute suhtes. Nii et see töö veel käib. Neljas küsimus: millised kahjulikud (seadusvastased) lepingulised või lepinguta rahalised pandi-, rendi- või muud suhted on või olid fondil teiste institutsioonide, füüsiliste või juriidiliste isikutega, sh pankrotistunud Maapangaga? Hüvitusfondi kontrollimise eesmärk oli eelkõige hinnata fondi põhieesmärgi täitmist, fondi juhtimist ja selgitada halva majandustegevuse põhjused. Tehinguid uuriti ainult selles kontekstis, mistõttu ei koostatud ammendavat nimekirja kahjulikest tehingutest. Kontrollimise ajendiks olid ka fondi majandustegevuse halvenemine 1998. aastal, samuti Taani eksperdi Eigil Molgaardi Eesti Maapanga kohta koostatud aruandes kajastunud kahtlused fondi finantsjuhtimise suhtes. Kontrolliperiood hõlmas ajavahemikku 1. jaanuar 1998 kuni 31. detsember 1998.

15:04 Aseesimees
Härra riigikontrolör, 15 minutit on täis.

15:04 J. Parts
Ma palun paar minutit lisaaega.

15:04 Aseesimees
Kui keegi ei protesteeri, siis ma võin anda. Seadus ütleb rangelt, et 15 minutit. Keegi ei protesteeri. Palun, härra riigikontrolör!

15:04 J. Parts
Ma ei loetle muid tehinguid, olulisemaid tehinguid olen juba eespool käsitlenud. Viies küsimus: kas ja kelle poolt on fondis esinenud ametiseisundi ja siseinfo kuritarvitusi, sealhulgas eeskätt suhetes pankrotistunud Maapangaga Maapanga kasuks või kahjuks? Ka siin on vastus paljuski sarnane eelnenuga. Meil ei olnud püstitatud sellist kontrolliülesannet, et välja selgitada siseinfo või otseselt ametiseisundi kuritarvitamist. Kõik, mis puudutab ametiisikute kuritarvitusi või võimalikke kriminaalkuritegude koosseise, kuulub edaspidi prokuratuuri ja politsei kompetentsi. Kuues küsimus: kas ja milliseid probleeme näete fondi endise ja Maapanga pankrotieelse juhi Tiit Arge ning temaga seotud firmade tegevuses? Vastus. Küsimus jääb arusaamatuks, sest Riigikontrolli pädevusse ei kuulu eraisikutele kuuluvate äriühingute tegevuse kontrollimine. Viimane küsimus: milline osa ja vastutus on fondi äpardunud tehingutes nõukogul ja selle esimehel Jürgen Ligil? Fondi nõukogu on vastutav fondi

kogu tegevuse eest, sest nõukogu täidab fondi seaduse §-de 13 ja 14 alusel kõrgeima juhtimisorgani ja juhatuse tegevuse järelevalve funktsioone. Nõukogu praeguse koosseisu volitused algasid 9. aprillil 1998. aastal. Põhilised otsused, mille tagajärjel tekkisid kahjumid 1998. aastal, olid tehtud varem. Ka olid valdavad õiguserikkumised või muud rikkumised toime pandud Raoul Üksvärava juhitud eelmise nõukogu koosseisu ajal. Jürgen Ligi tegutseb fondi nõukogu esimehena alates 9. aprillist 1998. Kuna nõukogu eelmises koosseisus oli Jürgen Ligi nõukogu liige, siis vastutab ta solidaarselt koos teiste nõukogu liikmetega. Riigikontroll teostab järelevalvet avastatud puuduste kõrvaldamise üle. Hüvitusfondi juhatus on kohustatud Riigikontrollile esitama aruande avastatud puuduste kõrvaldamiseks ja õiguserikkumiste vältimiseks hiljemalt 1. oktoobriks 1999. Pärast ametliku vastuse saamist Hüvitusfondi juhatuselt esitan Riigikogule vajaduse korral koos kontrollimaterjalidega ettepanekud Hüvitusfondi liikmete võimaliku tagasikutsumise otsustamiseks. Tänan tähelepanu eest!

15:04 Aseesimees
Tänan, härra riigikontrolör! Riigikogu liikmetel on võimalus esitada 20 minuti jooksul suulisi küsimusi. Härra Jaanus Männik, teie küsimus.

15:04 J. Männik
Aitäh, proua juhataja! Austatud härra riigikontrolör! Ma tänan vastuste eest! Need olid põhjalikud ja muidugi oli küsijate viga, et me esitasime võib-olla mitte teie kompetentsi puutuvaid asju, kuid küsimustik, nagu ka vastustest selgus, on võrdlemisi põnev. Ma esitaksin veel ühe küsimuse. Te tõite välja ühe olulise halva laenu, Nordika Kinnisvarale antud 35-miljonilise laenu, mis hinnati poole madalamaks, 17,5 miljonile kroonile. Kas te võite seda kommenteerida just selles kontekstis, et selle kindlustusfirma omanik oli endine Hüvitusfondi juht ja ka edasine Maapanga juht? Kas te neis seostes midagi ei märganud?

15:04 J. Parts
Mul ei ole täiendavaid kommentaare. Ma kardan, et ei ole otstarbekas praegu siin ette lugeda kirjeldusi, mis tehinguga oli tegemist. Ma tahan rõhutada ka seda, et kahjum, mis on välja toodud, ei tähenda veel, et see on kahjum reaalsuses. See on praegu kajastatud bilansis sedavõrd, kuivõrd tõenäoline on selle laenu laekumine. Tänaseks on seda tõepoolest poole võrra provisjoneeritud. Me püüame jätkuvalt jälgida Hüvitusfondi tegevust, kuidas ta oma varalisi nõudeid realiseerib. Ma arvan, et aja jooksul selgub, kui palju on võimalik sellest laenulepingust tagasi nõuda.

15:04 Aseesimees
Tänan! Kolleeg Laine Tarvis.

15:04 L. Tarvis
Suur tänu! Lugupeetud riigikontrolör! Te ütlesite, et möödunudaastase 370-miljonilise kahjumi põhjused olid halb majandustegevus ja juhtimisvead. Palun öelge, kas oli ka objektiivseid kahjumi põhjusi ja kui suur oli nende osatähtsus.

15:04 J. Parts
Ma arvan, et 1997. aasta n-ö börsikrahh oli siiski olulisim sündmus, mis tekitas selle kahjumi. Kui te panite tähele, siis suurem osa sellest numbrist on moodustunud aktsiate allahindlusest. Kuid samas tõin ma näiteid, kus oli selgelt omandatud liiga palju aktsiaid, ületades teatud mõttes ka seaduses ettenähtud piire. Selle võrra oleks võinud vähendada. Me ei saa Hüvitusfondile ette heita seda, et nad omandasid mingi osa Tallinna Väärtpaberibörsil müüdavaid aktsiaid. Kahtlemata olid mitme projekti puhul määravad ka investeeringud ettevõtetesse, mille majanduslik seisund halvenes 1998. aasta augusti sündmuste tagajärjel, kui osaliselt katkes kaubavahetus Venemaaga. Pean siin silmas näiteks AS Viru Randa, aga ka Talinvesti kaudu tehtud investeeringut ühte Leedu kalatehasesse.

15:04 Aseesimees
Tänan! Jaanus Männik, teie teine küsimus. Riigikogu liikmetel on õigus esitada kaks küsimust.

15:05 J. Männik
Aitäh, proua juhataja! Austatud härra riigikontrolör! Te ei maininud seda täna, kuid te olete enne öelnud, et tuleks lõpetada erastamisraha kandmine fondi. Ma küsin nii: kas seda võinuks teha ka juba varem või on just nüüd õige aeg lõpetada selle raha kandmine Hüvitusfondi? Või oleme seda sinna aegade jooksul juba n-ö ülearu kandnud? Milline on teie hinnang?

15:05 J. Parts
Ma ei oska praegu õhust võtta hinnangut selle kohta, kas seda oleks võinud teha varem. Juhin tähelepanu, et seda ei ole tehtud veel praegugi. Põhjendus, mis oli meie ettepaneku alus, ei ole midagi n-ö meile igiomast, vaid seda arvamust jagavad Hüvitusfond ise, keskpank ja ka Rahandusministeerium. Selgitada saab seda kõige lihtsamalt niimoodi, et Hüvitusfondi on laekunud raha suurusjärgus 1,4 miljardit krooni, aga mis puudutab n-ö põhitegevust, põhieesmärke, siis obligatsioone on emiteeritud vaid kolmandiku ulatuses ja veel on piisavalt n-ö rahalist mahtu neid emiteerida. Järelejäänud aja jooksul ei ole Eesti turg kindlasti võimeline vastu võtma miljardilisi koguseid obligatsioone, mistõttu ei ole mõtet sinna raha rohkem juurde panna.

15:05 Aseesimees
Tänan! Urmas Laht, teie küsimus, palun!

15:05 U. Laht
Suur tänu, proua eesistuja! Lugupeetud riigikontrolör! Kuidas te hindate Rahandusministeeriumi ja Eesti Panga tegevust Hüvitusfondi järelevalvel ja suunamisel, oli see piisav või oleks pidanud midagi enam tegema? Kuidas see olukord oli?

15:05 J. Parts
Rahandusministeerium ja Eesti Pank esitavad nõukogusse ühe esindaja, aga me teame, et selliste nõukogudega on palju probleeme, sest me ei tea, keda liikmed seal täpselt esindavad ja millised volitused on esindatavad neile andnud. See on asja üks pool. Teine pool on see, et nõukogu on siiski kollektiivne organ ja raske on kellegi vastutust esile tõsta. Juhin tähelepanu selle fondi üldse natuke ebaloogilisele juhtimisahelale, kus keegi ei vastutagi otseselt ja personaalselt parlamendi ees.

15:05 Aseesimees
Rohkem küsida soovijaid ei ole. Tänan, härra riigikontrolör! Arupärijail on võimalus esineda kuni viieminutise kõnega puldist, kui on soovi.

15:05 J. Männik
Aitäh, proua juhataja! Austatud riigikontrolör ja kolleegid! Ma ei kavatse pikalt rääkida ega aega viita, vaid kasutan veel kord pulti härra riigikontrolöri tänamiseks. Ma arvan, meil oli võimalus veenduda, et käsitletav problemaatika on olulise tähtsusega. Et siin on probleeme ja n-ö musti auke küllalt palju, et siin on tegemist äärmiselt suurte rahadega. On kahetsusväärne, et selle raha haldamise tulemused on olnud siiski küsimusi tekitavad. Möödunudaastane kahjum on sellises suurusjärgus, mis tekitab väga suuri küsimusi. Ma arvan, et sellel käsitlusel on tähendus ka nende suurte asjade taustal, mis meie riigis vajaksid märksa enam tähelepanu ja märksa põhjalikumat süvenemist ning võib-olla põhjendatumat, lõpuni uurimist ning hinnangute andmist, sealhulgas õigusemõistmise viimastes või ainukestes instantsides, kohtutes. Aitäh!

15:05 Aseesimees
Tänan, härra Männik! Avan läbirääkimised. Fraktsioonide volitatud esindajad, kõne puldist, viis minutit. Palun, härra Sirendi!

15:05 A. Sirendi
Suur tänu! Mulle meeldis riigikontrolöri vastus väga. Selles oli väga palju objektiivset hinnangut. Kui selle hinnangu oleksid andnud õigel ajal need organid, kes on järelevalveorganiteks määratud, siis oleks võidud seda kahjumit ära hoida. 1,4 miljardist läks kaduma kolmandik. See on Eesti rahva raha ja see oli

ette nähtud sootumaks teiseks otstarbeks. Ma mäletan 1997. aasta kevadet, kui TALSE tõus oli veel üsna suur. Siis esitas Arle Mölder Äripäevas süüdistuse, et ma võrdlesin Eesti Hüvitusfondi Moskvas oleva MMM-Investiga ja ütlesin, et nad on samal teel. Et tema olevat selle tõttu jäänud ilma poolest miljardist välislaenust, mida ta kavatses paisata Eesti börsile. Börsil mängimise hasart ei haaranud mitte ainult hüvitusfonde, kes olid 400-500 miljoniga kogu aeg seal mängimas, vaid veel tervet hulka Eestis tegutsevaid pankasid. Ma ei tea ühtegi, kes oleks vähe mänginud. Vahest ehk Otsasoni juhitav Krediidipank mängis kõige vähem. Just nimelt tohutu raha paiskamine börsile aktsiate ostuks vallandas tegelikult TALSE tõusu. Seesama Hüvitusfond oli üks osaline selles, et Eesti majandusele tekitada korvamatut kahju, ja mitte ainult Eesti riigi majandusele, vaid sadadele tuhandetele eraisikutele. Ma mäletan seda kevadet või oli see juba suvel, kui terve hulk Eesti pankureid koos ärimeestega nõudsid, et riik paneks oma rahajäägi, miljard või mis see sel ajal oli, ka börsil mängu. Sel ajal oli börsil juba tunda kõrbehaisu. Siis loodeti, et riik paneb miljardi mängu, et pangad ja ka Hüvitusfond saaksid oma raha börsilt sujuvalt tagasi tõmmata. Loomulikult oli sellest valitsusringkondades juttu, aga valitsus nii liimile ei läinud, kuigi avalikkuses ja meedias toimus selle huvides mitme nädala jooksul äge propaganda, et kuidas riik on nii loll, et hoiab oma raha 2 või 3 protsendiga pangas, selle asemel et lõigata 30% börsil mängides. Loomulikult ei saanud riik selle mänguga kaasa minna, sest riigi vastavad ametiisikud olid tükk maad vastutustundelisemad kui needsamad pankurid ja Hüvitusfondi juhid. Tagajärg oli kahjuks see, et riik pidi lõpuks hüvitama Maapanga võlad ja riigil tuli ka see mängukirg rahva rahaga kinni maksta. See mäng ei ole veel praegugi lõppenud. Võib-olla 1998. aasta kahjum on tegelikult 1997. aasta kahjum ning tulenes sellest, et aktsiate väärtuse ümberhindamine jäeti õigel ajal tegemata ja bilansis lihtsalt näidati suuremana seda summat, millel ei olnud tegelikku turuväärtust. Osal neist aktsiatest ei olnud sisulist turuväärtust, sest selleks ajaks olid mõned ettevõtted sisuliselt pankrotis. Ma usun, et paar miljardit, mis Eesti riik on Hüvitusfondi ja pankade läbi kaotanud, paneb inimestele mõistuse pähe. Hüvitusfondil kui riiklikul fondil ei ole õigust panna riigi raha mängu oma erahuvide nimel, oma juhtkonna erahuvide nimel selleks, et rahajääki kas või fiktiivselt suurendada ja sellega oma preemiaid tõsta, nagu ilmnes ka Hüvitusfondi puhul. Ja teine asi: kas erapangad on õigustatud mängima selle rahaga, selle riigi ja eraisikute rahaga, mis antakse nende kätte hoiule? Ma loodan, et see haigus annab siiski mingisuguse immuunsuse, et selliseid seaduserikkumisi lähitulevikus enam ei toimuks. Tänan!

15:05 Aseesimees

Tänan, härra Sirendi! Fraktsioonide esindajaid, kes sõna võtta soovivad, rohkem ei ole, teisi Riigikogu liikmeid ka mitte. Avan läbirääkimised. Lugupeetud riigikontrolör, pärast seda, kui me oleme hääletanud läbirääkimiste lõpetamist, on teil ja arupärijal samuti lõppsõnavõimalus. Panen läbirääkimiste lõpetamise hääletamisele. Palun hääletada![Hääletustulemused] Läbirääkimiste lõpetamise poolt on 12 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei ole. Läbirääkimised on lõpetatud. Asume lõppsõna juurde. Härra riigikontrolör, palun! Ei soovi. Härra Männik? Samuti mitte. Tänan! Me oleme oma tänased arupärimised ammendanud. Pärast haamrilööki palun registreeruda ja me avame vaba mikrofoni.

---

4. 15:00 Vaba mikrofon

15:00 Aseesimees

Enn Tarto, palun! Teil on võimalik esineda vabas mikrofonis kuni viis minutit. Pikendamise võimalust ei ole.

15:00 E. Tarto

Aitäh, proua istungi juhataja! Lugupeetud kolleegid, kes te Riigikogu saali olete veel jäänud! Ma tahaksin rääkida kahest probleemist. Tänase Riigikogu arupärimistes oli suur kaal Ida-Virumaa probleemidel. Ida-Virumaa sotsiaal- ja majandusprobleemid on tõsised ja vajavad lahendamist. Me ei tohi aga ära unustada, kuidas need probleemid on Ida-Virumaal ja mujal Eestis tekkinud. Me ei tohi silmi kinni panna selle ees, et Eesti on postsotsialistlik riik tüüpiliste postsotsialistlikule riigile omaste nähtustega, haigustega, võtkem kas või need pankade pankrotid jne. Lisaks sellele on Eesti ka riik, mis oli okupeeritud ja kus okupandid ning nende kohalikud kommunistidest käsilased viisid läbi genotsiidi- ja etnotsiidipoliitikat. Massimõrvadest me oleme rääkinud, kuid hoopis maha vaikida ja unustada

püütakse, et Eestimaa rahvastiku etnilist koosseisu muudeti. Selle muutmise tulemusi peame lahendama siiamaani, kaasa arvatud ka majanduses. Loodi palju sotslinnakuid, sotslinnasid ja ebaefektiivset majandust. Lahenduste leidmine nendele probleemidele on tõsine asi. See oli probleemiks eelmisele valitsusele, on probleemiks praegusele valitsusele ja ütlen juba ette: on probleemiks ka järgmisele valitsusele. Me peame julgema öelda välja tõelised põhjused nii eesti rahvale ja Eestis elavatele venelastele kui ka rahvusvahelisele üldsusele. Sest võib kujuneda olukord, et meie iseseisvalt ei suuda Eestis genotsiidipoliitika tagajärgi likvideerida ja me peame probleemi muutma rahvusvaheliseks, peame küsima rahvusvahelist abi. Omavaheline lakkamatu süüdistamine ja närimine on vale tee ning eriti vale on veel see, kui me kogu aeg räägime ja püüame eestlastele sisendada süütunnet, et vaat, need või teised on midagi valesti teinud. Ei, meie, eestlased, ei ole süüdi, meie endiga on rängalt ümber käidud ja me oleme küllaltki mõistlikud olnud, et kõiki neid minevikust pärit küsimusi lahendada. Teine probleem, millest ma tahan täna rääkida, on samuti rahvusvaheline probleem ja on meil Eestis lahendamata. Nõukogude Liidu okupatsiooni ajal represseeriti umbes 270 000 Eesti Vabariigi kodanikku, olenemata rahvusest. Praegu on elus veel ligikaudu 12 000 kuni 13 000 õigusvastaselt represseeritut, keda on ebaseaduslikult kinni peetud *ca* 45 miljonit päeva. Umbes 10 aastat tagasi, Memento algaegadel oli represseerituid elus umbes poole rohkem. Ebaseadusliku kinnipidamise eest on ÜRO rahvusvahelise tsiviil- ja poliitiliste õiguste pakti ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni alusel igal kannatanul õigus saada kompensatsiooni. Eestis on praegu umbes 2500 inimest, kes on vangis või sundasumisel olnud umbes 16 aastat. Keskmiselt 5000 inimest on olnud vangis või sundasumisel 10 aastat. Keskmiselt 3000 inimest on olnud vangis või sundasumisel kaheksa aastat. Keskmiselt 1500 inimest on vangis või sundasumisel olnud kuus aastat. Rahvusvahelise praktika järgi loetakse sundasumisel või vangis oldud aeg orjatööks ja leitakse, et see päev maksab 30-50 USA dollarit. Järelikult on Eestisse jäänud tulemata ressurss, mis on 1,5-2,3 miljardit USA dollarit. Kui te arvestate seda vahetuskursiga, siis saate teada, kui palju see on Eesti kroonides. Võib-olla tundub, et kõnesolev probleem ei haaku Ida-Virumaa probleemidega, aga mõelge järele, haakub küll. Võitleme ühiselt okupatsioonide tagajärgede likvideerimise eest! Aitäh!

15:00 Aseesimees

Tänan, Enn Tarto! Urmas Laht, palun!

15:00 U. Laht

Suur tänu, proua eesistuja! Lugupeetud Enn Tarto tegi väga hea üleskutse, et me ühiselt võitleksime okupatsiooniprobleemide lahendamise eest, mis on kahtlemata muidugi õige, ja neid probleeme pole kindlasti mitte üksnes Ida-Virumaal. Mina räägin täna ikkagi põllumajandusest, kus need probleemid on samamoodi jätkuvalt üleval. Pööraksin tähelepanu ka eelmise nädala Riigikogu istungile, kus just Enn Tarto fraktsioonikaaslased esitasid puhtsovetliku loosungina Riigikogu otsuse eelnõu, mis tegelikkuses ei haaku üldse maameeste tänase päeva vajadustega ega meie põhimõttega, kuidas maal oleks võimalik elu edasi viia. Nüüd natuke lähemalt eelmise nädala istungist, kus Riigikogu arutas maaelu ja põllumajandusega seonduvat olukorda ja kus järjekordselt oli saalis tugev vaidlus selle üle, kuidas edasi liikuda. Teatavasti on opositsioonipoliitikud esitanud Riigikogule otsuse eelnõu, mis tagaks abinõud kriisi ületamiseks põllumajanduses. Seal on ridamisi mitu punkti. Tõsi, neid punkte on võimalik arutada, on võimalik konstruktiivselt diskuteerida, kuidas üht või teist asja paremini sõnastada. Selge on see, et maaelus on kriis - 11. augustil tunnistasid seda nii opositsioon kui ka koalitsioon - ja et sellest kriisist on tarvis kuidagi üle saada. Kui me eelmisel nädalal siin saalis olime, siis hääletasid koalitsioonipoliitikud neile omase teerullimeetodiga sisse Riigikogu otsuse omapoolse redaktsiooni, mille järgi ei ole tegu mitte Riigikogu otsusega maaelu kriisist väljatoomise kohta, vaid Riigikogu otsusega Vabariigi Valitsuse põllumajanduspoliitikast. Kahtlemata on Vabariigi Valitsuse põllumajanduspoliitika vajalik ja oleks igati kena olnud, kui koalitsioonipoliitikud oleksid suutnud selle ise esitada. Kuid sõnastuse juurde. Tsiteerin: "Arvestades põllumajandusprobleemide tõsidust ja vajadust arendada maaelu, lähtudes Eesti huvidest ühinemisel Euroopa Liidu ja Maailma Kaubandusorganisatsiooniga, Riigikogu otsustab: toetada Vabariigi Valitsuse poolt kavandatud samme põllumajanduse arendamisel ning põllumajandussaaduste ja toiduainete turu reguleerimisel." See kõik on väga kena kiidulaul ja kindlasti on valitsusel seda vaja. Teatavasti on valitsuse maine päris tõsiselt kõikuma löönud just maaringkondades. Tuletan teile meelde Jäneda kõnekoda, kus peaministri ja valitsuse suunas tehti päris räigeid märkusi, mida oli ise kohal olles tõsiselt väga ebameeldiv kuulda. Kuid nüüd edasi. Kui Riigikogu otsustab lõppkokkuvõttes, et ta

hääletab selle otsuse eelnõu poolt, mis on valitsuse põllumajanduspoliitika kohta, siis tekib üks tõsine probleem. Lugupeetud koalitsioonipoliitikud, kes te täna siin olete, ma juhin tähelepanu ühele punktile, mis on opositsioonipoliitikutelt teie laudadele tulnud. See on punkt 6, kus tehakse ettepanek esitada 1999. aasta 1. oktoobriks - see aeg on tänaseks võib-olla juba liiga lühikeseks jäänud, võib-olla tuleb seda muuta - Riigikogule otsustamiseks maaelu ja põllumajanduse arengukava tulenevalt valitsevast kriisist ning eesmärgist liituda Euroopa Liiduga. Vaadake, kui me seda otsust ei täida, kui me seda arengukava vastu ei võta, siis me jääme ilma järgmise aasta Euroopa Liidu põllumajanduse tugirahadest suurusjärgus 180 miljonit. Ma saan aru, et koalitsioon proovib meist praegu igati teerulliga üle sõita, kuid jõudke, lugupeetud koalitsioonipartnerid, natukenegi arusaamisele, et see on päris hulk raha, mis aitaks Eestimaa põllumajandust edendada. See ei ole väike raha ja seda ei saa Euroopa Liidust muidu kätte, kui tuleb vastu võtta see arengukava.

15:00 Aseesimees
Jäänud on 30 sekundit.

15:00 U. Laht
Kui me seda eelnõu vastu ei võta ja kui me seda arengukava vastu ei võta, siis jääb see raha Eesti põllumajandusele tulemata ja sellega omakorda paneme Eestimaa põllumehed veel raskemasse olukorda. Nii et ma kutsun lugupeetud koalitsioonipartnereid üles selles osas ühiselt hääletama, nii et Eestimaa põllumajandusele oleks sellest kasu.

15:00 Aseesimees
Tänan, härra Urmas Laht! Ants Ruusmann, palun!

15:00 A. Ruusmann
Proua eesistuja! Lugupeetud Riigikogu! Riigikogu valimiskampaania ajal lubas Reformierakond luua igal aastal 13 000 uut töökohta. Nüüd, kui valimistest on möödunud ligi pool aastat, võiks arvata, et vähemalt paar tuhat uut kohta on juba loodud. Tegelikult kuuleme kogu aeg vastupidist, töökohtade arv väheneb. Möödunud nädalal teatasid ajalehed, et Siseministeerium laseb lahti 536 politseinikku ja Eesti Televisioon 83 teletöötajat. Kokku 619 inimest. Kuna koondamist on mujalgi, võib arvata, et jõuluks on umbes 2000 töökohta vähemaks jäänud, ja seda kõike ilma Ida-Virumaata, kus tööpuudus, nagu täna on jutuks olnud, on veel erakordselt suur. Politseinike massiline koondamine on eriti hämmastav. Kuritegevus Eestis on ammu kasvanud üle pea, kuid viimase aasta jooksul tehti palju selleks, et asi veel hullemaks läheks. Mäletame, kuidas eelmine valitsus vabastas möödunud sügisel ennetähtaegselt palju kurjategijaid. See samm külvas hirmu ja pahameelt rahvahulkades. Sel sügisel jätkab uus valitsus politseinike vallandamisega eelmise valitsuse kuritegevust soosivat joont. Vihjed, nagu võiks väiksema politseinike arvuga rohkem pätte kinni püüda, ei ole küll veenvad. Vastupidi, pättide põli paraneb ja rahvas peab arvestama, et veelgi enam kortereid tehakse tühjaks, et veelgi ohtlikumaks lähevad õhtused tänavad, et vargused maal saavad hoogu juurde. Valimised lähenevad ja rahvas peaks endale selgeks tegema, kes soosivad pätte ja ahistavad politseid. Eriti peaksid järele mõtlema need, kes on juba kannatanud varguse läbi või pättidelt peksa saanud. Pätid on ju läbi peksnud nii mõnegi kultuuritegelase ja ka paar Riigikogu liiget on nahatäie saanud. Lõpuks tahaksin üles kutsuda, et praegused võimud teeksid ikkagi kõik selleks, et uusi töökohti luua ja seniseid mitte ära kaotada. Koalitsioonileppes on ju lubatud ajada aktiivset tööpoliitikat ja töö äravõtmisega inimestelt rahvale head ei tee. Igasugune töökohtade vähendamine, ükskõik mis ettekäändel või arvestuste alusel seda tehakse, ei ole õige sotsiaalpoliitika. Tänan!

15:00 Aseesimees
Tänan, härra Ruusmann! Jüri Adams, palun!

15:00 J. Adams
Tänan, proua juhataja! Vahel on päris tore püüda iseennast teiste silmadega vaadata. Nii ma mõtlesin, et kui praegu välismaalane tuleb Eestisse, Tallinna ja vaatab ringi, siis ta näeb: siin maal hakkavad ilmselt valimised tulema. Aga missugused valimised? Vaatab natuke veel ringi: selge,

presidendivalimised on tulemas. Aga mis moel, rahvas valib kindlasti otse? Jaa, tundub, et rahvas valib otse. Siis küsib kellegi käest ja tuleb välja, et ei valigi otse, valib hoopis valijameeste kaudu nii nagu Ameerika Ühendriikideski. Väga hea, selge sõna. Aga kes on kandidaadid? Vaatab ringi: ahaa, need on ilmselt vaese rahva ja loodussõbralike poliitikate poolt, neid on vähemalt kaks, ühe nimi on Tarand, teise nimi on Ragn-Sells. Otsekohe on selge, et rahval on tõsine valik. Kui nüüd tõsiseks minna, siis minule tegelikult ei meeldi see, mis praegu Eestis toimub, st et omavalitsuste valimised asendatakse justkui presidendivalimise kampaaniaga. Mina olen täiesti veendunud, et Andres Tarand ja mitmed teised, kelle nimesid kuuldub, on inimesed, kes saaksid presidendiametiga hakkama, juhul kui nad sinna valitakse. Aga oleks olnud võib-olla parem, kui härra Tarand oleks öelnud oma erakonna reklaamispetsialistidele: ehk ei ole praegu veel õige aeg. Aga ju ta siis ei öelnud ja siin on nüüd demokraatia hea tooni küsimus. Demokraatia on minu arust selles, et rahvas saab oma valikud teha siis, kui kõik kandidaadid on reas. Ja siis ei ole küsimus mitte selles, kas see või teine mees kõlbab ametisse, vaid küsimus on selles, kes ülesseatud tõsistest kandidaatidest on kõige õigem. Õigem mitte selle kandidaadi isiku pärast, vaid olenevalt sellest, milline mees või naine on kõige parem Eesti riigile ja rahvale. Minu arust oleks see demokraatia hea toon Eestis. Veel ühest asjast. Presidendi otsevalimine on meil terav teema ja ma olen ennast mitmel pool lehtedes kujutanud nii, et olen üks tõsine ja hirmus presidendi otsevalimise vastane, et ma ei ole sellega mitte mingil juhul nõus. Tegelikult ma ei ole presidendi otsevalimise põhimõtteline vastane, küsimus on pigem selles, millisel meetodil see toimub ja kuidas ühiskond selleks valmis on. Minu arvates on presidendi otsevalimiseks ühiskonnas üks väga oluline eeltingimus, see on nimelt ülesseadjate, tõsiste kandidaatide ülesseadjate eelvaliku rangus. Näiteks Ameerika Ühendriikides, kus seda on 200 aastat tehtud, on see erakordselt range. Aga ometi juhtub ka seal aeg-ajalt, et midagi läheb halvasti. Näiteks Nixoni puhul. Meil oleksid tulevikus tõsised kandidaatide ülesseadjad ilmselt erakonnad. Ja erakonnad peaksid olema niisugusel tasemel, et üks tõsiselt võetav erakond seaks üles ainult sellised kandidaadid, kellest on teada, et neil ei ole liigse isikliku võimu ambitsioone, kellest on teada, et neil ei ole hingel ühtegi tõsist minevikupattu, kellest on absoluutselt kindlalt teada, et nende iseloom ja põhimõtted on nii kindlad, et kõige raskemates ja närvilisemates olukordadeski võib nende peale loota. Kui sellised eelvaliku kriteeriumid on kõikides erakondades tingimusteta ja absoluutselt omaks võetud, siis muutub ehk minusugune inimene ka presidendi otsevalimise pooldajaks. Aitäh!

15:00 Aseesimees

Tänan, härra Adams! Nüüd tundub küll, et ekraan on tühi. Ma tänan teid ja lõpetan tänase Riigikogu istungi. Kohtume homme hommikul. Nägemist! Istungi lõpp kell 19.05.